

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTER MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

DR. GULYÁS PÁL

*1913. évi folyam * III. füzet.*

BUDAPEST

KIADJA A M. N. MÚZEUM ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA.

1913.

TARTALOM.

	Lap
A Magy. Nemzeti Múzeum Orsz. Széchényi-könyvtára az 1912. évben. (Két melléklettel.)	193
Dr. Gulyás Pál. A szellemi munkásság szervezése	209
U. Szabó Gyula. A Lugossy-kódex	217
Harsányi István. A Rákóczi-könyvtár és katalogusa. (Harmadik közlemény.)	232
Magyar könyvesház. Adalékok SZABÓ Károly Régi magyar könyvtárának II. kötetéhez. Dr. FERENCZI Zoltántól, dr. GULYÁS Páltól, HARSÁNYI Istvántól, KROFF Lajostól, REXA Dezsőtől, SZINYEI Gerzsonitól és dr. TODORESCU Gyulától	241
Adattár. Pesti könyvkötőcéh-szabályok 1746-ból. Közli dr. GULYÁS PÁL ...	247
Tárca. A M. N. Múzeum Orsz. Széchényi-könyvtára az 1913. év második negyedében... ..	252
Dr. Gulyás Pál: Id. Szinnyi József (Nekrológ)	257
Szakirodalom. Jacob WIESNER: Der ungarische Buchhandel. (Ism. GYALUS István.) — HELLEBRANT Árpád: A magyar történeti irodalom 1912-ben. (Ism. S.) — Guillaume APPOLINAIRE, Fernand FLEURET, Louis PERCEAU: L'enfer de la Bibliothèque nationale. (Ism. BIBLIOFIL.) Robert Alexan- der PEDDIE: National bibliographies. (Ism. GULYÁS Pál.)	260
Külföldi folyóiratok szemléje. La bibliofilia. XV. 1—3. Le bibliographe moderne. XVI. 91—92. Österreichische Zeitschrift für Bibliothekswesen. I. 1. — Revue des bibliothèques. XXIII. 1—3. — The library world. XV. 79—81. — Zeitschrift für Bücherfreunde. V. 1—3. — Zentral- blatt für Bibliothekswesen XXIX. 10—12. XXX. 1—3.	268
Vegyes közlemények. Id. Szinnyi József halálához. — Változás az Orsz. Levéltár vezetésében. — Személyi hírek a budapesti és kolozsvári egyetemi könyvtárakból. — A VII. könyvtártani szaktanfolyam. — Nem- zetközi kiadó-kongresszus Budapesten. — Levél a szerkesztőhöz. (Dr. SZABÓ Ervin.)	284
Változások a magyarországi nyomdánál 1913. január—június hónapokban	288
Melléklet. A hazai időszaki sajtó változásai 1912-ben. Összeállították: KERESZTY István és dr. FITOS Vilmos	1—23

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA AZ 1912. ÉVBEN.

(Két színes melléklettel.)

Az országos SZÉCHÉNYI-könyvtár gyarapodása és használata a megelőző évek alatt elért keretek között maradt. A túlzásfolt-ságon, mely a könyvtár minden osztályában, de különösen a hirlap-könyvtárban a rendszeres kezelést úgyszólván lehetetlenné teszi, egy bérelt raktárhelyiség berendezésével legalább ideig-óráig némi kis segítség történt. A Szentkirályi-u. 7. sz. házában bérelt föld-szinti és alagsori helyiségek ideiglenes bútorzattal ellátva módot nyújtottak arra, hogy a hirlapkönyvtár és a könyvtár másodpél-dányait, a külföldi hirlapokat s a hazaiak közül a kevésbé használt idegen nyelvűeket ott elhelyezhessük. Ez az ideiglenes megoldás azonban csak a legrövidebb időre segített a tarthatatlan állapotokon.

A könyvtár négy osztályában az év végéig számba vett száporulat 160.616 darab (1911-ben 160.797). Gyarapításra összesen 34.095'80 korona, 4136'50 máрка, 296'30 frank és 81'75 lira fordítottatott. A könyvtár összes osztályaiban egy év alatt 34.633 (1911-ben 39.592) használó fordult meg, kik a könyvtár állományából 172.702 (1911-ben 170.193) darabot vettek igénybe.

A könyvtár hivatali személyzetében nevezetesebb változások történtek. Dr. ÁLDÁSY Antal ör a lefolyt év alatt igazgatóörre lett, majd Ő Felsége által a budapesti tud.-egyetemhez ny. r. tanárrá neveztetvén ki, sok évi buzgó és eredményes szolgálat után megvált a könyvtártól. KERESZTY István és dr. MELICH János múzeumi örök előbb igazgatóőri címet és jelleget nyertek, majd valóságos igazgatóörökké nevezettek ki. Hasonlóképen dr. GULYÁS Pál segédör előbb őri címet és jelleget kapott, majd múzeumi örre lépett elő. Dr. BARTFAI SZABÓ László segédör a gróf SZÉCHÉNYI-

család illetékes tagjának ajánlására múzeumi őrré, dr. BEVILAQUA Béla, dr. HOLUB József és dr. MADARASSY László múzeumi gyakornokok segédőrökké neveztettek ki. Dr. BIBÓ István miniszteri segédfogalmazó, ki egy éven át könyvtárunknál teljesített szolgálatot, ez év leteltével megvált könyvtárunktól. A fentemlített kinevezések a könyvtári gyakornokok létszámában is változást idéztek elő. Mindezen változásokat számba véve, a könyvtárnál működő tisztviselők, szolgálattételre beosztottak, gyakornokok, laborans, szolga és felügyelő személyzet teljes létszáma 1912. december 31-én 38.

Hivatalos kiküldés könyvtári anyag megbecslésére és átvételére az év folyamán többször történt. A múzeumi alpból nyert segéllyel tanulmányutakat tettek: dr. MELICH János igazgatóőr Krakóban kutatott a régi magyar irodalom emlékei után, dr. VÉRTESY Jenő ör Lipcse, Halle, Berlin és Drezda könyvtárait tanulmányozta, dr. GULYÁS Pál ör németalföldi és belga könyvtárakat látogatott meg, dr. BARTFAI SZABÓ László ör a müncheni könyv- és levéltárak kezelését tette tanulmány tárgyává, végül dr. FITOS Vilmos segédőr olaszországi könyvtárak ügykezelését tanulmányozta, főleg a nyomdai kötelezpéldányok szempontjából. Végül megemlítjük, hogy dr. GULYÁS Pál a Federazione italiana delle biblioteche popolari meghívására és a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa képviselőjében részt vett a Rómában december hó folyamán tartott II. olasz nemzeti közművelődési kongresszuson s ott A magyar szabadoktatási intézmények, különös tekintettel a népkönyvtárakra címen tartott francia nyelvű előadást. Mindezek tapasztalataikról részletes jelentésekben számoltak be.

A könyvtár folyóirata a *Magyar Könyvszemle* GULYÁS Pál ör szerkesztésében a kitűzött programnak megfelelően igyekezett tájékoztatni a magyar szakközönséget a könyvtár életéről és a külföldi nevezetesebb könyvtártani eseményekről. Ez évben indult meg a folyóirat cikkeiről s a hazai könyvtári mozgalmakról röviden tájékoztató idegen nyelvű *Bulletin de la revue bibliographique hongroise*, mely közlönynket a külföld számára is hozzáférhetővé teszi.

A könyvtár igazgatóságánál elintézett hivatalos ügyek száma 881 (1911-ben 1174) volt.

Az olvasóterem látogatására lefolyt év alatt 3224 igazolójegy (1911-ben 3788) adatott ki.

A könyvtár történeti és irodalomtörténeti kiállítását az év folyamán 274 tanuló tekintette meg tanáraik vezetése alatt.

A könyvtár négy osztályának gyarapodásáról, használatáról és munkásságáról összeállított kimutatás a következő adatokat tünteti föl:

I. *Nyomtatványi osztály.* Gyarapodás: *köteles példányokban* 11.480 (1911-ben 12.565), *ajándék* útján 3147 (1911-ben 2290), *vétel* útján 1587 (1911-ben 1012), *áthelyezés* útján 39 (1911-ben 23), *csere* útján 5 (1911-ben 50), *örök letét* útján 4, *hivatalos kiadás* által 3, összesen 16.265 (1911-ben 15.949) darab.

Ehhez, a könyvtárilag nagyrészt feldolgozott gyarapodáshoz járul még 27.564 (1911-ben 31.646) darab aprónyomtatvány, mely anyag tartalma és természete szerint csoportosítva és évenyedes csomagokban elraktározva a következő módon oszlik meg:

1. Alapszabályok	---	---	---	---	---	1.403
2. Falragasz	---	---	---	---	---	6.626
3. Gyászjelentés	---	---	---	---	---	5.803
4. Hivatalos irat	---	---	---	---	---	529
5. Műsor	---	---	---	---	---	1.023
6. Perirat	---	---	---	---	---	20
7. Szinlap	---	---	---	---	---	6.478
8. Zárszámadás	---	---	---	---	---	2.550
9. Különféle	---	---	---	---	---	3.132
					Összesen	27.564

Az osztály összes gyarapodásának darabszáma tehát 43.829 (1912-ben 47.595).

A vásárlásra fordított összeg volt: 16.888·80 korona, 584·30 márká, 296·30 frank, 91·75 lira (1912-ben 10.516·86 korona, 1372·86 márká, 121·75 lira, 92·50 frank).

A nyomtatványi osztály gyarapításához ajándékokkal hozzájárultak a következők:

Abo stads hist. muzeum, Akademia Umiejetuosci w Krakowie, A magyar-honi ág. h. egyetemes egyház levéltára (2 drb). A múzeumok és könyvtárak

országos főfelügyelősége, A múzeumok és könyvtárak országos tanácsa, gr. ANDRÁSSY Dénes, Krasznahorka-Várallya.

Bábakalauz szerkesztősége, BÁTKY Zsigmond, Belügyminisztérium, BERCZELY György, Gyanta, BERZEVICZY Albert, Biblioteka musea král. ceskihó v. Praze, Biblioteca National, Rio de Janeiro (5 drb.), Bleyer Jakab (2 drb.), Blair Woodbury, Washington (2 drb.), BODÁNYI Ödön, Szombathely (2 drb.), Özv. BODOR Józsefné, Rimaszombat, Bosnyák-Herc. orsz. kormány, Sarajevo, Bölcsészettudományi kar dékánja (95 drb.), Budapesti kereskedelmi és iparkamara, Budapest sz.-főv. statisztikai hivatala (2 drb.), Bukowiner Landesmuseum, Czernowitz, Burzenländer sächsisches museum, Brassó.

Comité internat. permanent de Littérature, Páris (11 drb.), The John Crerar library, Chicago, CZÉRUS Frigyes, Kiskúndorozsma, CSIKI Ernő.

Deputazione Fiumana di storia patria (3 drb.), Dobján László (2 drb.), DÖMÖTÖR Győző, Zombor, Dunántúli ág. h. ev. püspök, Pápa (3 drb.), Dunamelléki ref. egyházkerület főjegyzője.

Egyházmegyei hatóság, Pécs, Egyházmegyei könyvnyomda, Nagyszeben (2 drb.), ELLEND József Sárospatak (4 drb), ERDÉLYI Pál, Kolozsvár, Erdélyi múzeumegyesület, Kolozsvár (2 drb.), Érseki iroda, Eger, Érseki iroda, Kalocsa, Ernst-múzeum igazgatósága, Estadisco de la republ. Uruguay, Montevideo.

Ifj. br. FEJÉRVÁRY Géza (6 drb.), FEJÉRPATÁKY László, FELEKY Károly New-York (10 drb.), FERBER Mihály, FILLINGER Ferencz, FISCHER F. E., Leipzig, Földművelésügyi minisztérium, Fővárosi Könyvtár (22 drb.), Fővárosi közmunkák tanácsa, FRAKNÓI Vilmos (68 drb.), FUCHS Rafael.

GALGÓCZY János, GÁBRIEL Ferencz, GEREVICH Tibor (2 drb.), GILHOFER & RANSCHBURG, Wien (2 drb.), Grafikai Szemle szerkesztősége, GRÜNN Károly, Perjámos, GULYÁS Pál (4 drb.), GYÁRFÁS Tihamér, Brassó (2 drb.), GYŐRI Tibor.

Handelsministerium, Wien (3 drb.), HANGAY Oktáv, Kolozsvár, HAVAS Rezső (2 drb.), HEVESY Andor, Hist. Verein für Steiermark, Graz, Hof- und Staatsbibliothek, München (2 drb.), Honvédelmi minisztérium, br. HORNIG Károly, Veszprém, Horvát-szlavon-dalmátországi minisztérium (47 drb.).

Idegenforgalmi és utazási vállalat r.-t., Instituto Oswaldo Cruz, Rio de Janeiro, Institut internat. d'agriculture Rome (6 drb.), Iskolaigazgatóságok (368 drb.), Izr. magy. irodalmi társulat (2 drb.), JORDÁN Károly.

Kais. Akademie der Wissenschaften, Wien (8 drb.), Katholikus Szemle szerkesztősége, KÁSZONYI Mihály, Zalaegerszeg, KÁLMÁNY Lajos, Szeged, KEMÉNY Ignác, Nagyvárad, Kereskedelmi minisztérium (2 drb.), Képviselőház elnöksége, Képviselőházi iroda (6 drb.), Királyhegye községe, Kir. József Műegyetem rektora, Kir. orsz. fegyintézet igazgatósága, Szamosujvár (2 drb.), Kiskülfélegyháza városa, KLASZ Pál (44 drb.), Kungl. humanistika Vetenskaps-Samfundet i Uppsala (3 drb.), Kungl. universitets-bibliothek, Uppsala, Kungl. bibliothek, Stockholm (2 drb.), Kunstgewerbliches Museum, Prag.

Mme LANTOINE, St. Germain-en-Laye, LÁZÁR Elemér, LEHOCZKY Tivadar, Munkács, Library of Congress Washington, LIPSÍUS Mária, Leipzig (10 drb.), Löw Immanuel, Szeged (2 drb.).

MADARASSY László, MAJOSZKY Pál (2 drb.), Magyar Jogász-egylet

(2 drb.), Magyar Iparművészet szerkesztősége, Magyar Katonai Közlöny szerkesztősége (2 drb.), Magyarhoni földtani társulat barlangkutató bizottsága (7 drb.), Magyar Földrajzi Társaság Balaton-bizottsága (8 drb.), Magyar Iparművészet szerkesztősége (3 drb.), Magyarországi Kárpátgyesület, Igló (2 drb.), M. kir. Központi statisztikai hivatal (7 drb.), M. kir. állami számvevőszék elnöke (2 drb.), M. kir. KONKOLY-alapítványú astrophys. observatórium, Ógyalla, M. kir. posta és távirada vezérigazgatóság (3 drb.), M. kir. várépítési bizottság, M. kir. állatorvosi főiskola (2 drb.), M. kir. földtani intézet, Magyar Könyvszemle szerkesztősége, Magyar Közgazdasági Társaság, Magyar Mérnök- és Építész-Egylet, Magyar Néprajzi Társaság, Magyar Nemzeti Múzeum Igazgatósága (2 drb.), Magyar Tudományos Akadémia (41. drb.), Magyar Tud. Akadémia könyvkiadó hivatala (2 drb.), Magyar pszichológiai Központ, Matiča Srpska, Ujvidék (3 drb.), MATYASOVSKY Kasszián (2 drb.), MÁGÓCSY-DIETZ Sándor, MÁRKI Sándor Kolozsvár (5 drb.), MELICH János (9 drb.), MELLINGER Kamilla, Museum of fine arts, Boston.

NAGY Géza, Seprős, New-York public library (4 drb.).

Országos magyar gazdasági egyesület, Országos Törvénytár szerkesztősége, Osztrák-magyar bank.

PALÓCZ László, Szeged, Pannonhalmi főiskola igazgatósága, PAP Károly, Debreczen, PÁNLETIG Alajos, Fiume, Párisi magyar szervező-bizottság (2 drb.), PETŐFI-társaság, Phys.-med. Gesellschaft zu Würzburg, Pozsonyi kir. jogakadémia igazgatósága (4 drb.).

Rendőrfőkapitányság. Republica oriental de Uruguay, Montevideo (6 drb.), RÉTHY László (2 drb.), RÉVAI-testvérek, RÉVÉSZ Vilmos, RICHTER Alajos, Wien, báró RUDNYÁNSZKY József.

Visconde de SANTAREM, Lisboa (2 drb.). SCHÖNFELD P., SCHWARZ Ignác, Wien, SÁRIK Gyula, Czegléd, SEBESTYÉN Gyula dr., Sepsiszentgyörgy polgármestere (2 drb.), Bátori SIGRAY Pál, Siketnémák váci orsz. intézete (2 drb.), Smithsonian Institution Washington (7 drb.), Société de Géographie de Finlande (11 drb.), SOLYMOSSI Elek, Soós Ferenc, Orsova, Statistische Zentral-commission, Wien (4 drb.), Stefánia szegény gyermekórház egyesület, STERCUŁA E. Jablonce, STUDNICZKY Wladyslaw, SWEWEN Godfrey, New-York, SZALAY Béla (6 drb.), báró SZALAY Imre (8 drb.), Szauer János, Szekerke Lajos, SZENTESY Alfonz (5 drb.), Székely Nemzeti Múzeum Sepsiszentgyörgy (6 drb.), Szilágyi István Kör Máramarossziget (2 drb.), SZIKLAY Ferenc Fehértemplom, ifj. SZINYEI József, SZŐKE Emil, STRIPSKY Hiador.

TAMÁSSY Géza (2 drb.), br. THOROCZKAY Viktor, THIBAUT J. B., St. Petersburg, Tietosanakirja szerkesztősége Helsingfors (2 drb.), TOLNAI Vilmos, Towarzystwo przyjaciot nauk, Poznau, TULCSIK Ferencz, Munkács, Turin városa, TURNOWSKY Sándor.

University of Illinois.

Vallás- és közoktatásügyi minisztérium (2 drb.), VAJDA Viktor, VARGHA László, VARGHA Zoltán, Kolozsvár, VEÉR Imre, VELŐSY Lipót (2 drb.), Veszprémmegyei Múzeum, Veszprém, WALTER Gyula, WICHMANN Irjő, Helsingfors, Wisconsin hist. commission (6 drb.).

Gr. ZICHY Nándor (2042 drb.), Zirczi apát (2 drb.), ZOLNAI Gyula Kolozsvár.

Az ajándékozók száma 188 (1912-ben 202). Az ajándékok közül különösen kiemelendő gr. ZICHY Nándoré, ki az adonyi könyvtár nagy részét a Nemzeti Múzeumnak ajándékozta, és a dr. KLASZ Páltól kapott 44 darab nyomtatvány, melyek között sok ritka XVI—XVIII. századi nyomtatvány található.

A vásárolt könyvek közt említésre érdemesebb szerzemények a Régi Magyar Könyvtárból:

1. HELTAI G.: Agenda. Kolozsvár, 1559.
2. BOMELIUS TH.: Chronologia rerum Ungaricarum. Brassó, 1556.
3. Apologia adversus calumnia Fr. Stancari. Kolozsvár, 1558. (Unikum.)
4. Üdvözlő versek Csáky Mihályhoz. Kolozsvár, 1558. (címlapnélküli példány, unikum.)
5. HELTAI G.: Cancionale. Kolozsvár, 1574. (Jókai hagyatékából.)
6. CALEPINUS A.: Dictionarium decem linguarum. Lugdunum 1586.
7. Az új praedikátorok felszentelésének rendi (1600. körül, unikum.)
8. VÁSÁRHELYI GERGELY: Epistolák. Bécs, 1618.
9. MAROSVÁSÁRHELYI GERGELY: Jóságos cselekedeteknek summái. Kassa, 1623.
10. GÖNCI GEORGIUS: De disciplina ecclesiastica. Várad, 1646.
11. SELYEI BALOG I.: Temetőkert, 1655.
12. 1685. febr. 22-diki fogarasi országgyűlés törvénycikkei. Kolozsvár, 1685.

A könyvtári feldolgozás eredménye az év folyamán: 6972 műről 9767 címlap (1911-ben 7746 műről 10.608 könyvtári cédula); kötés alá adatott 2453 mű 3188 kötetben (1911-ben 2098 mű 2578 kötetben).

A köteles nyomdatermékeket kezelő iroda az év folyamán átvett 3585 nyomtatványcsomagot (1912-ben 3647-et), és továbbított 2694 postai küldeményt, a beérkezett termékek elismerésére és a hiányzók reklamálására (1911-ben 4376-ot). A könyvtár 1912-ben 45 esetben kérte meg a közalapítványi kir. ügyigazgatóságot az 1897. XLI. törvénycikk ellen vétők perlésére. Az év folyamán ezen perekben 469 korona 54 fillért ítéltek meg az illetékes bíróságok az országos SZÉCHÉNYI könyvtár javára.

A könyvtár olvasótermét 29.269 olvasó látogatta, kik 64.710 kötet könyvet használtak (1911-ben 34.030 olvasó 71.262 kötetet).

Kikölcsönöztünk 2098 térítvényen 5111 kötet könyvet (1911-ben 1978 esetben 4178-at).

II. Hirlapkönyvtár. Gyarapodás *köteles példányokban* 1294 hirlapfolyamnak 95.382 száma, *ajándék* útján 25 évfolyamnak 2539 száma, *vétel* útján 227 évf. 4407 száma, *áthelyezés* útján 64 évf. 6559 száma. Az összes gyarapodás tehát 1610 évfolyamban 108.877 szám (1911-ben 100.772 hirlapszám).

A vétel útján szerzettek közül kiemeljük a SZALÁDY Antal-féle gyűjteményt és néhány ritka hirlapot, köztük a Székely Hirmondónak Kézdi Vásárhelyen 1848-ban megjelent és 4 számban teljes évfolyamát.

Ajándékozók voltak:

BIRÓ Lajos, Beregvármegye hivatalos Lapja szerkesztősege, dr. BALOGH Armin, a Brazíliai kormány hivatalos lapja szerkesztősege, FELEKI Károly, New-York, aki évek óta amerikai hirlapokkal gazdagítja a könyvtárt, KACZIÁNY Géza, KÚN Dániel, MÁRTON Lajos, a Népiskolai Tanügy szerkesztősege, PORZSOLT Jenő, a Szabadság (Cleveland) szerkesztősege, TOLDY László.

Hirlapok vásárlására 585.60 koronát fordítottunk.

A hirlapkönyvtár olvasótermét 2519 egyén látogatta, akik 5965 kötet hirlapot használtak, kölcsönzés útján 57 esetben kiadtunk 296 kötetet. Összesen tehát 2576 olvasó 6261 kötetet használt (1911-ben 2941 olvasó 5743 kötetet). A cédulázás eredménye volt 925 kötet, az átnézése 1544 évfolyamnak 79.162 száma. Bekötés alá került 532 kötet hirlap, melyeknek költsége 2500.08 koronát tett ki.

Az osztály túlsúfoltságán egy bérházban több helyiség ki-bérlésével igyekeztünk ideiglenesen segíteni, ahova a ritkábban használt hirlapokat raktároztuk el. Ez a művelet úgyszólván az egész anyag áthelyezését vonta maga után.

III. Kézirattár. Gyarapodás *ajándékozás* útján 1 középkori kodex, 21 újkori kézirat, 4 zenei kézirat, 5 irodalmi levél, 4 fényképmásolat, 1 irodalmi anekdota. *Vétel* útján 61 újkori kézirat, 2554 irodalmi levél, 1065 irodalmi anekdota, 281 zenei levél, 1 térkép, 12 zenei kézirat. *Áthelyezés* útján 10 irodalmi levél, 2 irodalmi anekdota, 2 zenei levél és 14 újkori kézirat, végül *hivatalos másolás* útján 4, és *gyűjtés* útján 1 kézirat. Az évi gya-

rapodás darabszáma tehát 4044 darab (1911-ben 2871 darab). — Az osztály gyarapítására 7977 korona és 789 márka fordítatott. (1911-ben 12.892 korona, 5889 márka, 10 font és 13 shilling.)

Kéziratokat ajándékoztak:

Gr. APPONYI Sándor, özv. BOROVSKY Samuné, DEMÉNY Dezső, FARKAS József, HOITSY Pál, KACZIÁNY Géza, KOVÁCS István, KÖVÉR Ilona, LÉGRÁDY Imre, MÁRTON Lajos, MELICH János, Nemzeti Múzeum igazgatósága, PIRNITZER Frigyes, RÉTHY László, TÉGLÁS Géza, TOLDY László, gr. ZICHY Nándor.

A kéziratár 1912-ik évi gyarapodásából elsősorban kiemelendő az állam által megvásárolt JÓKAI írói hagyaték, amelyből főleg a nagy költő levelezése, kéziratai, köztük néhány kiadatlan és PETŐFINEK 2 ifjúkori levele képvisel nagy értéket. A nagyterjedelmű hagyatéknek a Nemzeti Múzeumba került része az év folyamán könyvtárilag teljesen feldolgoztatott.

Az osztály gyarapodásának legbecsesebb darabjai közé tartozik a THURZÓ-család egy tagja részére írt és díszesen miniált XV. századi hártya imádságos könyv, melyet APPONYI Sándor gróf nagylelkű adományából kapott meg könyvtárunk. A kodex címlapjának színes hasonmását mellékelten bemutatjuk (1. melléklet).

Különösen nagy arányokban gyarapodott a zenei gyűjtemény. A levelek közül megemlítjük LISZT Ferencnek TÁBORSZKY Nándorhoz írt leveleit, ERKEL Ferenc és fiainak levelezését, WAGNER Cosimának, HUMPERDINCKnek egy-egy levelét. A kéziratok közt GOLDMARCK, SAUER Emil és id. ÁBRÁNYI Kornél szerzeményeire hívjuk fel az érdeklődők figyelmét.

Az irodalmi levelestár Szenczi MOLNÁR Albert, SZALAY László, EÖTVÖS és BAJZA leveleivel gyarapodott, a történelmi szempontból becses darabok közé tartoznak: MÉSZÁROS Lázár emlékiratainak egy részlete, Esztergom város régi számadáskönyve, egy franciául írt napló a kuruckorból, DESALLEURS francia követ kézírata, CORNIDES Dániel emlékkönyve; a színészet történetére nézve becseseknek tekintendők BULYOVSKY Lilla színművésznő irodalmi hagyatéka, ABONYI Lajos három színművének sűgőkönyve, BÁRÁNY Boldizsár egy ismeretlen drámája.

A kéziratár a lefolyt évben 316 kutatónak kezéhez szolgáltatott 1330 kéziratot, 1311 irodalmi levelet és 677 analektát, hivatalos megkeresésre 47 esetben kikölcösözött 111 kéziratot, 35 irodalmi levelet és 1 analektát. A használat tehát 363 esetben 3706 darab (1911-ben 307 eset 2167 darabbal).

Az osztály munkássága az évi nagy szaporulat feldolgozására és a kutatók igényeinek kielégítésére terjedt ki.

IV. Levéltár. Gyarapodás ajándék útján 744, vétel útján 3083, áthelyezés útján 29, letét útján 565, összesen tehát 4421 darab (1911-ben 9659). Ezen számban a gróf CSÁKYak löcsei levéltára és a SZENT-IVÁNY családi levéltárhoz beérkezett újabb letét nem foglaltatik.

Az osztályt ajándékaikkal gazdagították:

CSATÓ Gábor, EPERJESSY István, GARAI Károly, GYOMLAY Gyula, HUPKA Ödön, KREPLER Ferenc, LAJOSFALVY István, MADARÁSZ László, Magyar Bank és Kereskedelmi rt., dr. MOLNÁR István, NAGY Adolfné, herceg ODESCALCHI Arthur, PINTÉR Sándor, báró SZALAY Imre, özv. SZALAY Péterné, SZEGEDY MASZÁK Hugó, SZENT-IVÁNY Zoltán.

A levéltár gyarapítására 8444.40 koronát és 2763.20 márkát fordítottunk (1911-ben 11.783 koronát és 3166.60 márkát).

Az év folyamán szerzett és feldolgozott anyag (a családi letétektől eltekintve) a következő módon oszlik meg: 42 eredeti középkori oklevél és 10 másolat, 3225 újkori oklevél, 48 darab 1848/49-es irat és 43 nyomtatvány, 54 címereslevél, 1 grófi oklevél, 26 céhirat, 415 gyászjelentés.

Az évi gyarapodás darabjai közül kimagaslik MÁTYÁS királynak 1478. május 27-én Petro GENTILE DE MONTEFALCO rendkívüli pápai követ részére adott címereslevele, amelynek érdekességét a darab politikai vonatkozásán kívül az növeli, hogy a címerben a király családi címeralakja, a gyűrűt tartó holló feje is látható. A diszes kiállítású darabot egy külföldi antiquariustól vette meg könyvtárunk. A címerképet színes másolatban mutatjuk be (2. melléklet).

A címereslevelek hosszú sorozatának még egy másik középkori darabja is van a múlt évben: ZSIGMOND királyé 1432. február 6-ról HERENCSENYI János részére.

XV. sz. imakönyv címlapja a THURZÓ-címerrel. Gr. APPONYI Sándor ajándéka.

Petro GENTILE de Montefalco címereslevele 1478-ból.

A középkori oklevelek csoportjában kiválik a kalocsai káptalan 1390. május 31-ikén kelt kiadványa, melyben a szekszárdi apátság 1061-iki alapítólevelének egy része szösz szerint foglaltatik, továbbá a JÁK nemzetségből eredő SZELESTEY-családra vonatkozó XIV—XV. századi oklevelek érdemelnek megemlítést.

Az újkori okiratok között tartalmuknál fogva igen becsesek BETHLEN Gábornak ILLÉSHÁZY Gáspárhoz írott levelei, számszerint 103 darab, melyeket a dubnici ILLÉSHÁZY kastélyban találtak meg és melyekkel HORÁNSZKY Lajos úr kezdeményezésére a Magyar Bank és Kereskedelmi részv.-társ. gazdagította a könyvtárat. Hasonlóképen érdekes tartalmú ZINZENDORF Fülöp grófnak 1715. májusában írt két levele ILLÉSHÁZY Miklós kancellárhoz a vallási törvényjavaslatokra vonatkozólag.

Az elmúlt évben a 48/49-es gyűjtemény is szépen gyarapodott. Így megvettük GUYON Richard gróf azon levelének fogalmazványát, melyet 1849. aug. 14-én Haynauhoz írt; a Jász-Kun kerület 1848/49-iki jegyzőkönyve szintén vétel útján került a könyvtárba. Ezekon kívül a proklamációk csoportját is több darabbal sikerült kiegészíteni.

A letéteményezett levéltárak száma eggyel gyarapodott: gróf CSÁKY Albin és gróf CSÁKY Vidor örök megörzésül átadták a CSÁKYak löcsei nagy levéltárát. Így tehát a Múzeumban letéteményként őrzött levéltárak száma elérte a 90-et.

A régebben elhelyezett levéltárak is nyertek kiegészítést. Így:

1. SZIRMAY Balamér adományából a SZIRMAY-családé 111 darabbal.
2. NÉNYEI László a LUKA- és a NÉNYEI-család levéltárához egy kötet iratot csatolt.
3. Gróf SZÉCHÉNYI Sándor a Széchényiek levéltárának kiegészítésére 169 darabot, gróf SZÉCHÉNYI Béla 1 darabot küldött be.
4. A KOLOSY-levéltár KOLOSY István letétéből 371 darabbal gyarapodott.
5. A LEÖVEY-levéltár kiegészítéséhez 1 darabbal járult LEÖVEY Sándor.
6. A gróf FORGÁCH-levéltárhoz gróf FORGÁCH István 2 darabot küldött be.

7. A VÁRADI-TÖRÖK-levéltár irataihoz GOHL Ödön csatolt egy darab gyászjelentést.

8. A SZENT-IVÁNY-levéltár gyarapításához SZENT-IVÁNY Zoltán egy láda irattal járult.

A levéltári személyzet az évi gyarapodás feldolgozása mellett igyekezetét a hátralékban levő nagy anyag rendezésére fordította. A korábban átvett anyagból befejezte a MAGYARY-KOSSA-levéltár rendezését, mely 12.482 darabot foglal magában. Az év folyamán rendbe szedett OCSKAY-iratok száma 3349, a GÖRGEY Albert által letéteményezett iratoké 2662 darab. A néhai THALY Kálmán által a THALY-család levéltárának kiegészítésére hagyott levelezés 8931 darabot számlál, pontos névmutatót készítettünk hozzájuk.

Ezek mellett megkezdte a levéltár az ú. n. törzsgyűjtemény középkori részének tartalom szerinti lajstromozását.

A használat ebben az osztályban is nagyobb a megelőző esztendőnél. Az év folyamán 284 kutató használt 87.763 darabot (1911-ben 305, 83.987 darabot), 43 térítvényen kikölcsönöztünk 4392 darabot (1911-ben 31 esetben 2867 darabot).

A könyvtári tisztviselők és alkalmazottak múlt évi irodalmi munkásságáról az alábbiak számolnak be.

SZINNYEI JÓZSEF

osztályigazgató, a M. Tud. Akadémia lev. tagja.

«Magyar írók élete és munkái» 126—127. füzet. (XIV. kötet 8., 9. füzet Veres-Wass.) Bpest, 1912.

«Bach-korszak», Naplójegyzetek XII., XIII. (Komárom, 1852. nov. 1.—1853. febr. 28.), a «Komáromi Lapok»-ban 1912. évf. és különnyomatban.

«Komárom nagy napjai 1848—49.» (Budapesti Hirlap husvétii száma 1912-ben. Átvette a Komáromi Lapok 37. és 38. szám.)

DR. SEBESTYÉN GYULA

igazgatóőr, a M. Tud. Akadémia lev. tagja, a Kisfaludy Társaság r. tagja, a M. Néprajzi Társaság alelnöke, a Folklore Fellows magyarországi osztályának elnöke.

1. Népszínhátékok az Urániában. Hat képpel. Vasárnapi Ujság, 1912. évi I. sz. 6. l.

2. Budapesten előadott népszínjátékok. *Ethnographia*. 1912. évf. 21. 1.
3. Egy népballada keletkezése. U. o. 61. 1.
4. Krisztus-monda a lópatkóról. U. o. 93. 1.
5. A magyar néphagyomány emlékeinek országos gyűjtése. U. o. 193. 1.
6. Tájékoztató a Folklore Fellows néphagyományt kutató nemzetközi tudományos szövetség magyar osztályának a M. Néprajzi Társasággal, a Kisfaludy Társasággal és M. Nemzeti Múzeummal együtt megindított országos gyűjtéshez. Összeállították dr. Sebestyén Gyula és dr. Bán Aladár. U. o. 200. 1. és 2500 különlenyomat, újabb bővített kiadásban 4500 különlenyomat.
7. Antropologia és ethnographia. U. o. 269. 1. és különlenyomatban is.
8. Kriza mesemondása. U. o. 369. 1.
9. Petőfi első levelei. Irodalomtörténet, 1912. évi 3. füz.
10. A Folklore Fellows Magyarországon. Budapesti Szemle. 1912. évi okt. füz. 143. 1.
11. A sárospataki «Érzékeny és vig dalok» 1826-ban és 1834-ben kiadott gyűjteménye. Felolvasta a M. Néprajzi Társaság sárospataki I. vándorgyűlésén, 1912. máj. 12-én.
12. Tájékoztató beszéd. Elmondotta a Folklore Fellows magyar osztályának országos gyűjtést szervező sárospataki I. főiskolai ifjúsági gyűlésén, 1912. május 12-én.
13. A magyar néphagyomány emlékeinek országos gyűjtéséről. Elmondotta a Folklore Fellows magyar osztályának 1912. jún. 2-án Egerben megtartott II. ifjúsági gyűlésén.
14. A jelenkori népköltési gyűjtések. Felolvasta a Kisfaludy-Társaság 1912. dec. 4. ülésén.
15. A Karácsony és a karácsonyi szokások eredete. 1912. dec. 12-én tartott ismeretterjesztő előadás a M. Nemzeti Múzeum dísztermében.
16. Gazdátlan kincsek gyűjtése. A gazdaszövetség 1912. évf. 2210—2211. 1.
17. A Magyar Gazdaszövetség meghívására résztvett és a magyar néphagyomány emlékeinek gyűjtéséről előadásokat tartott a bajai, kassai és pécsi Széchényi Szövetségek gyűlésein.
18. Kritikák és kisebb közlemények az *Ethnographia* 1912. évi folyamában.
19. Szerkeszti a M. Néprajzi Társaság folyóiratát, az *Ethnographiát*.
20. Szerkeszti a Kisfaludy-Társaság Magyar Népköltési Gyűjteményének új folyamát.

DR. MELICH JÁNOS

igazgatóőr, c. ny. rk. egyet. tanár, a M. Tud. Akadémia lev. tagja.

1. Calepinus latin-magyar szótára 1585-ből. SÁGI István és JAKUBOVICH Emil közreműködésével kiadta MELICH János. Budapest, 1912.
2. A két legrégibb magyar nyelvű nyomtatvány. Budapest, 1912.
3. A Magyar Nyelv című folyóiratban a következő dolgozatok, cikkek:
 1. Még egyszer a c'ohoccal; 2. Lyczei János szójegyzéke; 3. Vác = Voác?;
 4. Omsóér; 5. Bajza; 6. A Szepes nép eredete; 7. Berneker Etym. Wb.-ja;
 8. Fulák; 9. Hiedelem; 10. A tővégek palatalisatiójáról; 11. Hungari;

12. A jász népnévről; 13. Mutatvány a készülő Magyar etym. szótárból; 14. Pesti lélek; 15. Borkút; 16. A magyar Táttra név eredetéről (megjelent németül is a Finnisch-ugr. Forsch. XIII. kötetében); 17. Erdősi Sylvester nevééről; 18. A nájnagyobb féle felsőfokról; 19. Bútor; 20. Táttra; 21. Gereblye; 22. Új szó? 23. Vajákol; 24. Mostoha-anya; 25. Te nem szeretsz Pesten; 26. Ki rejlik; 27. Bors helyett borsó; 28. Csonk; 29. Pali; 30. Legel; 31. Villa.

4. Magyar Nyelvőr című folyóiratban: 1. Vácz eredete; 2. Calepinus szótára; 3. Borkút; 4. Vatalé.

5. Irodalomtörténet című folyóiratban: A legrégebb magyar nyelvű nyomtatványok (megjelent az Ak. Ért.-ben is).

6. Magyar Könyvszemle című folyóiratban: 1. Régi magyar nyomtatványok; 2. Két könyvismertetés.

KERESZTY ISTVÁN

igazgatóőr.

1. Rousseau. (A Zenetudományi Könyvtár 8. füzeté.)

2. Két operaházunkról. (Budapesti Szemle 424. sz.)

3. Az 1911. évi hazai hírlapok bibliografiája és kisebb közlések, (Magyar Könyvszemle 2—4. sz.)

4. «Paolo és Francesca», «Szibéria», «A Nyugat leánya», «Rodostó», Német Wagner-előadások Budapesten, Massenet, Farkas Ödön, «Királyfi és királylány», Hamupipőke, Hubay Jenő, Bertha Sándor, «Salome». (Vasárnapi Ujság 3., 6., 9., 12., 21., 34., 38., 41., 44., 45., 48., 51. sz.)

5. Rousseu. (A Zene 6. sz., a főtebbinek nagyobb részlete.)

6. Az Ernszt-múzeumból és Külföldi rovat. (Zeneközlöny 21. stb. sz.)

7. Abrányi Emil harmadik operája, A Népoperáról, «Rodosto», Nyílt jevél a Kolozsvári Nemzeti Színház igazgatójához, «Mai-Festspiele», Nowowieski, «Quo vadis?», Zeneiskoláinkról, Mihalovich Ödön hetvenéves, A M. kir. Operaházból, «Hamupipőke», A Zenetudományi Könyvtár, Új szövetség. (Zenelap 3., 5., 6., 9., 11., 13., 15. sz.)

8. Zenész életrajzok Révai Nagy Lexikonában.

9. Kéziratban: Wagner R. «Parsifal»-jának új fordítása, karének- és dal-
szövegfordítások.

DR. BÁTKY ZSIGMOND

őr.

1. Magyarország népei (Lasz: Földrajzi Olvasókönyv).

2. Szerkeszti a Földrajzi gyakorlatokat dr. KOGUTOWICZ Károlyval és dr. LITTKÉ Arthurral.

3. Munkatársa a TELEKI-KOGUTOWICZ Világ-atlasznak.

4. 19 drb földrajzi tankönyvbírálat: a vallás- és közoktatásügyi miniszter megbízásából.

DR. VÉRTESY JENŐ

ör.

1. Gyulai Pál irói tervei. (Irodalomtörténet 1—2. füz.)
2. A szomolnoki műkedvelő színtársulat könyvtára a Magyar Nemzeti Múzeumban. (Magyar Könyvszemle 1—3. füz.)
3. Jegyzetek a legújabb francia irodalomról. (Katholikus Szemle 3. füz.)
4. Tompa búcsulevele Jókaihoz. (Az Ujság nov. 10.)
5. A Bánk-bán története és értéke. (Felolvasás a Magyar Irodalomtörténeti Társaság májusi ülésén.)
6. A fehér vajda. Az apák. (Költemények a Magyarország husvéti és karácsonyi számában.)
7. A basileus. Rajz. (A Cél 4. füz.)
8. Birálatok és kisebb közlemények az Egyetemes Philologiai Közlönyben, az Irodalomtörténetben és a RÉVAI Nagy Lexikonában.

DR. GULYÁS PÁL

ör, a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelőségének népkönyvtári szakmegbízottja.

1. Könyvészeti tanulmányok. II., III. (Budapest, 1912.)
2. Népkönyvtári címjegyzék. I. pótfüzet. (Budapest, 1912.)
3. Az Elzevierek reszpublikái és rokon kiadványok a Magyar Nemzeti Múzeumban. (Magyar Könyvszemle 1912. évf.)
4. Magyar tudományos könyvészet terve. (U. o.)
5. Magyar könyvesház. (U. o.)
6. Vidéki könyvtáraink 1910-ben. (U. o.)
7. Egy felsőmagyarországi könyvkötő család följegyzéseiből. (U. o.)
8. Társadalomtudomány és szépirodalom. (Magyar Társadalomtudományi Szemle 1912. évf.)
9. Egy évtized Maupassant otthonában. (Budapesti Szemle 1912. évf.)
10. A könyvkötés. (Az iparművészet könyve. III. kötet.)
11. Francia irodalomtörténeti és nyelvészeti cikkek RÉVAI nagy lexikonában.)
12. Vier Einblatt-Drucke über den Kometen von 1680. (Zeitschrift für Bücherfreunde. Uj folyam. III.)
13. L'enseignement des adultes en Hongrie et les Bibliothèques populaires. (Rómában, a II. olasz népművelési kongresszuson tartott előadás.)
14. Szerkesztette a Magyar Könyvszemle 1912. évfolyamát és a Bulletin de la revue bibliographique hongroise I. évfolyamát.
15. Könyvismertetések: az Egyetemes Philologiai Közlönyben, a Magyar Könyvszemlében, a Museumskundeban és a Századokban.
16. Kisebb közlemények: a Magyar Könyvszemlében.

DR. BÁRTFAI SZABÓ LÁSZLÓ

őr, a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság jegyzője.

1. János kalocsai érsek származása. A Békefi Emlékkönyvben. 100—105. l
2. Közlemények a Századok 531—543., 785—792. lapjain.

DR. FITOS VILMOS

segédőr.

1. Az 1911. évben keletkezett, illetve megszűnt folyóiratok jegyzéke. (Melléklet a Magyar Könyvszemle 1912. évfolyamához.)
2. A magyar bibliografiai irodalom repertoriuma. (U. o.)
3. Történeti repertorium. (Századok 1912. évf.)

DR. BAJZA JÓZSEF

segédőr.

1. Birálat Farkas Zoltán, Bajza József élete és munkái című művéről. (Egyetemes Philológiai Közlöny.)
2. Adat a legrégebb magyar nyomtatványok történetéhez. (Magyar Könyvszemle.)

DR. HOLUB JÓZSEF

segédőr.

1. Istvánffy Pál. (Békefi Emlékkönyv.)
2. Pannonia és Dacia Istvánffy Históriajában. (Arch. Ért. 1912. 1. szám.)
3. A Habsburg családi típus kialakulásáról. Felolvasatott a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság 1912. nov. 28-án tartott igazgató-választmányi ülésén.
4. Könyvismertetések a Turulban.
5. Zala vármegye megbízásából dolgozik a vármegye történeti monografiáján.

DR. MADARASSY LÁSZLÓ

segédőr.

Nomád pásztorkodás a kecskeméti pusztaságon. 22 képpel és 1 táblával. Budapest, 1912.

JAKUBOVICS EMIL

gyakornok.

1. Calepinus latin-magyar szótára 1585-ből. JAKUBOVICS Emil és SÁGI István közreműködésével sajtó alá rendezte MELICH János. Budapest, 1912. Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia.
2. Könyvismertetések a Turulban: a) Békefi Emlékkönyv. b) Bilkei Goró

Bertalan: Szatmármegye nemes családjaihoz pótkötet. c) Görzsönyi dr. Varga Zoltán: A szemerjai Szász-család.

3. A Magyar Nyelvtudományi Társaság megbízásából gyűjti az oklevélbeli régi magyar szavakat.

DR. RÉDEY TIVADAR

gyakornok.

1. Prizma Rédey. Tivadar versei. Budapest, 1912. Singer és Wolfner.

2. Egyes költeményei megjelentek a következő fővárosi hetilapokban: Uj Idők, A Hét, Vasárnapi Ujság.

MUNKÁCSY MIHÁLY

gyakornok.

1. Chodürev Fedor kardja a Magyar Nemzeti Múzeumban. (Arch. Értesítő XXXII. köt. 4. sz.)

2. Néhány kisebb cikk a fővárosi napilapokban.

DR. SIKABONYI ANTAL

gyakornok.

1. Simonyi Zsigmond. (Uj idők, 1912. febr. 18.)

2. Emberi okmányok. (Kozári Gyula könyvéről. Magyar Figyelő, 1912. ápr. 16.)

3. Négy essay. (Riedl Frigyes és Farkas Zoltán essayiról, Magyar Figyelő, 1912. máj. 1.)

4. Gyulai Pál. (Magyar Figyelő, 1912. júl. 16.)

5. A tölgyek alatt. (Magyar Figyelő, 1912. aug. 16.)

6. Rákosi Jenő. (Kultura, 1912. nov. 25.)

7. Prizma. Rédey Tivadar verseiről. (Az Ujság, 1912. dec. 21.)

8. Kisebb közlemények: (s) jel alatt a Budapesti Hirlapban és a Komáromi Ujságban.

9. Magyar írókkal, hirlapokkal és múzeumokkal foglalkozó cikkek a TOLNAI Világlexikonában.

A SZELLEMI MUNKÁSSÁG SZERVEZÉSE.

Miként a gazdasági és a politikai élet terén mindinkább érvényesül a több nemzetre, sőt az egész kulturvilágra kiható szervezetek irányító és termelő munkája, úgy kívánatosnak látszik a szellemi élet terén is ily központi szervet, esetleg szervezetet létrehozni, melyek a tudományos kutatás egységes irányítását s ezzel kapcsolatban az ily munka végzésénél szükséges energia-mennyiség redukálását idéznék elő. Az egyes tudományágak egy vagy több évi időközökben ismétlődő világkongresszusai, az egyes tudományszakok képviselőinek alakulóban lévő nemzetközi szövetségei már e gondolat részleges megvalósítására törekzenek. A szellemi munka egyetemes szervezése és egyben megkönnyítése azonban messze meghaladja e kongresszusok, szövetségek, speciális kereteit. Épen azért szükségét látta Wilhelm OSTWALD, a nagy német kémikus, hogy egy külön intézetet léptessen életbe *Die Brücke* címen, mely minden fajú és rendű tudományos munka megkönnyítését célozza.

A *Brücke* 1911. június 15-én alakult meg Münchenben s a szellemi munka szervezése érdekében a következőket iparkodik megvalósítani: *a)* automatikus úton: egységes érintkező módszerek bevezetésével; ilyenek az egységes formátumok és jelzetek (a tizedes szakrendszer bruxellesi változata) s egyéb közös munkamethodusok; *b)* szervezeti úton: azon szigetek áthidalásával, amelyek ma még azok az egyesületek, intézetek, múzeumok, könyvtárak, cégek és magánosok, akik a kulturát és közművelődést szolgálják, még mindig egymagukban állanak.

E cél megvalósítása érdekében a *Brücke* a következő eszközökkel törekszik: *a)* összeállítja az élő szellemi munkások egyetemes címjegyzékét; *b)* megalapítja kéziratban a bőven illusztrált,

egyetemes és kimerítő világ-lexikont, melynek részei az egyetemes szótár, a múzeumok egyesített katalogusa stb.; c) létesít egy múzeumot, mely szemlélteti mindazokat a törekvéseket és intézményeket, melyek az emberi tevékenység bármely terén a munka megkönnyítése és rendszeressége érdekében léptek életbe. A *Brücke* belső kapcsolatban fog állani a bruxellesi Office central des Institutions internationales és az Institut internationale de bibliographie című intézetekkel.

A *Brücke* tagjai lehetnek tiszteletiek, alapítók, rendesek és kinevezettek. A tiszteleti tagokat a nagytanács választja meg. Az alapító tagok, amelyek sorában intézetek is helyet foglalhatnak, egyszersmindenkorra pénzben vagy természetben 1000 M-kát fizetnek be az egyesület céljaira. A rendes tagok vagy egyszersmindenkorra fizetnek be 100 márkát, vagy évi 6 M tagdíjat fizetnek. Jogi személyek az évi tagdíjat egyszersmindenkorra 200—900 M befizetésével válthatják meg. A kinevezett, önkéntes tagok nem fizetnek tagdíjat, de ingyen dolgoznak a *Brücke* céljai érdekében.

A tagok bármikor beléphetnek az egyesületbe s a tagdíjat csupán a még hátralévő évnegyedekre fizetik. A kilépés a naptári év végével történhetik.

A tagok a gyűjteményeket, amennyiben azok hozzáférhetőek, ingyen tekinthetik meg; az előadásokat ingyen látogathatják, az évkönyvet s esetleges fölvilágosításokat díjtalanul kapják meg s a *Brücke* kiadványait kedvezményes áron szerezhetik be.

A *Brücke* ügyeit a korlátlan számú tagból álló nagytanács, a legalább 50, de 100-nál nem több, tagból álló kistanács s a három tagú előjáróság intézi. A *Brücke* törzsvagyonyát a kezelőtanács és a héttagú alapítványi előjáróság fogja kezelni.

Az intézet nyilvános működése csak azután fog megkezdődni, ha vagyona legalább egy millió márkát tesz ki. Ha az összeg 1914. június 1-éig nincs jegyezve, az addigi aláírók fölmentetnek kötelezettségeik alól. Eddigelé egyetlen nagyobb szabású adomány érkezett e célra: Wilhelm OSTWALDÉ, aki már régebben fölvetette az eszmét, hogy a NOBEL-díjak nyertesei csupán a díj járadékát

tartsák meg maguknak, de a tőkét kössék le valamely hasznos közcélra, s aki tanácsát tettel is támogatta s a ráeső NOBEL-díjból 100.000 márkát a *Brücke* céljaira fordított. Vajjon sokan fogják-e követni OSTWALD példáját, legalább is kérdéses, mert kevés «praktikus idealista» van az OSTWALD-féle fajtából, aki ne csak hirdetné, de hinné is Utópia eljövételét.

A *Brücke* tervei u. i. erősen utopisztikusak. Egyik kedvenc eszméje az intézőknek a könyvalak megreformálása. Ez az eszme annyira jellemző az egész mozgalomra, hogy megérdemli a bővebb ismertetést. Az egyöntetű nyomtatvány-formátumok ügyének OSTWALD egyik legbuzgóbb szószólója. *Weltformate für Drucksachen* című 1911-ben megjelent elmefuttatását a *Brücke* mai napig 17.000 példányban osztotta szét s fejtegetéseit annyira magáévá tette, hogy kiadványai is e világformák egyikét, a IX. számú, ú. n. *Werkformat*-ot (16 × 22⁶ cm.) öltötték magukra.

OSTWALD a pénz- és értékegység sikerén fölbuzdulva sürgeti a nyomtatványok egységes méreteinek a megteremtését. Ha valamennyi nyomtatvány egyforma, vagy legalább egymással rendszeres kapcsolatban álló formátumban jelennék meg, ez nemcsak a fogyasztókra volna előnyös, akik az elhelyezésnél a mai viszonyok közt elkerülhetetlen helypazarlástól szabadulnának meg, hanem a kiadókra és könyvkereskedőkre nézve is. Az egységes formátumok előnyei: az előállítás és elraktározás megkönnyítése, egyszerűsítése s ebből kifolyólag az árak csökkenése.

Az egységes formátumok megállapítása akkor fog sikerrel járni, ha abban a lehető legkevesebb önkény nyilatkozik meg. Az összes nyomtatványokhoz egyetlen formátumot választani képzelenség; rendeltetésük hol kisebb, hol nagyobb formátumot kíván. A fő az, hogy a formátumok egymásközt oly viszonyban álljanak, mely lehetővé teszi, hogy egyszerű fácolás, vagyis a felszinterület felezése útján az egyik rétnagyságból a másikat előállíthassuk. Ez alapkövetelményt a papiros természete is magyarázza, mivel csakis ily módon használhatjuk ki, minden veszteség nélkül, a nagy papíriveket e kisebb formátumú nyomtatványoknál. OSTWALD méltán mutat rá a formátumok régi elnevezéseire: in

folio, quarto, ocatvo stb., melyek ez alapelv betartására utalnak. De ez egymagában még nem elég; igazán szervesen e formátumok csak úgy kapcsolódnak egymásba, ha geometriailag hasonlítanak egymáshoz, vagyis ha a könyvlap négyszögének általános jelleme mindig ugyanaz, tekintet nélkül a méretekre. Ezt az $1:\sqrt{2}$ matematikai formula fejezi ki s körülbelül a 7:10 aránynak felel meg. E formula szerint állapítható meg a következő tizenhat világformátum:¹

Szám	Centiméter	Rendeltetés
I.	1×1.41	Bélyegek, címkék, belépőjegyek, könyvjelzők stb. számára alkalmas formátumok.
II.	1.41×2	
III.	2×2.83	
IV.	2.83×4	
V.	4×5.66	
VI.	5.66×8	
VII.	8×11.3	
VIII.	11.3×16	Zsebalak } minden képzelt Kézikönyvalak } hető célra.
IX.	16×22.6	
X.	22.6×32	Térképek, mûlapok, kisebb falragaszok, hirdapok formátumai.
XI.	32×45.3	
XII.	45.3×64	Falitérképek, falragaszok, menetrendek stb. formátumai.
XIII.	64×90.5	
XIV.	90.5×128	
XV.	128×181	
XVI.	181×256	

Maga OSTWALD itt is jó példával jár elől, összes műveit e világformátumok valamelyikében készíteti. Tudományos könyvekhez, ha képes táblák nem kellene hozzá, a IX. formátumot ajánlja. A kémikus társulatok szövetsége szintén OSTWALD példája mellett foglalt állást s 1912. áprilisában kimondotta, hogy a kötelekébe tartozó egyesületek lehetőleg mielőbb tartoznak rátérni a világformátumokra.²

¹ Azóta még két 16—16 darabból álló formátumsorozatot állapított meg OSTWALD, mert kénytelen volt belátni, hogy ez az első 16-féleség az összes szükségleteket ki nem elégítheti.

² A szaklapok egységes formátumának egyik különös előnye OSTWALD

E szórványos kísérletek¹ persze még igen távol állanak attól, hogy a világformátumok akár csak annyira is elterjedjenek, mint a méterrendszer s erősen kételkedünk benne, hogy valaha is elterjednek, ha csak törvény erejével kötelezővé nem teszik. A kiadók s a szerzők pusztá belátására bízni a dolgot, mint OSTWALD teszi, annyi, mint *ad calendas graecas* kitolni az egyöntetűség megvalósítását.

Épen ezért alig egyéb pusztá fantasztikumnál K. W. BÜHRER cikke, melyet *Raumnot und Weltformat* címen adott ki a *Brücke*. Ez arról a nagy helykiméletről mond el valóságos csodaregét, amely az új formátumnak általános elterjedésével fog beállni. Az uniformizálással ez a jó ember annyira megy, hogy nemcsak a formátumot, hanem a lapszámot is szigorúan meghatározza s kerek 100 lapra szab egy-egy kötetet. Így persze eléri azt, hogy egy 69:30 m³ köbtartalmú teremben 2:90 m² padlóterület lefoglalásával 60.000 «kötet» helyezhető el s még így is föl kell tételeznie, hogy a «kötetek» nem a mai módon egymás mellé állítva, hanem fiókokba elraktározva fognak szorongani. Többi számításai ép oly komolyak. Különösen mulatságos és jellemző az, amit a tudósok magánkönyvtáráról mond: «Die Einbände werden nach der allgemeinen Einführung des Monographieprinzips in weitaus den meisten Fällen durch einen steifen Papierumschlag ersetzt werden können. Eine Nummer aus der Reklam'schen Universal-Bibliothek kostet nun ungebunden 20, gebunden 60 Pfennige. Wenn wir die Differenz von 40 Pfennigen, das sind die Kosten für den Einband, in Rechnung stellen, so würde der Gelehrte bei rund 200.000 Bändchen von 100 Seiten 80.000 Mk. sparen. Angenommen, dass sich für häufig benützte Bücher wie z. B. Nachschlagewerke dennoch Einbände als nötig erweisen und man dafür einen Posten von 20.000 Mk. einsetzt, ver-

szerint abban áll, hogy az egy kérdésre vonatkozó, de más és más lapokból való különlenyomatok együvé köttethetők, illetve egy-egy dobozban együtt tarthatók.

¹ Nálunk a nemrég megindult *Könyvtári Szemle* fogadta el a *Brücke* formátumát és jelzéseit.

bleibt immer noch ein Rest von 60.000 Mk.»¹ Az új intézmény vezetői valóban nem tesznek jó szolgálatot ügyüknek az eféle számításokkal és kijelentésekkel, melyek helytelensége annyira szembeszökő, hogy cáfolására kár a papirost pazarolni.

A *Brücke* azonban az egységes méreteket nemcsak a papirosra s a könyvekre, hanem a gazdasági és mindennapi élet egyéb nyilvánulásainál figyelembe jövő anyagokra, pl. szövetekre, mintákra, dobozokra is ki akarja terjeszteni.

Hogy az ekként előálló egyformaságban a tájékozódás lehető legyen, szükséges a szakszerű regisztrálás kötelezővé tétele. A regisztráláshoz a DEWEY-féle tizedesrendszer bruxellesi átdolgozását fogadta el a *Brücke* s a maga kiadványai mindegyikén annak összes rubrikáit feltünteti. Természetesen ennek az eljárásnak az egyöntetűség érdekében szintén minden kiadványra nézve kötelező erővel kellene bírnia.

A regisztrálás a következő pontokra terjed ki:

- a) Tárgy: A tizedesrendszer megfelelő rubrikája.
- b) « A « később létesítendő új alosztálya.
- c) } Vonatkozása egyéb tárgyakhoz.
- d) }
- e) }
- f) Hely, amelyre a mű vonatkozik.
- g) Idő, a melyre a mű vonatkozik.
- h) Rétnagyság.
- i) A mű nyelve.
- j) Rendszór.
- k) A művész neve, a műalkotás éve.
- l) Magánrendszám. A nyomtatvány nagysága.
- m) Szerző neve.
- n) Kiadó neve, vagy a nyomtatvány forrása.
- o) Nyomdász neve.
- p) A nyomtatvány ára.
- q) A kiadás helye.

¹ 24. l.

- r) A nyomtatás helye.
s) A kiadás kelte, esetleg évfolyam vagy kötet, füzet és lapszám.

Mind a 19 rubrikát nem okvetlenül szükséges minden esetben kitölteni; privát gyűjteményeknél az illető magánember a sorrendet is önként határozhatja meg s így BÜHRER és SAAGER szerint¹ e keretek közt minden követelmény kielégíthető.

Lássunk egy példát. CSÜRÖS FERENC: A debreczeni városi nyomda története című művének regisztrálása pl. a következőkép festene:

a) 655·1	b) —	c) : 894 . 511 .	d) 9(439 . 1)	e) —
f) (439·1)	g) «16 : 20»	h) (02)	i) = 94 . 511	j) Története
k)		l) 17,8 × 25,1	m) Csürös Ferenc	
n) Debreczen városa		o) Városi ny.	p) Ára ? korona	
q) Debreczen	r) Debreczen	s) 1912.		

Még csak azt jegyezzük meg, hogy a mozgékony társaság eddig az itt bővebben ismertetett kérdéseken kívül a reklámozásra, a szálloda-hirdetésekre s a kis grafikai termékek gyűjtésének reformálására vonatkozólag dolgozott ki tervezeteket, melyek közös ismérve az uniformizálás és a sematizálás. Ez különösen ott hat bántóan, ahol a gyűjtő szenvedély irányítására törekszik, amelynek épen a szorosán egyéni vonás adja meg a legfőbb vonzóerőt. Igazán furcsán hat, amikor pl. a müncheni művészek exlibriszeit gyűjtő *amateurre* az ő szempontjai valamelyikét akarja ráerőszakolni. BÜHRER szerint u. i. az ilyen exlibriseket gyűjtőnek minden mű-

¹ Die Weltregistratur 11. l.

vésztől csupán *egy* lapot volna szabad gyűjteményébe venni. A lap kiválasztásánál a következő szellemes szempontokat állítja föl:

- a) csak oly lapot, amelyet a művész szignált;
- b) csak azt a lapot, amelyet a művész maga a legsikerültebbnek tart;
- c) a művész első ilyenmű alkotását stb.
- d) azt a lapot, amelyet egy zsüri legjobbnak ítelt.

Igazán nagy merészség kell hozzá, hogy a gyűjtők szervezését és irányítását olyan férfiak merik maguknak arrogálni, akik ennyire ismerik a gyűjtő lelki világát. Vagy azt képzelik a *Brücke* szervezői, hogy az emberi lélek is normálformák szerint alakítható, akárcsak a *Brücke* normálformában kinyomatott eszméinek befogadására szolgáló normál-skatulyák?

Azt hiszem jobb szolgálatot tenne a *Brücke*, ha reális célok megvalósítását tűzné ki maga elé s organizálná azt, ami a szellemi munkásnak minden egyöntetű formátumnál fontosabb, hogy t. i., ha tudományos kutatásai közben valami bibliografiai, kísérleti vagy más adatra szüksége van, azt a *Brücke* közvetítésével a lehető legrövidebb idő alatt s a lehető legkisebb költséggel megszerezhesse magának.

GULYÁS PÁL.

A LUGOSSY-KÓDEX.

A debreczeni ref. főiskola nagykönyvtárában R. 537. növ. 7525. sz. alatt őriztetik egy XVII. század elejéről származó becses kézirat, melyet LUGOSSY Józsefről, irodalmi régiségeinket szorgalmasan gyűjtő tanárról, 1846—62. könyvtárigazgatóról neveztek el. A kódex, melynek első lapján ez van beírva: «*Lugossy Codex. Énekek gyűjteménye. (A XVII. Században leírva.)* 197 levélre terjedő magyar *kézirat.*», elején, végén csonka, sőt a közepéről is innen-onnan hiányzik egy-egy levél. Már KÖLCSEY levelezéseiben található a kódexről említés. (1813. május 22. Álmosdról KAZINCZYHOZ. KÖLCSEY Ferencz Minden Munkái, 9. köt. 84—86. l.) A benne foglalt darabok közül nyolcat cím szerint is felemlít. 1813-ban tehát a főiskola könyvtárában van. Azután nyoma vész, 1841-ben azonban már ismét Debreczenben van, mit bizonyít az utolsó levélen található bejegyzés: «Kipótoltam Nyomtatásból Sept. 1841. L. J. sk.» A 60-as évek közepén ismét visszakerül a könyvtárba. LUGOSSY által készített másolata SZILÁDY Áron birtokában van. (V. ö. KÁLMÁN Farkas: A Lugossy Codex. Debr. Prot. Lap. 1886. évf. 317. l. és PAP Károly: Irodalomt. vonatkozások KÖLCSEY leveleiben. 1911. 39. l.)

A kódexnek egyes darabjait ismertette s velök kapcsolatban magáról a kódexről is említést tett TOLDY és BODNÁR irodalomtörténeti munkáikban szétszórtan. Első részletes, de a phil. módszer pontosságát teljesen nélkülöző ismertetését adta KÁLMÁN Farkas fentemlített cikkében. L. még: Magyar Könyvszemle, 1899. évf. ERDÉLYI Pál cikkét s legujabban PAP Károly: Irod. tört. vonatkozások KÖLCSEY leveleiben, Debreczen 1911. 35—43. l.

A kódex összeírója SOMOGYI Pál, a Somogy megyében levő Ujfaluból (ma Magyarujfalú). Gyermekkorában Hobolban tartóz-

kodott, de életének jó részét Ujfaluban töltötte. Egy darabig Gigen is lakott, hol saját házában másolgot; Szalontán is megfordult.

Maga a kódex 22 ívből áll, de nem mindenik ív teljes. Ki van tépve az 1—29., 41., 42., 49., 50., 95., 100., 187., 190. és 197., összesen 39 levél. Vízjegy 56 levélen található, de egynéhányon alig vehető ki. Háromféle papírt használt a másoló, egy egészen vékony, egy durvább és egy egészen vastag papírt. Ezek helyel-helyel néhol egy íven belül is össze vannak vegyítve. Az első hét ívnek vízjegye: oválisalakú rajz, közepében csillag, kétoldalt M és H betük. A 9., 12., 13., 17., 19., 20. íveken egy kétféjű sas, kétfelől M betü. A 8., 18. íven ugyanilyen sas M betü nélkül. A 10. íven elmosódottan egy nyilalak látható. A leírásban hat csoportot különböztethetünk meg. I. Az első kéz időrendben másolgat a 87. levélig 1630-ig. II. Ugyanezen kéz később 1632—1634. dec. 7-ig másolja a 88—101. levélig. III. A 10. íven más kézírás kezdődik. Dátum 1623. (102. l.) E csonka ívnek a papírja is más, nagyon elavult. Látszik, hogy a bekötéskor ragasztották bele. A 11. ív is ennek a kéznek az írása. IV. A 12. ívvel folytatódik az első kéznek az írása. Ez időrendben is folytatása az elsőnek. 1630. júl. 31-től aug. 2-ig. V. A 14. ívtől kezdve végig az első, illetve a negyedik résznek időrendben való folytatása (1630. okt.—nov.). A második csoportba tartozó verseket valószínűleg az üresen hagyott lapokra később másolta be a kódex összeírója. A 125 b. lev. az utolsó sor le van vágva a könyvkötés miatt, a betük szárai azonban megmaradtak s elég jól kiolvashatók. Ugyane sor a 126a. levél felső részére át van vive. Ebből az következik, hogy a bekötés után írták oda újból azt a sort. Valószínű, hogy ez a kötés nem egy a mostanival.

Rátérve a kódex tartalmi ismertetésére, találunk benne *bibliai és egyháztörténeti tárgyú históriát* 17-et, *széphistóriát* 3-at, *magyar históriás éneket* 2-t, *oktató verset* 5-öt, *házassági éneket* 3-at és *kisebb cantátiót* 15-öt. Összesen 45 darabot.

Az első lapon a könyvtári jelzés *n 7525, R 537.*

30a—b levéllel kezdődik a kódex és pedig egy Jónás prófétá-

ról szóló versnek a befejező részével, mely a bibliai história tanulságát foglalja magában. Kiadta a töredéket SZILÁDY Áron RMKT. VI. 100—101. l. Jegyz. u. o. 322—3. l.¹ Az énekes 1553-ban szerzé a verset. SZILÁDY, mivel a versfőkből DE ENNING... jön ki s az utolsó strófa szerint «Mező Debreczion puža varafsaban, aš kí ezt Bőrbe vala nagi banatban, Erdelben valo gondolkodásaban», ezért TINÓDI munkájának tartja. A másoló jegyzete a vers végén: Finis adest. 1629.

30b—31b. lev. ADHORTATIO OPTIMA AD JUDICES. Notaja | Az hatalmas Isten kiraliok &c. — Kezdeté: «Bírák nektők Bollok kerlek halgásatok, mit kevan aš Isten tóletők tudgyatok.....» A vers alatt: Finis adest.

31b—34a. lev. PRÆPARATIO AD MORTEM IOANNIS SZEPETNEKI, et ejUSDEM pia | Confessio. — Megvan BORNEMISZA É. k. CCLXVI—CCLXVIII. lev.; a LIPCSEY-kódex 33. l. V. ö. SZILÁDY Áron RMKT. VI. 366. l. Megvan még a Mihály deák kódexében. Kiadta SZILÁDY u. o. 193—196. l. 1555-ben szerzetetett «Szamos monteben» (így!). A másoló jegyzete: Finis adest. 1629.

34a—44b. levél. AZ SPIRA FERENCZNEK, CHRISTUS | HITINEK MEG'TAGADASAIERT, valo | röttenetős romlása es veződölme. Notaja. Joseph. — Az itt található szöveg nem teljes, mivel kódexünknek a 41. és 42. levele hiányzik (összesen 17 strófa), vagyis a 409. sortól végig. A BORMEMISSZA Énekes könyvében (CCXLI—XLVI. lev.) levő teljes szöveg szerint 1553-ban szerzette TÖKE Ferenc Lindván. Megvan még a NAGY Sándortól ismertetett (EPh. K. 1885. 25. s k. l.) Mihály deák-kódexben, hol a vége szintén csonka. Kiadta SZILÁDY RMKT. VI. 115—130. l. Jegyz. u. o. 333—338. l. A kódex 44b. levelén a másoló vers végére a következőket jegyezte be: «Finis adest per P:L. Somogiü. in Vy falu, Anno Domini Millefsimo Sexcentefsimo vicefsimo Nono. 21. die Augufti, vel fic. 1629.»

¹Az egyes darabok különböző variánsainak jegyzékét a legtöbb helyen SZILÁDY után közöljük, tekintetbe véve az egyes iniciais alá írt LUGOSSY-féle megjegyzéseket.

44b—48b. lev. TÖKÖRE ES PELDAJA, EZ JELŐN VALO | romlando életnek, mely körniül vetetöt mind | aꝥ halal tul mind penig' aꝥ Satantul | valo felelőmtül. Notaja: Aꝥ hatalmas Isten kiraliok kiralia &c. — A vers, mely DECSI Mihályé, hátul csonka, amennyiben a kódex 49. és 50. levele hiányzik. A versfökből ez jön ki: DECZIPRAEDICATORNENAK JVDIT ASzSzONAK DECZI MIHALJ DEAKTVL AIANDEK..... TOLDY szerint (M. költ. tört. 172. l.) 1540-ben írta, BODNÁR, ki tartalom szerint is ismerteti a historiát, ezt kétségbe vonja (M. Irod. Tört. I. 441. l.), TOLDI-t az téveszthette meg, hogy DOBAI Andrásnak utána következő énekével összeolvasta s annak utolsóelőtti versszakában csakugyan 1540. áll. SZINNYEI Magy. Írók. II. 731. l. TOLDI után indulva szintén az 1540. évet mondja szereztetési évének.

51—53b. lev. DOBAI Andrásnak «Az utolsó itéletről» szóló éneke. Elöl csonka, a 45. sortól kezdődik. A versfökbekben: ...IODMINO MICAENSI VASSE KOMMENDABAT VNICED. A másoló jegyzete (53b. levelen): Finis adeft. Indignifsimus | servus Jefu Chrifit Pau: Somog: scripfit meste, in Vy Falu. | 1629. 12. | die 9bris. | Servi inutiles fumus. | Megvan a Csoma-kód. 85—89. lev. és a Mihály deák-kód. (10. darab). A Csoma-kódexbeli szöveg BORNEMISSZÁÉNAK (Én. könyv. CCVIII—CCX. lev.) egyszerű másolata. A Lugossy-kód. több rendbeli figyelemre méltó eltérést tartalmaz. (RMKT. II. 443. l.) A változatok egybevetésével kiadta SZILÁDY, RMKT. II. 143—150. l.

53b. lev. Cantio OPTIMA. Notaja. | Menyej Bent Atyank neköd &c. Első sorai: Kegyős Atyank maft te neköd könyörgunk, lelki fajdal- | minkban hozzád folyamunk (így!) A 6 strófából álló vers végén: Finis adeft.

54a—56b. lev. BORNEMISSZA Péter éneke. Címe: CANTIO DE Regno Dei. ex Apoc: 21. v. 2. &c. A versfökből PETRVS ABSTEMIVS mnsa..... A másoló záró megjegyzése: Finis huius operis, nõ poſco Mercedem laboris. vale bonus Cantor.

56b—61b. lev. (Küküllei névtelen) HJSTORJA ABJGAESJS | (!) UXORJS NABAL. Nota: | Ex. 1. Reg. Cap. 20. | Az en hezédömet egy kis allat &c. | A vers végén: Finis adeft. Megvan másolat-

ban Mihálydeák-kódexben (18. darab). V. ö. NAGY Sándor, Adalékok a XVI—XVII. sz. elb. költ. irodalmához EPh. K. 1885. 29. l. Külön is megjelent, 2 kiadást ért el. V. ö. SZABÓ Károly RMK. I. 319. és 323. sz. A bártfai XVI. sz. évnélküli nyomtatvány SZABÓ Károly szerint kétségtelenül Debrecenben KOMLÓS András betűivel 1574 körül nyomtatott első kiadás után nyomata. Egyetlen példánya a debreceni ref. koll. könyvtárban. Első kiadása tehát: Debrecenben 1574. körül. Kiadta SZILÁDY RMKT. VII. 36. l.

61b—69b. lev. AZ ISTEN FELŐ JUDITA AZZONNAK | ISTEN ALTAL VALO CZELEKÖDETI, | Mikeppen ő vele az Isten az kevel Holofer- | ness Hadnagynak feiet el vetette, kib- | ől ki tetzik, az, hogy aꝯ erőtlenők- | kel az Isten aꝯ kegyőtlenöket | hamar el rontya, mint | ez verőkéből ki tetzik. | Notaja: Oh en ket Bőmei- | im ti aꝯ Urra neꝯ &c. — SZTÁRAI Mihály ez éneke (1552-ből) megvan a BORNEMISSZA Én. k. CCCVII—CCCXIII. lev., a HOFGREF-féle gyűjteményben az n3—q3. lev. kiadta SZILÁDY Áron RMKT. V. 140—156. l. Jegyzetek u. o. 354—357. l. A másolat záradéka: αὐτῶ, θελοσ τωτῶ ἰσοριασ (sic!)

69b. lev. Egy kisebb ének. CANTIO OPTIMA. Notaja. vőddel Ur Iñ &c. Kezdősorai: «Mennek es földnek nemes terőmtoje (így!), es mindönőknek kegyelmes Iftene...» Megvan Bornemissza Én. k. LI. l. A vers végén: «Finis est | Primo sub ferula Dñi Ambrosi scripserā 1609. in Hobol.

70a—72b. levél. HISTORIA PROPHETÆ IONÆ, ET | CIVITATIS NINIVE. Notaja. | Daudid Prophetanak imatkoꝯasarol, &c. A vers végén: τέλωσ ἐσ. Finis adest. 1629. in Měše ģbris. BATIZI Andrásnak 1541-ben írt verse. Megvan HOFGREFnél Dd₃—Ee₄ leveleken (hiányos); BORN. É. k. CCCXXXI—CCCXXXIV. lev. Külön is megjelent 1596-ban Debrecenben. (V. ö. SZABÓ Károly, RMK. I. 280.) Másolatban a LIPCSEY-kód. 78—81. l.; Mihály deák-kód. (17-ik darab). A LUGOSSY-kódexbeli szöveg igen sok változtatást mutat, hiányzik is belőle több versszak. Legújabban kiadta SZILÁDY Áron, RMKT. II. 89—95. l.

72b—78b. lev. (DÉZSI András verse:) MINORIS TOBLÆ CONNU- | bium. A vers 1550-ből való. Megvan a HOFGREF ének.

k. 94—101. levelein; BORNEM. Én. k. CCCXX—CCCXXV. levelein. Megvan egy másolata a Mihály deák kódexében is, mint annak a NAGY Sándor által összeállított (EPhK. 1885.) tartalomjegyzék szerint 23. darabja. Itt a költemény végén ezek olvashatók: Debreczenben nyomtatott ki CSÁKTORNyai János által ez historia Anno Dni 1597. Ez a kiadás, mint NAGY Sándor mondja, nincs SZABÓ Károlynál felemlítve. Kiadta SZILÁDY RMKT. V. 58—70. l. Jegyz. u. o. 290—2. l. A LUGOSSY-kódexből hiányzanak a 385—400. sorok. Egyébként is sok eltérést mutat. Az eltérő szövegeket SZILÁDY vetette össze. A kódex 786. levelén a záradék így szól: Finis adeft. 1629. 25 die 9bris, in Vy falu. 1582-ben külön is megjelent Debreczenben. Egyetlen példánya NAGY István kvtárából külföldre került. V. ö. SZABÓ Károly RMK. I. 190. Újabb kiadása: Bártfa év n. (XVI. sz.) v. ö. RMK. I. 317. sz.

78b—83b. lev. AZ ZENT KÖRÖZTSEGNEK ES MINDEN KÖRÖZT NEVEKNEK, magyarázattya. — Kiadta SZILÁDY RMKT. IV. 254—263. l. Magyarázatok u. o. 313. és 381—390. lap. Megjelent h. és év n. SZABÓ Károly szerint az utolsó verssorokban található évszám bizonyosága alapján 1578-ban. RMK. I. 140. sz. alatt. V. ö. TOLDI, A magyar költ. tört. I. köt. 190. l. Utolsó verszaka (83b. l.): Mas fel E3ör hatvan nyolcziban e3 enököt B3örBek, | mikor Thuri Pal kis leianyat meg' köröztölek, | mind-önöket ker hogy, | neki boczanat adafsék, | tiztöfseg'gel mindön Jambor ma nagy | vigan lakiek. A másoló jegyzete a vers végén: Finif adeft. A. D. 1629. vel fic. Millefimo sexcentefimo Nono, n Menfe 9bris, in Vy Falu scripsit Pau :L. Somogj:

84a—b. lev. Egy kisebb vers. Címe nincs. Kezdő sorai: «Diczerlek tegöd menybeli Iften en edös | terömtöm, hala teneköd mert te en | velem igön fok iot töttel...» Összesen 11 versszak. Záradék: Finis eft. 1630. in mense Augufti.

84b—85b. lev. ConfeSSIO De Peccata. Notaja Irgalmafság'-nak &c. Kezdő sora: «Oh en kegyelmes Iftenöm.» Nem más, mint BALASSA 66. éneke. Megvan a DECSI-kódex 197. l. s a LUPCSEY-kódex 75. lapján. A LUGOSSY-kódex változatában a strófák itt-ott fel vannak cserélve. A DECSI-kódex 10 strófával hosszabb a többi

változatoknál. Ott a címe: Cantio . AD NOTAM : IZRAELNEK SZENT. Kiadta SZILÁDY Áron: Gyarmathy Balassa Bálint költeményei, Budapest, 1879. 104—107. l. A két változatot jegyzetekben összehasonlította, de a LUGOSSY-kódexet nem vette figyelembe. A kódex másoló jegyzete: Finis adeft eodē die et Menfis.

85b—86b. lev. Cantiuacula optima. Dóczi Zsuzsánna verse. Első szakasza így szól: Diczeröm a3 Ur Iftent mindön időben, | magasztalom szent nevet egez eltöm- | ben, mig' lezők a3 teftben, | Bivemben | a3 halaadas Baiamban diczeret mo- | ndas nem lezőn Bukón. Össz. 18 strófa. A másoló jegyzete a vers végén: «Finis adeft. 1630. in menfe Augufti.» Versfőkből: DOCI SUSANNA gsdttcd. DÓCZI Zsuzsánának fennmaradt egy levele 1622. febr. 4-ről, melyet RÉVAI Péterhez írt Nagykocsordiból. (DEÁK Farkas, Magyar hölgyek levelei. Budapest, 1879. 244—5. l. Magyar Levelestár II. kötet.

86b—87b. lev. Vallásos, egyházi ének. Felírása: CANTIO OPTIMA. Első sora: «Bizodalunk Chrisztus által Istenben vagyon.» Összesen 10 strófa. Versfőkből: BISZODALOM c. Záradéka: Finis adeft. A. D. 1630.

87b—88a. lev. Cantio OPTIMA. Notaja: Maidan nektók mondok &c. Kezdeté: «Sok hala adafsál mi maft tartozunk, a3 nagy Ur Iften- | nek a33al áldozunk.» Terjedelme 14 strófa. Finis adeft. A. D. 1632. 23 die 8bris. A 88a. lap alján későbbi idegen kézírással: Cancio Díterlek | Et Johonis Gal canit... (olvas-hatatlan).

88b—89b. lev. AZ HAZASSAGROL VALO | ENEK. Batiífi Andrase. | 1546-ban szerzettett. Megvan a HUSZÁR GÁL énekes könyvében, de csonkán; Bártfai én. k. 71.; a LIPCSEI-kódex 39—41.; DECSI-kódex 50—55. l.; a VASADI-kód. 142—150. l. és SZILÁDY szerint számos kézirati énekgyűjteményben. Újabban kiadta BARLA-SZABÓ István a Vas. Ujság 1864. évf. 97. l. és SZILÁDY Áron, RMKT. II. 120—124. l. Jegyz. u. o. 426. l.

90a—b. lev. Adhortatio Mulyerum. — Kiadta SZILÁDY RMKT. IV. 78—80. l. Jegyz. u. o. 304—308. l. A kódex író jegyzete Finis adeft. 1633. 10 die Marc: in Uy Falu scripfit:

91a—92a. lev. HAZASOK ENEKE. Megvan BORNEMISSZA: Én. k. CCXXXVIII. lev., valamint JANKOVICS másolatában is, melyből TOLDY (Handbuch d. ung. Poesie) közölte. A végső strófa szerint 1548-ban íratott. Kiadta SZILÁDY, RMKT. IV. 75—77. l. Jegyz. u. o. 297—304. l. A 91a. lev. alján későbbi kézírással ez található: PANit exAR. éneke. A másoló jegyzete a vers végén a 92a. lev.: Finis adeft. P. Paul: Somog: in Uy falu. An: D: 1633. 4 idus Marci (nēpe) 12 die Marc. in die Gregori scriptit.

92a—b. lev. Cantio OPTIMA. Nota. Szent David Propheta eneklő &c. Kezdő sora: «Menybeli Ur Isten halgas meg' engőmet aꝯ en kőny- | őrgesemben.» Terjedelme: 13 strófa. A nótául választott ének nem egyéb, mint Sztárai XXIII. Psalmusa. «Finis adeft. A: D: 1633. in Uy falu in Mensē 7bris.»

93a—94b. lev. Ex Augustino. Confacta per Mattheum | Scariceum. Descriptio Regni Coelestis. — Kezdősora: «Szolyunk aꝯ Szent Agoftonnal maftan aꝯ meny orðagrol.» Versfők: SCARICEUS MATENAK VTITARSA SZABO LASARE. (Az «E» már csak a lap alján levő utolsó szóból olvasható ki.) A végén csonka, mert a kódex 95. levele hiányzik. Az ének «S» initialéja alatt LUGOSSY József kézírásában ezek olvashatók: «Lásd ugyanezt világosító variánsokkal Molnár Albert Imádságos könyvében, Hajdelberg. 1620.¹ 8-adr. l. 351—7.» A jelzett helyen 2 strófa híján csakugyan fel is található. KÁLMÁN Farkas a Nagydobszai Gradualé-nak ismertetésében (Protestáns egyházi és isk. lapok 1881. 115. és 147. l.) mondja, hogy ott is megvan egy változata. Közöl is a 35 strófából álló versből 2 strófát: a 8. és 9-et. Szerinte a kezdetükből ez jön ki: «Skariceus Máténak utitarsa Szabo Lazare. Finis.» Úgy látszik, hogy a «finis» már nem a versfőkből jön ki, mert csak anélkül lehet 35 strófa. A LUGOSSY-kódexben 34 van, így csak az utolsó hiányzik. SZENCZI MOLNÁR-nál a 30. és 31. versszak hiányzik, úgyhogy a versfők nem Lázárt, hanem LÁSA-t adnak. A SZENCZI Imádságos könyvének «registoma» (így!) ezt mondja e versről: «Az mēnyeie Paradiťomnak diczō-

¹ SZABÓ Károly szerint (RMK. I. 514. sz.) 1621-ben jelent meg.

fegéről Bép verfec Szent Agoston irásából, melyeket Scaritza Máthe az Rátzkevei Praedikator fordított Magyarol.» Irodalomtörténet íróink SKARICZA Mátét teszik e vers szerzőjének. Így BODNÁR is Irod. tört. I. 441. l. A versfők értelme mindenestre kétségessé teszi e hiedelmet. Talán SZABÓ Lázár nevű, ma ismeretlen énekes írhatta, ki útítársa lehetett valamelyes térítő útban Skariczának. Abból, hogy a LUGOSSY-kódexben a hiányzó 95. levélen e versnek egy, legfeljebb két strófája lehetett (amennyiben SZENCZI Imádságos könyvében van még egy versszak betoldás), az következik, hogy vagy a 96. levélen végződő BATHORI Boldizsár-féle ének lehetett jóval hosszabb, vagy más ének is volt még ott.

96a. lev. Valószínűleg egy hosszabb vers utolsó 11 versszaka. Végső sorai: Ež enekõt siralmiban, Batori Bodifar banattyaban Gyula | várban kinniaiban, BerBõtte kilencjiven negyben. Finis | A. D. 1633. 28 die Novemb: in Uy falu scripsit. | BATORI Boldizsárról lásd: SZINNYEI, Magy. Írók Élete I. 666. Említi TOLDI, M. költ. tört., Pest, 1854. I. k. 209. l.

96a—b. lev. Alia. Nota: M(ire) | bankodo(1) | oh en I.. (A lap széle le van vágva, azért olvashatatlan.) Kezdő versszaka: Megfoghatalan kegyes Istenfegh, örökken valo menyei felfeg', egež kórõtyenfeg', csak te túled taplaltatik minden fele nembetfegh. Záradék: Finis adeft in eodem die, ut supra.

96b—98a. lev. Halotti ének. Felírása: Cantio, De extremo Juditio. Matth. 24 cap: Kezdő sora: «Emlেকেßbel kerlek oh embõri allat.» Terjedelme: 21 strófa. Záradék: Finis adeft. Anno Millefsimo Sexcentefsimo Tricesimo quarto 7 die | Decembris in Aurora ferme 8 hora in Uy falu Domini die Paul: Som. scripsit.

98a. lev. Enek. Notaja: Halgaßd megh. Atya Isten az &c. Kezdő sora: «Hozzad kialtafunkat halgaßd megh Ur Isten.» A vers alatt záradécul ez van:

Maro { Iohannes s. Her: szólófi Compatri fuo, fibique
csan { amãdo Pau: Somogio scripsit 1635. 8 die Apprillis.

Az ének a régi református énekeskönyvekben is benne van.

98a—102b. l. 1566-ból való vers. Közbul a 100. lev. hiányzik. Címe: HISTORIA: AZ SZIGETVARNAK | veßesseról, Melyet

Zoliman Török «czazar»¹ meg | vevén kezehöz kopczola, Notaja: Szertelen veződek |. Kezdő sora: Emleközünk mi nag' veződelmunkról. Utolsó strófája: Az ki zörze ez enőkótt verőkben, ez őt zaz hatuan hat | eztendőben, kőroztiennőknek nagi puztulafsaban, az ŵ lelkenek keferufegeben. Záradék: Finis (olvashatatlan) totum quia non habui potū | fi²fi habušem potū non perfecísem totum. Paulus Somogius A : D : 1 · 6 · 23. | Omnia fi perdas famam feruare memento. | SZABÓ K. (RMK. I. 370. sz. alatt) említi egy XVI. századi kiadását, melynek címlap nélküli s csupán 2 levélből (az első 27 versszak) álló csonka példánya TOLDY Ferenc könyvtárából az Akadémia kvtárában van. Egy másolata a Mihály deák-kódexben. (A kód. 30. darabja, v. ö. NAGY Sándor cikkével EphK. 1885. 30. l.) A LUGOSSY-kódexben megvan az első 28 versszak, azután az utolsó 36. SZABÓ K. szerint 80 versszakból állott, így a kódexünkből 16 versszak hiányzik és pedig a 29—44. és nem úgy mint SZABÓ K. mondja, hogy a 29—47. Az éneket először ismertette TOLDY Ferenc, A Magy. költ. története 1854. I. köt. 172—4. l. Ő említi, hogy e vers nyomán PÉCZELY értekezett az Akadémiában 1846-ban a ZRÍNYI halála módjáról. Kiadta SZILÁDY RMKT. VII. 300—311. l.

103a—115b. lev. IGEN ŽEP HISTORIA | AZ TANCREDDUS KIRAL LENIARUL³ GISMON = | DARVL. ES AZ KIRALnak TITKOS TANacziarul | GISQÚARDVSROL, kik közöt főlbomolhatatlanaž | zeretet leuen halara⁴ adtak magokat, OLaz Nielből az | Boccatiusból Diakra fordetuan, Philipus Beroaldus | által Mar Magiarra fordetatot. Nota CIMONIS. Az utolsó vers szerint 1574-ben írta az, aki nevét versek fejébe rejtette. A versfőkből ez jön ki: GEORGIVS ENIEDI TRANSILVANVS IN GRATIAM NOBILIS FRANCISCI KOMAROMI THIRNAVIENSIS FRATRIS VNICE DILECTI CECINIT VVIENNNAE MISERAM MORTEM DVORVM AMANTIVM OB IMPATIENTIAM AMORBIS... A többinek nincs értelme. A másoló a vers végére odaírta: Finis adeft.

¹ A «czazar» szó fölébe írva.

² Áthúzva.

³ Tollhiba.

⁴ Igy! tollhiba.

1630. Omnia vincit amor et nos cedamus amori, Roma tibi fubito moribus ibit amor. SZABÓ Károly szerint (RMK. I. 126.) a debreceni 1577-iki kiadás az első. Ő valószínűnek tartja, hogy már 1574-ben készült egy kiadása. Van még 1582., 1592., 1624., 1683., 1700-ból való kiadás. Van egy másolata a SZÉLL Farkas által ismertetett XVI. sz. kódexben. (Figyelő XVIII. 23.) Ez SZÉLL Farkas szerint az 1592-iki kiadásnak másolata. DÉZSI Lajos (Irodalomtörténet, 1913. évf. 257—9. l.) a cím alá írt nótából egy elveszett magyar verses BOCCACCIO-novellára következtet.

115b—120a. lev. AZ NAG' ABRAHAM PATRIARKANAK KÖR- | ÖZTIRÓL VALO ZEP HISTORIA Mofoš PROphata Irasabol. Csak itt van meg. Kiadta SZILÁDY, RMKT. VI. 197—205. l. Jegyz. u. o. 366—367. l. A másoló jegyzete: Finis adeft. P. Paulū L: Somogiū. | Anno Dōnj 1630. Ultimo die | Julij in Uyfalu auxiliante Deo frīpfit.

120a—121a. lev. Cantio Per Pulcra. Notaja. | Szilagy Mihaly enökere.¹ De még erre illendőbb az | notara: Haborufaga David kiralnak &c. Debrecenbē erre iedböttek | az notara, teis erre mondgiad: Nagybankai Mátyás éneke. Az utolsó versszak elé, a lap szélén, betoldva a Gönczi Énekes könyvében is megtalálható 3 soros versszak. Közölve RMKT. IV. 41—42. és 282. l. Megvan BORN. É. k. CCXXVII. lev. Egyik unitárius énekeskönyvben, azonkívül a református énekes könyvekben is. A nótául választott éneket Sztárai X. Psalmusában szintén nótául veszi. A másoló jegyzete: Finis adeft. 1630. 2do die Augufti. | in domo meo in Uy falu, Paulus L: Somogi | foli frīpfit. |

121a—b. lev. Szeremi Iliese igōn Bep. Első versszaka: Emlekōbel meg' te gyarlo embōr az te Istenōd- | rōl, hala adatlan te űoha ne leg' az ű io volta- | rol. | Záradéka csak ennyi: Finis adeft. A Bártfai énekeskönyv (1593.) 167. l. végződik egy ének, mely 1561-ben íratott jó Kolozsvárban «Bik Marto» házánál SZEREMI Ilyés által.² A kódex 93—164. l. hiányzanak, így a versnek csak

¹ Az egész nóta téntával keresztülhúzva.

² KÁLMÁN Farkas, Prot. Egyh. és Isk. Lap. 1881. 1099. l.

a vége van meg. Van még egy harmadik verse is. Tehát az első az igaz hitnek hasznáról szól, a másik a LUGOSSY-kódexbeli darab, a harmadik pedig: «Dicsérjük mindenkor a mi Istenünket». Kiadta mindhármát SZILÁDY RMKT. VII. 94—99. l.

121b—129b. lev. IGEN SŰEP HISTORIA AZ VITEZ FRAN- | CI/COROL ES AZ Ő FELESEGEROL. | Notaja. Mikor Ægyptombol sido nep ki Jőve, &c. — A vers 1552-ben íratott. A másolás ideje: Finis adeft. A. D: 1632. ultimo die Febru arij. Van egy másolata a PETROVAI Miklós által 1670. körül összeírt kötetben.¹ Kiadta SZILÁDY Áron, RMKT. VI. 40—72. l. Külön kiadásai: 1574., 1579., 1601.

130a—133b. lev. CHRISTVS MATTHEI. 13. Comparat Regnum | Coelorum negotiatori quaerenti Margaritas. | Nota: Mikor Ægyptombol Sido nep ki Jőve &c. | A vers végén: θελωσ adeft. 1627. P. Paulum L. Somogiü, scripsit Gige jn cedibus suis. Csak itt van meg. Kiadta mai helyesírással PETHŐ Gyula, Vasárnapi Ujság 1879. évf. 47. sz.

133b—146b. lev. HISTORIA DE IOSEPHO ET DE VITA ILLEI | Gen : 37. | A vers végén: Finis adeft per Paulum Somogium in Uy falu scripsit. A. D. 1630. 4 die Octobris. Laus Deo, Venia Reo. Megvan még BORN. CCLXX—CCLXXVIII. lev.; a LIPCSEY-kód. 35—44.; Mihály deák-kódexben, mint annak 27. darabja. A LUGOSSY-kódex szövegének utolsó versszaka: Ezör öt Baş es az hat eztendő Baman, Bóitbē | aş betegön Martius havaban , magat vig- | aştalvan haborufsagban, | nagy Bankay Mattias Bórbe beteg agyaban. — A Mihály deák-kódexben az 1506. helyén 1556. áll s ez a helyes. Ugyanez az évszám található az 1580-iki kiadásban is: «Ezer öt száz ötuen hat Esztendő számban.» Külön kiadásban megjelent 1580-ban, v. ö. SZABÓ Károly RMK. I. 170. sz. Legújabban kiadta SZILÁDY, RMKT. IV. 5—26. l.

146b—155a. lev. HISTORIA DE SACERDOTE ELIA | zaris. 1568-ban írta BORNEMISSZA Miklós. A versfőkből ez jön ki:

¹ V. ö. SZÉLL Farkas: Egy XVI. századi kódex historiás énekei. Budapest, 1884. Ism. Figyelő, 1885. (XVIII.) 23. l.

MARTIRIVM ELEASARIS ET SEPTEM FILIORM EIVS CVM MATRE SOLOMON AGRAPHICEDE SCRIPTVM PER NICOLAVM BORNEMIZZA IN LAVDEM ALTISSIMI AMEN EEA. A vers végén: Finis adest. 1630. P. Paulum Somogiü. Első kiadása SZABÓ Károly szerint (RMK. I. 356. sz.) a XVI. sz. végéről való. Van még egy debreceni 1605-iki kiadása. (RMK. I. 396.)

155a—161b. lev. AZ VITEZ TVRI GYÓRGNEK | VITESSEGERÖL ES Halalarol valo ßep | HISTORIA. Ad Notaja: Laknak vala | Regöten Ægyptomban. &c. | Kezdeté: SZörtelen vezödelöm rej- | ank Balla, mert el efsek | tulunk aß föld otalma, |... A vers alatt: Finis adest. 1630. A verset először ismertette: TOLDY Ferenc, Magyar költ. tört. 1854. I. k. 175. l.

161b—166b. lev. OPTIMA HISTORIA, DE EXTREMO IUDI | CIO. Notaja. Meny fokat ßol aß In Æc. — Mivel az utolsó versszak szerint 1552-ben «aß sarlo közbén» írták, a névtelen szerzőt sarlóközi névtelennek keresztelték el irodalomtörténitiróink. A vers alatt ezek olvashatók: Finis adest. An : D : 1630. 9 die ñvenbris in Vy Falu. Egyetlen ismeretes szövege e kódexbeli másolat. A nótául választott ének SZTÁRAMAK «Az poenitentiáról és hitről» című versének kezdő sora: «Mennyi sokat szól az Isten embernek.» (RMKT. V. 112. l.) Kiadta a verset SZILÁDY, RMKT. VI. 36—47. l. Jegyz. u. o. 296—9. l.

166b—174a. lev. HISTORIA DE MORIBUS IN CONVIVIO. | Ad Melodiam: viri venerabiles sacerdo: &c. — Szerzője THOLNAI Bálint, kiről BOD Péter (a DETZI TZIMOR Jánosról szóló cikkben, Magyar Ath. 68. l.) azt írja, hogy «úgy befzéllett a' 'Sidók' nyelveken, mint a' maga született nyelvén». Később pedig (Ath. 298. l.) ezeket mondja róla: «Tolnai Fabritzius Bálint. Hazáján kívül is tanúlt az Helvétziai 's Német országi Oskolákban, Vitébergában múlatott 1573-dik efzt. Vólt az után a' Tolnai Oskolában Rector, az Ekkléfiában Pap, a'kinek keze alól fok jó emberek származtak.» Verse csak a LUGOSSY-kódexben maradt fenn, hol a vers alá ez van írva: «Finis adest p. Paulü L. Somog: | in Uy falu scripfit. 1630. 17 die ñbris ferme hora 7. T(?) scripfe | rá transfibitcū in civitate Sjalonta. 1616. Memoriale | qua facta erat

in A:D: 1630. post diem Martini una septimania | facta est magna tonitrua circa hora 3, et 4 fulgur a meredie.

174b—179a. lev. HISTORIA DE VICTORIA GEDEONIS. | SUPER AMALECTAS EX LIBR (így!) IUDIC- | UM. Ad Notam: Sžanya až Ur İñ. | vel. oh en ket ßómeim ti &c. — Szerzője FÖLDVÁRI Ambrus tolnai pap. A versfőkben: AMBROSIVS FÖLDVARINUS CIVIBVS KISPETERDIENSIBUS IOHANNES FABRO IOHANNI PAP ET COETERIS CANTAT. Utolsó versszaka: Kiknek ayanlásban ež Historia vagyon, lakafsoknak helye | meg' emletesben vagyon, nevők is nemelyeknek be jegyzet- | ven vagyon, İften iot nekik adgyon. Finis adeft p. Pau: L: Som: | in Puericia mea in Hobol scripsi Hanc Historiã An: Dni: 1609. Apud Rdífsi: | Dönü Ambrosiü Földvariü: rhunc¹ alias descripsi in Uy falu Añn: D: 1630.

179a—182b. lev. HIPOTHETICA DESCRIPTIO MORTIS. | Ad Notam: Nag fok ßent Irafokat &c. vel: Az en bezedemet. A vers alatt: Finis adeft. Megvan a BORNEMISSZA É. k. CCIV. lev., de igen romlott szöveggel. Azonkívül a CSEREYNÉ-kódexben is van egy másolata, mely, úgy látszik, a helyes szöveget tartotta fenn. Lásd e szöveg fontosságát DÉZSI Lajos értekezésében: Irod. tört. közl. 1911. I. füzetében. A LUGOSSY-kódex szövege igen hiányosan adja Pesti György ez énekét. Kiadta SZILÁDY RMKT. VII. 25. l.

182b—189b. lev. DECSI Gáspár éneke. Címe: AZ DAVID KIRAL BÜNERŐL, ES POENI- | TENTIA TARTASSAROL VALO IGÓN SžEP | HISTORIA. AD NOTAM. | Mostan valo Időben &c. &c. — A versfőkben: DECSI GASPARD... A többinek nincs értelme. Említi a verset TOLDY, M. K. Tört. I. 186. l. Utolsó versszaka szerint 1579-ben «az sorvator hegyenek csak nem ßinten tőveben, až io Duna menteben egy nyomorult varasban» írták. A vers alatt: θελος et. 1630.

191a—194a. levél. A 191a. levelen kezdődik (elől csonka, a 19. versszaktól kezdődik, 190. lev. hiányzik) BARANYAI Pálnak a tékozló fiúról szóló bibliai historiája, melyet 1545-ben írt.

¹ Az «n» a h-ból van kiigazítva.

A vers alatt: Finis adeft. 1630. Megvan BORN. É. k. CCI. lev.; LIPCSEY-kódex 27. lev.; végül a Mihály deák-kódexben. Kiadta SZILÁDY Áron, RMKT. II. 261—271. lap.

194a—197a. lev. AZ NAG ABRAHAM PATRI- | ARCHA FIANAK, AZ ISACNAK HAZASSA- | GAROL VALO HISTORIA. | BATIZI Andrásnak 1546-ban írt éneke. A kódex utolsó lapja, a 197-ik hiányzik, a vers végét kipótolta s ezt alá is írta Lugossy József: «(Kipótoltam Nyomtatásból) Sept. 1841. L J s. k.» Megvan a HOFGREF-féle énekeskönyvben; BORNEMISSZA É. k. CCCXVII—XX. lev., külön kiadásban. SZILÁDY is kiadta BATIZI többi műveivel együtt (RMKT. II. 113—120. l.) «Izsák pátriarkának szent házasságáról való szép história» címmel. Külön is megjelent (v. ö. SZABÓ Károly, RMK. I. 324.) h. és évn., debreceni nyomtatvány, TOLDY szerint 1596-ból.

A tartalomból látjuk, hogy a kódex több XVI. sz. versünknek egyetlen példányát tartotta fenn, már ezért is megérdemelné, hogy betűhű kiadása minél előbb megjelenjék.

U. SZABÓ GYULA.

A RÁKÓCZI-KÖNYVTÁR ÉS KATALOGUSA.

(Harmadik közlemény.)

V.

Most pedig lássuk a RÁKÓCZI-könyvtárnak bibliografiai, művelődéstörténeti s életrajzi szempontból egyaránt oly becses katalógusát. Töredékvolta mellett is különös értéket kölcsönöz neki az, hogy belőle legalább általánosságban rekonstruálhatjuk a RÁKÓCZI-könyvtár törzsanyagát; megállapíthatjuk, hogy tulajdonosaik kiknek műveit olvasták s ez alapon kiknek eszméi lehettek rájuk hatással, nem is tekintve azt, hogy világot vet e könyvjegyzék sokoldalú, tudományos képzettségükre, nemkülönben izlésükre, gondolkozásmódjukra, sőt egész jellemükre. Ha igaz az, hogy «az embert legjobban könyveinek jegyzéke után lehet megismernünk»: akkor ez a töredék valóban fontos adalék I. RÁKÓCZI György és III. RÁKÓCZI Zsigmond élet- és jellemrajzának megírásához.

[1. lap.] **Catalogus Librorum Illustrissimi Sigismundi Rakoczi Inventatorum.**

[I.] *In folio.*

1. *Calepinus II Lingvarum.*¹
2. *Regnum congo. idest. Vera Descriptio Regni Anglicani.*²

¹ (R. M. K. I. 231., 300., 395., 277. sz. Magyar Könyvszemle. 1880. 297. lap.) 1686. dec. 7-én vétetett el a sárospataki főiskolától. (Lásd: Sárospataki Ref. Lapok. 1909. 499. lap.)

² A DE BRY-féle *Collectio* (Frankfurt a. M. 1590—1634) egyik kötete, mely 1598-ban jelent meg. (Az *Anglicani* szó valószínűleg tévedés *Africani* helyett.)

3. Atlas novus 3-bus Tomis distinctis.¹
4. Editio Vulgata Bibliorum antiquis characteribus.²
5. Cursus Theologici Tom. 5. 9. Francisci Amici Jesuitae.³
6. Sennerti opera omnia in 3 Tomos distincta.⁴
7. Alstedii Encyclopoedia in duobus Tomis.⁵
8. Epitome operum de Sex mundi ætatibus.⁶
9. *Horologium Principum*.⁷
10. *Præconium Gelei duobus Tomis*.⁸
11. *Lexicon Juridicum Joannis Calvini*.⁹
12. *Archontologia Chosmica Ludovici Gotofredi*.¹⁰

¹ Minden bizonnyal a híres JANSSONIUS-féle [«Novus Atlas : Das ist Weltbeschreibung mit schönen neuen ausführliehen Taffeln.», mely Amsterdamban jelent meg I. k. 1646., II. 1647., III. 1645., IV., 1647. Annak, hogy a katalogusban három kötetből állónak van jelezve, oka az lehet, hogy egy kötete a katalogus írásakor nem volt a többi három mellett. Mostani példányunk nem a RÁKÓCZI-féle példány. 1795-ben, a BELEZNAY-könyvtárral került főiskolánk könyvtárába.

² Valószínűleg az 1468-ban EGGESTEYN Henrik által Strassburgban nyomtatott latin biblia, melynek II-ik kötete ma is megvan könyvtárunkban. [Jelzete: S. 473. sz.]

³ Szerző († 1651) e munkája kilenc kötetből állott. A katalogus írásakor már csak az 5-ik és 9-ik volt meg.

⁴ Teljes címe: «Danielis Sennerti Vratislaviensis, D. Et Medicinæ in Academia Wittebergensi Professoris publici. Operum Tom. I., II., III. Parisiis. 1641.» Ma már csak az első kötete van meg könyvtárunkban. [Jelzete: I. 16. sz.]

⁵ Megjelent Hernbornban, 1630-ban.

⁶ Cluverus (Joh.) munkája. I. RÁKÓCZI György említi e könyvet TOLNAI Istvánhoz 1634. okt. 31-én írott levelében, hol szerző nevét *Cluckerus*-nak írja. (Prot. egyház és isk. lap. 1875. 776 hasáb.)

⁷ E munka «első és harmadic könyveit Az Tekentetes Es Nagysagos Vrnak &c. Felső Wadaszi Rakoczi Györgynec parancsolattjara magyar nyelven tolmacsoltta Pragay Andras Szerencsi Prédicator 1628. Bartphan.» [RMK. I. 566., 421. sz.] V. ö. I. 16. és VI. 11. sorsz.

⁸ Első kötete Gyulafejérváron, 1638-ban, második ugyanott 1640-ben jelent meg (RMK. II. 521., 552. sz.) Pédányunk 2-ik kötete («Amplissimi Coetus S. Patakiensis» fölrással), vagy I. RÁKÓCZI György ajándéka, vagy a RÁKÓCZI-könyvtár példánya. Az első kötet előbb a HERCZEGSZÖLLŐSI Istváné, majd 1699-ben a VERESMARTHI Istváné, 1768-ban pedig a KASSAI Jánosné volt. [A. 54—55. sz. a.]

⁹ CALVIN (alias KAHL) heidelbergi professor lexiconának első kiadása 1600-ban jelent meg.

¹⁰ Frankfurt a. M. 1638.

13. Cornelii Taciti opera quae extant.¹
14. Concordantiæ Bibliorum.²
15. Dialogus Urbani Regii de Conc. ad Discipulos Emaunta proficiscentes; Item: Mahumedis Alcoranum.³
16. *Horologium Principum*.⁴
17. Petrus Martyr in Genesin, Judicum, Roman. et 1 Cor.⁵
18. Quinta Pars Indiæ Orientalis usque ad 11-mum.⁶
19. Verulami Novum organum.⁷
20. *Stephani Andrasi 3plex Philosophia*.⁸
21. *Felix Connubium Georgyi Rakoczi*.⁹
22. Zodiacus Cæsarum.
23. *Elogium Nicolai Eszterhasi Palatini*.¹⁰
24. *Oratio Funebris in exequiis Mariæ Drugeth*.¹¹
25. *Americæ nova et postrema pars de Novi orbis natura duobus voluminibus*.¹²

¹ Talán az 1612-iki hannoveri, vagy az 1607-iki antwerpeni kiadás.

² Hanoviae, 1618. Ma is meg van. [Jelzete: A. 339. sz.]

³ A REGIUS *Dialogusa* és Mohamed *Alcoránja*, miután a kettő egy sorszám alatt van említve, bizonyosan egy kötetbe volt kötve. Mindkettő 1652 előtti kiadásban.

⁴ Ugyanaz, mint a 9. sorszám alatti. V. ö. VI. 11. sorsz. (RMK. I. 566. és 421.)

⁵ A négy mű egy kötetbe volt kötve. A Genesis magyarázata 1579-ben Zürichben, a Biráké 1561-ben Strassburgban, a Római levélé 1558-ban Oxfordban és 1570-ben Bázelenben, a Korinthusi első levélé pedig 1558-ban jelent meg.

⁶ A DE BRY-féle *Collectio* (Frankfurt, 1590—1634.) ötödik kötete, 1601-ben jelent meg. Együtt volt itt az 5—11. kötet. Egy kötete már előfordult. I. 2. sz. a.

⁷ BACON *Novum Organum*ának első kiadása latinul 1620-ban, Londonban, két kötetben, angolul 1650-ben Leydenben jelent meg. Bizonyosan az első latin kiadás volt meg.

⁸ ANDRÁSI e művéből ma már egy példány sem ismeretes. Egyedül e katalógusból van róla tudomásunk. Erre való hivatkozással említi először SZOMBATHI János sárospataki tanár és könyvtárnok a *Zeitschrift von und für Ungarn cz.* folyóirat II-ik k. 313. lapján, majd pedig BÁSTHY József: *Magyarok emléke*. I. 229. l. SZINNYEI, *Magyar Irók*. I. 168. h.

⁹ Várad. 1643. (RMK. II. 639.) Később is előfordul 39. sorsz. alatt.

¹⁰ RMK. I. 762., 768. vagy RMK. III. 1616. sz.

¹¹ Ebből a halotti beszédből ma már egy példány sem ismeretes.

¹² Megjelent Frankfurtban, 1602-ben. A DE BRY-féle gyűjtemény egy

26. Divinus Pimander [Pœmander] Hermetis Mercurii Trismægistæ cum Coment. Hannibalis Rosselii.¹
27. Campanellæ Universalis philosophicæ seu opus Metaphysicarum.²
28. *Nicolai Istvánfi Pannoniæ Historiæ de rebus Ungaricis.*³
- [2. 1.] 29. Liber Cartaceus purus pictus.⁴
30. *Prodromus Relig(ionis) Triumphantis Johanni Alstedii.*⁵
31. Novum Testamentum Græco-Latinum Ariemontani Hispanensis.⁶
32. Cornelii Agrippæ occulta Philosophia.⁷
33. Plutarchi Romanorum Græcorumque Illustrium Vitæ.⁸
34. Amphitheatrum Sapientiæ æternæ.
35. Octavii de Strada de Vitis Imperatorum et Cæsarum Romanorum.⁹
36. Chronica Gestorum in Europa Singularium Pauli Pyasecci.¹⁰
37. Icones antiquarium statuarum urbis Romæ.
38. Symbola varia diversorum Principum.¹¹

kötete. (V. ö. I. 2. 18. sz.) Ma is megvan. [Jelzete: AA. 38. a. b.] 1623-ban e példány még a KOWACHOCHY Istváné volt. Az ő halála (1640) után került az I. R. Gy. könyvtárába.

¹ Megjelent Kölnben, 1630-ban, 6 részbën, 1 folió kötetben.

² Megjelent Párisban, 1638-ban, 3 részbën. Ez a RÁKÓCZI-bírta példány ma is megvan a sátoraljai piarista rendház házi könyvtárában. Lásd: VISEGRÁDI János: A kegyesrendiek sátoraljaujhelyi házikönyvtárának ismertetése. Sátoraljaujhely, 1910. 40 lap, 34. sorszám.

³ RMK. III. 1350. sz. Ez a könyv ott szerepel a sárospataki főiskolától 1686. dec. 7-én elvett 74 kötet könyv között 73. sz. a. (Lásd: Sp. Ref. Lapok 1909., 499. lap. Kiadta SZINYEI Gerzson.)

⁴ Előfordul a 4r. alakúak között is 51. és a 8r. alakúak között 167. sorszám alatt.

⁵ RMK. II. 494. sz.

⁶ Antwerpen, 1609.

⁷ Első kiadása. Köln, 1510, átdolgozva u. o. 1533.

⁸ Florentiæ, 1517. in fol. — Basileæ, 1533. in fol. Ez a könyv ott volt a sárospataki főiskolától 1686. dec. 7-én elvett könyvek között 19. sz. a. (Sárospataki Ref. Lapok. 1909., 499. lap. SZINYEI Gerzson közlem.)

⁹ Frankfurt, 1629. in fol.

¹⁰ 1646. Krakó, és bővítve 1648. Amsterdam.

¹¹ Valószínűleg Octavius de STRADA munkája, melynek teljes címe: Sym-

39. *Felix Connubium Illustrissimi Principi Georgyi Rakoczi cum Illustr. Sophia Bathori.*¹
40. *Erdélyi Limitatiok az Mester emberekről.*²
41. *Acta Diætalia Pisoniensa manuscripta.*³
42. *Comitium Gloriæ centum.*⁴
43. *Articuli Pisonienses pro Anno 1657.*⁵
44. *Comitium Gloriæ Centum.*⁶
45. *Oratio Georgyi Drugeth de Homonna, habita coram Ferdinando 4-to.*⁷
46. *Fortunatissimus Sponsus Jansii Radzivi.*⁸

[II.] *In 4-to.*

47. *Opus Chronologicum Sethi Calvisii.*⁹
48. *Francisci Achillis Ducis Wittembergici Consultatio de Principatu inter Provincias Europæ.*
49. *Selectissimæ Orationes et Consultationes de Bello Turcico Nicolai Leorini.*¹⁰
50. *Thomæ Campanellæ Philosophia Rationalis.*¹¹

bola Pontificum Imperatorum Regum et Principum. (JÖCHER csak 1666-iki arnheimi kiadását említi.)

¹ RMK. II. 639. sz., a jegyzék 21. sz. alatt is előfordult.

² Egyetlen példányát (Gyulafejevárvár, 1642.) az Erdélyi Múzeum könyvtárában FERENCZI Zoltán fedezte fel. (M. Könyvszemle 1900., 199. lap, 4. sz.)

³ 1384. sz. a. őriztetik kéziratárunkban. Címe: «Illustrissimi Condam Georgii RAKOCZI Acta ad Imperatorem Ferdinando Tertio.»

⁴ RMK. II. 669. Száz rézmetszetű arckép, ugyanannyi levél.

⁵ 1657-iki pozsonyi országgyűlési t.-cikkek eddig ismeretlenek.

⁶ V. ö. Ugyane szakasz 42. sorszám. jegyz. és APPONYI: Hungarica. II. 841.

⁷ RMK. III. 1676. sz.

⁸ Bizonyosan eljegyzési ünnepélyére írott vers, vagy versek.

⁹ Első kiadása 1605-ben, második az Odera melletti Frankfurtban jelent meg 1620-ban.

¹⁰ [Reusneri]. Az első (Lipsiæ, 1595.) és második (Lipsiæ, 1596.) volumen magában foglaló kötet ma is megvan könyvtárunkban. (Jelzete: H. 113.) 4r. V. ö. e katalogus VI. 12. sz. alatti jegyzettel.

¹¹ et realis, partes V. Paris. 1638.

51. Liber Cartaceus Purus Pictus.¹
52. Jacobi Simancæ Episcopi Pacensis de Republica Libri 6.²
- [3. l.] 53. *Fel serdült Keresztyen Kereszturi Pálé.*³
54. *Titkok Titka Gelei Istváné.*⁴
55. Hannæi Lucani de Bello Civili Libri 10.⁵
56. Friderici de Merslak Equiti Legatus Libri 2 ad Philippum 4-tum Hispanorum Regem.
57. Sylloge variorum Tractatum quibus Caroli magnæ Britanniæ Regis Innocentia illustratur.⁶
58. Consideratio Cæarum [Causarum?] belli Anno 1618 in Bohemiæ suscepti.
59. *Lelki legeltetés Kereszturi Pálé.*⁷
60. *Iter Encomiasticum Seren(issimi) Princ(ipis) Georgyi Rakoczi.*⁸
61. Johannis Cruderi Historiarum totis mundi Epitome.
62. Thomæ Campanellæ Astronomia.⁹
63. Commentarius brevis Rerum Polonicarum Johannis Demetri Archi-Episcopi Leopoliensis.¹⁰
64. Septem Jesu Christi effusiones Sangvinis.
65. Adreæ Riveti Apologia pro Sanctissima virgine Maria Matre Christi.
66. *Acta Synodi Diæcesanæ Strigoniensis.*¹¹

¹ Előfordul egy a folio alakúak (29. sz.) és egy a 8r. alakúak (167. sz.) között is.

² Vallodolid. 1565. Velencze, 1569. JÖCHER a szerző nevét nem *Jacobus*-nak, hanem *Didacus de*-nek írja. Így írja ZEDLER is Universal-Lexiconában.

³ RMK. I. 722. sz.

⁴ RMK. I. 772. sz.

⁵ T. i. a *Pharsalia* c. epikai költemény.

⁶ Ezt a könyvet MEDNYÁNSZKY Jónás vette meg 1649-ben III. RÁKÓCZI Zsigmond részére. Lásd: Tört. Tár. 1888. 113. l. (MEDNYÁNSZKY levele RÁKÓCZI Zs.-hoz, Bécsből, 1649. dec. 24.) A könyv 1649-ben jelent meg Frankfurtban.

⁷ RMK. I. 780. 827. sz.

⁸ E nyomtatványból ma egy példány sem ismeretes.

⁹ Frankfurt, 1617 és 1630, Lyon, 1629.

¹⁰ Joh. Demetrius neve = SOLLIKOWSKY. 1572—1590-ig történt dolgokat tárgyalja.

¹¹ RMK. II. 454. sz.

67. Anonymus quidam de Pacis Tractatibus Monasterii institutis.
68. *Responsio Johannis Szöklösi opposita disputationi Andreae Horvath.*¹
69. *Theatrum Fortitudinis.*²
70. *Icones variaë.*³
71. Vesimoezii Commentar(ius) in Pandectas Juris Civilis.⁴
72. Althusii Dicæologia.⁵
73. Biblia Francofurti edita.⁶
74. *Váltság títka Geleie.*⁷
75. *Mysterium Pietatis Bisterfeldii.*⁸
76. *Szent Atyák öröme Medgyesie.*⁹
77. Camerarii operæ horarum succisivarum S(ive) Medit(atio-nes) historica.¹⁰

¹ SZÖKLÖSI eme Responsiója, mint HORVÁTH Andrásnak arra adott válaszból (RMK. II. 778.) kitűnik, — 1651-ben jelent meg Sárospatakon, 4r. alakban. Ma már egy példányban sem ismeretes. V. ö. SZOMBATHI: Biogr. Profess. pag. 263. (Kézirat a sárospataki könyvtárban.)

² RMK. II. 574. sz. Egyetlen — de nem a RÁKÓCZI-féle — példánya a sárospataki főiskola könyvtárában. (Könyvtári jegye: SS. 44. l.)

³ Vagy BÉZA *Icones* c. műve, mely 1580-ban jelent meg, vagy pedig REUSNERUS (Nicol.) *Icones-e*, mely 1587-ben Strassburgban, majd ismét Baselen 1589-ben jelent meg. Lehetséges azonban, hogy az ily c. munkának 1652 előtti kiadása: «Icones mortis, duodecim imaginibus praeter priores, totidemque inscriptionibus praeter epigrammata.»

⁴ 1652 előtti kiadásban.

⁵ Libri tres. Második jav. kiad. Frankfurt. 1649.

⁶ Vagy az 1614-iki, vagy 1618-iki PIGNINI-féle kiadás.

⁷ Három részben jelent meg Váradon. 1645., 1647., 1649. RMK. I. 779., 799., 826.

⁸ Címe: De Vno Deo, Patre, Filio, Ac Spiritu Sancto, Mysterium Pletatis, Contra Johannis Crellii, Franci, De Vno Deo Patre libros duos, Breviter defensum. Lvgdvní Batavorum. 1639. 4r. Ez a könyv, melyet szerzője I. RÁKÓCZI György fejedelemnek és fiainak: Györgynek és Zsigmondnak ajánlott, ma is megvan könyvtárunkban és pedig az a példány, melyet BISTERFELD R. Zsigmondnak küldött. Az aranyozással díszített előtáblába be vannak préselve az S(igismundus) és R(ákóczi) betűk s alúl az 1639. évszám. (Jelzete: B. 240.)

⁹ RMK. I. 701.

¹⁰ Jav. kiadása: Frankfurt. 1615.

78. *Calendarium in voluminibus* 23.¹
 79. *Christianus Lactans bis*.²
 80. *Dialogus de Presbyterio bis. Item 30 etiam*.³
 81. Pax Germano-Gallica.
 82. *Két Halotti Prædicatio Prinyi Gabor felett*.⁴
 83. *Oratio Funeb(ri)s in exequiis Palatini [Nicolai] Eszterhasi*.⁵
 84. *Cosmographia P. Apiani*.⁶
 [4. 1.] 85. *Polonia Defensa contra Barclapium*.
 86. *Commentarius rer(um) Polonicar(um)*.
 87. *Pici Mirandulæ 2 Libri Physici*.
 88. *Oratio de Ladislao Rege Hungariæ*.⁷
 89. *Lipsii [Iusti] Monita et Exempla Politica*.⁸
 90. *Cholinensis Belli libri* 3.
 91. *Moses és a Propheták*.⁹
 92. *Georgyi Ducis in Ossolin orationes* 6.¹⁰
 93. *Joannis David Jesuitæ occasio arrepta, neglecta*.¹¹
 94. *Dialogus Medgyesi*.¹²

¹ E 23 darab kalendárium bizonyosan magyar volt. És pedig vagy egy és ugyanazon évre szóló, 23 példányban, vagy különböző évek egy-egy, esetleg több példányban.

² RMK. II. 508.

³ RMK. I. 831. sz.

⁴ Az *egyiket* SZIKSZÓI Fabricius Vazul írta. Megjelent Wittenbergben, 1568-ban; majd ismét a PERÉNYI Gáborné, szül. Ország Ilona felett 1569-ben Sárospatakon tartottal együtt ugyanott 1570-ben. RMK. III. 579. Utóbbiból egyetlen nyomtatott példány sem ismeretes. Kéziratban megvan a sárospataki ref. főiskola könyvtárában. 402/1. sz. a. A *másik* teljesen ismeretlen.

⁵ RMK. III. 1648.

⁶ Paris. 1551. és 1557. STEPHANUS Róbert kiadása.

⁷ RMK. III. 1462.

⁸ *Libri II. qui Virtutes & Vitia Principum spectant*. Antwerpen, 1613 és Leyden, 1630.

⁹ RMK. I. 716.

¹⁰ OSSILINSKI György herceg emez oratióit kiadta FÖRSTER György, Danzigban, 1640-ben.

¹¹ *hujus commoda, illius incommoda*. Antuerpiæ. 1605. 4°.

¹² RMK. I. 831. sz. 80. sorsz. alatt már előfordult. Ott szerepel a sárospataki főiskolától 1686 dec. 7-én elvett könyvek között 51. sz. a. (Sárospataki Ref. Lapok. 1909. 500 l.)

95. *Metamorphoseon Ovidii Icones.*
 96. *Instrumentum Pacis Monasterium.*
 97. *Declaratio Jurium Societatis Jesu.*
 98. *Lessus parentalis ex obitu Georgyi Rakoczi s.1*
 99. *Doce nos orare quin et prædicare.2*
 100. *Pallas Dacica.3*
 101. *Classicum Paciferum Daniae.*
 102. *Disputationes de sepultura mortuorum.4*
 103. *Canones Ecclesiastici Gelei.5*
 104. *De sepultura mortuorum disputationes.6*

[III.] *In 8-tavo.*

105. *Slejdani Comment. Historici.7*
 106. *Rhetorica Keckermanni et Alstedii.8*
 107. *Florilegium Langii.9*
 108. *De rerum æternitate Taurelly [Nicolai].10*
 109. *Lexicon Comoenii Januale.11*
 110. *Apulei operum Medicorum 2-da Pars.*
 111. *Rhetorica Camerarii.12*

¹ Alkalmasint a RMK. II. 681. sz. a. leírt, gyászverseket tartalmazó 4r. alakú kötet 5 példányban.

² RMK. I. 832.

³ quam Sigismundus RAKOCZI præstitit. RMK. II. 553. sz.

⁴ V. ö. 104. sorsz. RMK. III. 1790.

⁵ RMK. II. 700.

⁶ Előfordult 102. sorsz. a. is.

⁷ Címe: *Commentarii de Statu religionis et reipublicæ Germanorum sub Carolo V.* — Argentorati. 1576. 8°. (V. ö. VII. 3.) Ott szerepel a sárospataki főiskolától elvett könyvek között 46. sz. a. (Sp. Ref. Lapok 1909., 500. lap.)

⁸ A KECKERMANN Rhetoricája Genfben, 1614-ben jelent meg; az ALSTEDIUSÉ pedig Hanauban 1622-ben. Címe: *Theologia Prophetica exhibens I. Rhetoricam etc.* Utóbbi ma is megvan B. 568. jelzéssel.

⁹ Címe: *Florilegii magni, seu polintheæ floribus novissimis sparsæ, libri XX.* 1652 előtti 8-r. alakú kiadása.

¹⁰ *metaphysices universalis partes quatuor.* Marburg, 1594., 1604.

¹¹ RMK. I. 860. Magyar Könyvszemle, 1911. 352 l., 32. sz.

¹² Joachimi. — Megjelent 1562-ben.

MAGYAR KÖNYVESHÁZ.

ADALÉKOK SZABÓ KÁROLY RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁRÁNAK
II. KÖTETÉHEZ.

I.

[237.] Debreczen. 1591.¹

ARTICULI EX | VERBO DEI, ET LEGE NA- | TVRAE COM-
POSITI, AD CONSERVAN- | *dam Politiam Ecclesiasticam, et confor-*
mandam | vitam Christianam in omnibus ordinibus | necessariam. | (*Fa-*
metszet.) Esaiae 8:19 20. | Non consulatis mortuos pro vinis, sed ad
legem ma- | gis & ad testimonium, Quod si non dixerint iuxta | hoc
verbum, non erit eis matutina lux. | I. Corinth. 14. 40. | Omnia
honeste, decenter, & secundum ordinem ad | aedificationem fiant inter
vos. | DEBRECINI. | ANNO M. D. XCI. |

4-r. Nem önállóan, egyedül, hanem a GÖNCZI György neve alatt, mint
a «De Disciplina Ecclesiastica... Debr. 1591.» c. munka második része: az
1567-ben alkotott, ú. n. «Articuli majores»; e kiadásban: 73 kánon (első része
az 1577-iki ú. n. «Articuli minores» = 27 kánon, A—C = 9 levél), folytatólagos
ívjelzéssel (C₂—L₃ = 34 levél, de külön, a kiadás helyét és idejét) (DEBRECINI.
ANNO M. D. XCI.) *is feltüntető címlappal.* SZABÓ Károly, a R. M. K. II. 104.
sz. a. írja le az 1567-iki kánonok legelső debreczeni kiadását, *de későbbi kiadá-*
sait nem említi; betűsoros tartalomjegyzékében is csak az első kiadás szerepel,
úgy, hogy ez alapon csupán csak az 1567-iki kiadásról lehetne tudomásunk,
holott e kánonok az első kiadás után még ötször kiadattak a GÖNCZI György
neve alatt és pedig az «Articuli minores»-szel együtt, de mindig külön cím-
lappal. *Harsányi István.*

2.

Kolozsvár. 1596.

BREVIS | ENARRATIO | RERV. A SERENISSIMO | Transyl-
vaniae Principe Sigismundo | Anno M. D. XCV. gestarum. (Dísz: három

¹ Ebből a sorozatból az utolsó nagyobb közleményt [186—233. sz.] l. e folyóirat
1906. évf. 131—153. lapjain. Ehhez sorozandó: 234. sz. a. a VRAMECZ-féle *Postilla,*
Varasd 1586. [Kiszemle 1907. 204. V. ö. 1908. 388. l.] 235. sz. a. az 1908. évf. 105. lapja
mellett közölt *17-ik századi egyleveles pozsonyi nyomtatvány* hasonmása s 236. sz. a. az
1909. évf. 315—16. lapján közölt adalék (a «Felsőmagyarországi cikkek» 1667-ik évi kiadása).

kéz, melyek 2 oldalra s lefelé mutatnak.) AVTHORE JOANNE IACOBINO, | Notario vrbis Clau- | diopolitanae. (Könyvdisz.) CLAUDIOPOLI | 1596.

4-r. A-D 1—4. fv = 16 sztl. lev. Colophon = (könyvdiszben) CLAUDIO-POLI | Typis Heltanis. Az első, a címlapon ez a bejegyzés: Donabat C. Ritterthuis Joan. Budakerus Bisfricenfis Tranfilvanus Comes itineris Pragenfis mense Julio 1596. Az előszó (A_2-3 levél és 4-ik levél *a* lap) szól BATHORI Zsigmondhoz s kelt: «Claudiopoli, octavo Calend. Aprilis, Anno Domini 1596. — Az A_4 levél *b* lapján: Tetrastichon ad authorem. Matthaeus Tordai. — *Berni városi könyvtár.* Ferenczi Zoltán.

3.

[238.] Sopron. 1613.

LAEKNER (CHRISTOPH.) Coronae Hungariae emblematica Descriptis.

4°. Sopronii 1613. Az *árvamegyei Csaplovics könyvtár alapítója* 1836 január 27-én 4.40 krért vásárolta. — A könyvtárban eddig fel nem találtatott. *Rexa Dezső.*

4.

Bártfa. 1612.

[Bocaius, Joannes.] Hexasticha votiva | vel | Strena Poëtica. | Omnis boni gratiâ | Anno | Deo VoLente erIt MeLIVs [= 1612.] | Distributa | Ac principaliter DD consecrata | Reg. Hung. | PALATINO | ILLVSTRISS COM AC DOMINO | Dn. Georgio THVRZO, de | Bethlenfalva Com Arvensi | ejusdemque Com. Comiti perpetuo | Sacr. Regiæ Mttis Consiliario | ab Joanne Bocatio | I. Timoth. 2. vers 1. & 2. | Ante omnia fiant deprecationes | obsecrationes, interpellationes | gratorum actiones pro omnibus | Homínibus pro Regibus, et omni- | bus in eminentia constitutis | ut placidam et quietam vitam | degamus &ct. | Bartphae | Excudebat Jacobus Kléz. ||

Hogy BOCATIUSnak fenti című munkája nyomtatásban tényleg megjelent, bizonyítja a *sárospataki ref. főiskolai könyvtár kéziratárában* 242. sz. a. őrzött kéziratos példánya, melynek címlap előtti levelére SZOMBATHI János sárospataki főiskolai könyvtárnok ezt jegyezte fel: «*Descriptum ex Exemplari typis impresso, & Imaginibus pulchris ornato, quod possidet Gymnasium Aug. Conf. Leutschoviense.*» A másolatot készítő SZOMBATHI az utolsó, 88-ik, lap aljára odairta: «*Descriptum S. Patak. 21a novembris, 1793. Finis.*» A címlap leírásában, mint a sorok beosztásából kitűnik, az eredetit igyekezett utánozni. A kézirat 8-r. alakú és be van kötve. Az arcképek helye üresen van hagyva. A nyomtatott példánynak, SZOMBATHI adata szerint, a *lőcsei ág. hitv. evang. főgimnázium könyvtárában kell lennie.* Harsányi István.

5.

Lőcse. 1614. [Jav. SZABÓ R. M. K. II. 360-hoz.]

Carmina sepulchralia, | super funus | Spectabilis & Magnifici
Comitis ac Do- | mini Domini Christophori Thurzo De | Bettlen
falva | Comitatus Scepusiensis perpetui eius- | demque & Sarofiensis
Comitatum Su- | premi Comitis: Liberi Baronis Arcium | Scepes,
Baymotz, Sempthe, Galgotz & | Themethwin Domini in Richno
Equitis | Aurati; ac Sacratiffimæ Cæfareæ Re- | giæque Maieftatis
Cubicularii. | Anno a Christo nato 1614. die 7 Aprilis | ætatis 31.
Scepusii demortui & die 26 | Máj Leutschowia Metropoli Gepidarum |
in magna frequentia Magnatum, Baronum | & Nobilium honorifice
Sepulti. | Conscriptæ & consecrata eiusdem me- | moriæ & virtutibus |
per | M. Stephanum Xylandrum | Leutschowienfem Ecclesie Varalien- |
fis Pastorem, & 24 Regalium Seni- | orem. | — | Leutschovia | Typis
Jacobi Klöz expressum. ||

E halotti verseket tartalmazó nyomtatvány, — melynek rövid címét SZABÓ K. RMK. II. 360. sz. a. KLEIN (Nachrichten. I., 497.) után közli, — igen szép kézirat másolatban megvan a *sárospataki ref. főiskolai könyvtár kéziratára* 402. sz. a. őrzött «Collectio Csengeriana» c. 4-r. alakú gyűjteményében, melynek 6-ik darabja s 14 lapból áll.

Harsányi István.

6.

[259.] H. n. 1617.

PIIS LECTORIBVS SALVTEM DICUNT | et debita officia
candidè pollicentur. | V¹ETUS in Ecclesia ritus est & gravi autoritate
fapientum fancitus et receptus, hoc literarum & testimoni- | orum etc.

Kelt Tasnádon, 1617 nov. 15. Tanusítvány BÉCSI János részére a ref. egyházba történt átlépéséről. Kiadta MELOTAI István. Egy leveles nyomtatvány; méretei: 410 × 328 mm.

A M. N. Múzeum levéltárában; a JANKOVICH-gyűjteményből.

Gulyás Pál.

7.

[240.] H. n. 1619.

O²MNIBUS ELECTIS AC VOCATIS SANCTIS, | Christi JESU fidelibus,
nobis in unitate fidei, per charitatem conjunctis praefentes lecto- | ris;
Gratiam & pacem à DEO PATRE, per communem Dominum & Salva- |

¹ 30 mm. magas renaissance-izlésű kezdőbetű.

² 25 mm. magas kezdőbetű.

tozem nostrum JESUM CHRISTUM, in sanctificatione- | ne Spiritus Sancti, precamur.

Tanúsítvány SCHEFLER János részére arról, hogy református vallású. Egy leveles nyomtatvány. Kelt Kőrmenden, 1619. aug. 24. Méretei: 417 × 318 mm.

M. N. Múzeum levéltárában.

Gulyás Pál.

8.

[241.] Lőcse. 1620.

DUCHON (János). Zodiacus || Votivos || Pro auspicio novi Anni || *Generosissime, Antiquiss: ac Nobilissime* || Domni || Mariasianæ || de Markusfalvâ, || quae || cum ultra annos || quingentos Fortes, || togâ fago'que perillustres Heroas Pa || triae Hungariae suppeditâffet; || nunc inftar Zodiaci, XII. Filiis || longèlateq'; corufcat, dicatus || *ab* || Johanne Dvchon, || Sch. Marcivil: Rect: || Anno: || Mars faeVlt: DeXtrâ nos tege ChrIste tVâ. || Levtschoviaë, Typis Danielis Schultz.

4°. 6 sztdan lev. A füzet epigrammákat tartalmaz: MARIÁSI Zsigmond, Pál, György, László, András, Ferenc, János, ifj. György, a serdülő Balthazár, István, Zsigmond, a csecsemő Sámuel tiszteletére.

Rexa Dezsd.

9.

[242.] H. n. 1629.

OMNIBUS ET SINGULIS IESU CHRISTI FIDELIBUS, IN | UNITATE FIDEI PER CHARITATIS VINCULUM NOBIS CONIUNCTIS, | praesentium natitiam habituris, Gratia & pax à Deo Patre et Domino nostro Jesu Christo. | D²Ulcifsimo⁷ nofter Sálvator ex antro fepulchri redivivus nihil prius in votis habuit, quàm ut mortales fructuum fuae pafsionis et mortis participes faceret, disper- | fosq', | stb.

Tanúsítvány ZOKÓCZI Sámuel részére arról, hogy hithű kálvinista. Egy leveles nyomtatvány. Kelt Pápán, 1629 június 20. Méretei: 404 × 305 mm.

A M. N. Múzeum levéltárában.

Gulyás Pál.

10.

[243.] Várad. 1633.

CANONES ECCLESIASTICI in Quinque Classes Distribvti quibus Ecclesiae Helveticam Confessionem amplexae in Comitatus Mosoniensi, Psoniensi, Comaromiensi, Nitriensi, Barsiensi, Hontensi & Nogradiensi

¹ 17 mm. magas kezdőbetű.

² 18 mm. magas kezdőbetű.

& finitimis Praesidiis a Superioribus reguntur. Editi. — — Communio suffragio Ministrorum Dei in Synodo Comjathina congregatorum. Recusi & Ungarica translatione donati sumptibus et cura Ecclesiarum ejusdem Helveticae Confessionis in Comitatus Pest, Solt, Pilis, Nagy et Kis Heves, Tholna, Székes Fejérvár etc. Varadini. Apud Abrahamum Kertész Szencziensem, *MDCXXXIII.*

Hogy ezeknek az ú. n. «Komjáti-kánonok»-nak az 1625-iki pápai (RMK. II. 438.) és 1642-iki váradi (RMK. II. 612.) kiadásain kívül még *egy 1633-iki másik váradi kiadása is volt*, azt kétségtelenül igazolja a sárospataki ref. főiskolai könyvtár kéziratárában levő s Szőke Ferenc által szerkesztett ívrét alakú kánonos-könyv («Canones Ecclesiastici Ecclesiarum Reformatarum in Hungaria»), melynek 89—158. lapjain a fenti címmel ellátott kánonok (Praefatio + Classis I—V.) olvashatók, melyeket Szőke Ferenc generalis notarius egy 1633-ban Váradon nyomtatott példányról másolt le. M(AKLÁRI) P(AP) L(AJOS) a Sárospataki Füzetek 1864. évf. 667-ik lapján, nyilván a sárospataki könyvtár kéziratoss kánongyűjteménye alapján említi, hogy a Komjáti-kánonok gyűjteménye «Kijött Váradon 1633.» E kiadásnak ma egy példánya sem ismeretes.

Harsányi István.

II.

[244.] Gyulafehérvár. 1636.

Carmen Panegyricum In Illustri Athenaeo Bethlen-Rakociano, quod est Albae-Juliae, 10. Xbris, An. 1635. solenni absoluto examine publicè recitatum; pòst Illustrissimo et Celsissimo Principi ac Domino, Domino Georgio Rakoci, Transylvaniae Principi, partium Regni Hungariae Domino, Siculorum Comiti &c. Musarum Favitori ac Moecenati munitissimo humillimè oblatum à Venceslao Ratagio, Boëmo. Etcostichon Frange DeVs Moesto fLorentes aere phaLanges | AVrea paX toto sVaVè Vt In orbe sonet. (= 1636.) Albae-Juliae. Typis Celsissimi Principis.

Kis 4-rét. A = 1 iv = 4 sztlan levél. — Elül: címlap, dedicatio votiva 2 lap.

British Museum (III. György király könyvtárából.)

Kropf Lajos.

II.

[245.] Lőcse. 1642.

Exilium Auxilium benè censè, namque fideli Exilio, Auxilio divi Christus adest. Gründliche Beschreibung Joachimi Seelingeri Sehlacordensis Boëmi, Exulirten Pastoris, umb des reinen Worts willen, von Miristcaw ung Deschenitz, und dessen aussgestandenen langwirigen schmerzlichen Exilii von 1620 biss auf 1642 Jahr verfast. Zur christ-

lichen anmahnung der Danckbarkeit zu Gott, gnädig verschonet worden und zum Trost, wie Gott die seinen wunderlich führet, regieret und erhält, da er da einen getrewen Brisiloi zum Unterhalt erweckt, dort einen frommen Achis im Elend gibt, der ihn auffnimbt, hie einen mitleidenden Obadium verschaffet, der da aushilft, anderwo inn Mangelhaftigkeit einer barmhertigen Sunamitischen Wittib Hertz rühret, die von ihrem Hausraht ausschelfen thut, und der Belohnung von Gott unfehlbar gewertig sein, davon der Günstige Leser ferner berichtet werden kan. Gedruckt zur Lewtschaw, bei Lorentz Brewern im Jahr Christi: 1642.

4-r. 4 levél.

Sárospataki főiskola könyvtára.

Szinyei Gerson.

13.

[246.] **Gyulafehérvár. 1647.**

Alstedius (Job. Henr.). Rudimenta | Lingvæ | Latinæ, | In usum | Scholæ Albensis; | Hoc modo elaborata, ut puer, unius | anni spatio, ex illis legere decli- | nare, comparare, conjugare, | initia deniqꝫ Syntaxis, & radi- | ces Sylvulæ vocabulorum har- | monicæ, addiscere possit. | Editio Quinta |. Declinare probe qui novit, conqꝫ ju- | gare; | Grammaticū meritò dixeris esse bonū. | Albae Juliae, | Per | Martinum Major, | Coronensem. | Anno 1647.

8-r. Könyvtáblából kiátzatott töredék. Megvannak az A, B, D, G, H, L és M jegyű ivenk, a többi hiányzik.

1. kiad. Gyulafehérvár, 1634. — 2. U. o. 1635. — 3. U. o. 1640...
10. Lőcse, 1667. *Saját gyűjteményemben.* *Todorescu Gyula.*

14.

[247.] **Kassa. 1657.**

Ehren Geticht bey ansehnlicher Hochzeit-Freuden des Ehrenvesten | Wohlbenahmten und Kunstreichen Herrn **Johannis Wittichs** | Vornahmen Mahlers in Eperies 2c Bräutigams: auch der Edlen | Viel Ehr und Tugendreichen Jungfrauen **Margareta** | des weiland Hochwürdigen, Groß Achtbaren | Hoch und Wolgelahrten Herrn **M. Petri Zablers** | wolverdienten Pfatherrn in Brüttsche, auch der 5 Königl. Freyen-Städte hier in Ober-Engern, gewürdigten Superintendenten hinterlassenen Jungfr. Tochter Braut: Anno 1657. den 20. Novembr. aufgesetzt und überreicht von — — — Gedruckt zu **Casschau.**

4-r. — *A iv = 4* sztalán lev. Kedélyes, sőt gyakran humoros versek találhatók e nyomtatványban: *Fridhuber Eliás-tól; Roprádi Bel Ádám-tól; Fallnhauser Mátyás-tól.*

Alsókubini Csaplovics-könyvtár.

Rexa Dezső.

ADATTÁR.

Pesti könyvkötőcéh-szabályok 1746-ból.

Wür N. N. Stadt Richter und Rath der Königl: frajen Stadt Pest, Urbunden hiemit die Joseph VOHR, Andreas PECSY und Petrus SÁTOR; die erstern zwei allhiesige bürgerliche Buchbinder Maister, der dritte aber ein bürger und buchbinder Maister in Komorn: dann Carl GUNDRICH, bürgerlicher Bildthauer allhier, Vor Unß im Sizenden Rath Persöhnlich erschinen und geziemend vorgebracht — wasmaßen sie zwar willens wären Gewesen Königliche Freyheiten sich zu procuriren, weilen aber selbe die dazu erforderliche unkösten nicht hätten, und bestreiten könnten, alß haben sie Uns Gebatten, wegen Haltung allhier Gutter Handwerkhsordnung, und damit selbe Auch mit so Großen Spesen (?), wie bisher geschehnn ihrn Lehr-Jung nicht anderstwo aufdingen, und freysagen lassen, noch aber mit Vernachläßigung ihrer Würthschaft zu denen Handwerkhs Zusammenkünften und Jahrtägen auf fremde orth Gehen dürfen, daß wür ihnen Gewisse Verberreichte Cehal Article, wie hier mit andern Handwerkhszünften vermög dieser Stadt Allernädigst verliehene Territorial Recht schon öfters geübt worden, Confirmiren und genehm halten möchten. Welcher Article inhalt folgender ist.

1mo So ein Ehrlicher Buchbindter Gesell bei unsern Mittl sich als Maister einverleiben lassen will, ein solcher ist schuldig seinen Lehrbrief, und Taufschein, folgsamb dß er ehrlichen ältern Herrühret aufzuweisen; Solchemnach selber (: gleichwie wär gewesen :) soll examinitt werden. So er aber in sothanen Examen nicht bestehen könnte, dennoch sich bei uns incorporiren laßen wolte, auß dieser ursach soll selber ipso facto in eine billige straf verfallen.

2do Ein solcher soll ein Vier Jähriger Gesell seyn, so durch sothaner Zeit beileifig 2 1/2 Jahr lang in der Frembde gewesen. Wann aber solcher Gesell dieser pflicht nicht nachkommete, soll selber vor jedes rückständiges Jahr m 3 *Thaler* bestraft werden.

3to Nach bestehener Incorporation, soll solcher Gesell dauor 24 *Tlr.* dem Ehrsammen Mittl erlegen; So selber aber ein Maisters Sohn ist, oder mit einer Maisters Tochter oder aber einer Wittwe sich verheliget, hat sothaner Gesell nur den halbeten theill Gel(d) 12 *Tlr.* zu entrichten.

4to Ein solch Incorporirter Maister soll drey Werkstück machen
1mo Ein Buch in Fol: mit einem filettenriß. Dß andere in 12mo in schwarzem Kordován, mit einem Geschloßenen französischen Futteral; daß dritte aber ein Nähmenbüchl mit hellen schnitt und bandl Angesetzt, wie auch das rücken leder mit feinen Goldt vergoldt und seiden gehefft, und solche 3 stückh sollen planirt werden; diese aber müssen, nach anordnung, und Zeitbestimung eines Ehrsammen Mittls gefertigt werden.

5to Da andere dem Werkmaister heimsuchen, ist selber schuldig denenselben ein Glaß wein zu offeriren, demnach aber bis das Werkstück gefertigt wird, sollen allzeit ein oder zwei mitcollega in Gegenwart seyn welchen der Werkmaister verbunden ist dann und wan mit eßen und Trincken Aufzuwarthen.

6to Nachdem einer seine Werkstück gefertigt hat, ist selber schuldig di Ehrsame Mittl zusāmen kōmen zu lassen, und Werkstück aufzuzeigen; In welcher Besichtigung, so viel, mängel darinen befunden werden, in so viel Thaller soll der Werkmaister bestrafet werden, So dann aber soll selber dem Ehrsamem Mittl ein Maister Mahl geben.

7mo So einer die Ehrsame Mittl zusāmenrufen laßen will hat ein solcher Instant vorhero 1 *Tlr.* 30 xr zu erlegen und der jüngste (: mit welchen der obervorsteher zu befehlen hat:) ist schuldig die Ehrsame Mittl zur zusammenkunft einzuladen; So aber der jüngste seiner pflicht nicht nachkōmete, soll selber in 1 *Tlr.* bestrafet werden, Und wann einer nicht erscheint, und sein Außenbleiben dem Vorsteher nicht bedeute, ist selber auch mit 1 *Tlr.* zu strafen.

8vo Da sich ein Incorporirter in das Mittlbuch einschreibt oder einschreiben lasset ist jeder schuldig 1 *Tlr.* zu zahlen.

9mo Ein jeder soll dem Andern sowohl in Gegenwart als auch Abwesenheit die Gebührende Ehr geben. So einer aber dawider handelte, ist selber nach Gestalt der sach abzustraffen.

10mo Sowohl in Jahrmärkten als auch zu Hauß ist ein jeder verpflichtet die Regel zu observiren, und keiner von dem andern die Kaufleut' (sie seyen wer sie immer wollen) mit einen Blick her, oder Vor-

wandt an sich ziehen soll, Und so ein solcher defect in einem erfahren wird, ist selber ohne nachlaßung in 1 *Tlr.* zu strafen.

11mo Keiner von uns soll unßeres Mitcollega, Gesellen oder Lehrjung an sich ziehen. Welches so besteht, ist selber in 3 *Tlr.* zu straffen,

12mo Der Gesellen Vater soll verpflichtet sein, durch den Altgesellen die Ordnung halten zu lassen und keinen Mit-Collega favorisieren widrigenfalls ist er in 1 *Tlr.* 30 xr. zu straffen.

13to Keiner von uns soll mehr als einen Lehrjung halten und (: so es nöthig :) jedweder einen haben soll. Nach dessen Freisprechung soll kein Herr unter Jahr und Tag einen andern aufzunehmen befugt seyn.

14to So ein Jung bey einem von unsern Mit-Collegen lehrnen will, hat selber vorhero seinen Taufschein aufzuzeigen, demnaech nach 2 wöchentlicher prob kann selber aufgedingt werden, doch nicht weniger als auf 4 Jahr. So einer gegen gebührender Bezahlung lehrnen wollte, kann selber auf eine kürzere Zeit angenōmen werden, wann er nur die Profession gut erlehrt, wodurch dessen Lehrherr eine Ehr zu seiner Zeit erlangen möge.

15to Da ein solcher Lehrjung aufgedingt wird, soll selber dem Ehrsamem Mittl 3 *Tlr.* erlegen, nicht münder gutte Bürgen, dß er beständig seyn wirdt vor sich stellen.

16to Ein jeder Lehrjung ist auch dem jüngsten Herrn des Ehrsam̄en Mittels zu ehren und dessen Ermahnung, gutwillig anzunehmen und aller Orten seinen Hut vor seiner abzunehmen. So der Lehrjunge aber dawidder handelt soll das Ehrs. Mittl eine Session halten, ist der Beleidigte verpflichtet wider sothanen Lehrjung zu klagen, welcher vermög sothaner Verbrächen soll abgestraft werden.

17mo Nachdem einer die Lehrjahr vollendet, ist dessen Lehrherr schuldig selben den Ehrs. Mittel vorzugestellen, und so er sich gut aufgeführt, kann selber frey gesprochen werden, welcher vor der Freisprechung verpflichtet ist dem ehrs. Mittl 5 *Tlr.* zu bezahlen, sodann kann selber ein Gesell sein auch d. Wochenlohn von uns hinführo verlangen, Solchemnach denen Gesellen soll er eine Discretion geben, damit sie ihm in die Gesellschaft einnehmen möchten.

18vo Ein jeder Mit Collega, welcher von seinen Profession einen nutzen hat ist schuldig alle Quartal 5 Groschen bei dem Ehrs. Mittl zu erlegen.

19mo So einer von unsern Mit-Collegis absterbete, und dessen hinterlassene Wittwe also verbleiben wollte, derselben seindt wūr

schuldig einen guten Gesellen zur Fortführung ihrer Profession zu administriren; Sollte aber solche Wittwe einen Lehrjung haben ist selbe verpflichtet im letzten Jahr sothanen Lehrjungen einem andern Herrn zu geben, welcher auch das Quartalgeld vorgeschriebener maßen schuldig ist zu zahlen.

20mo Alle Jahr viermal (: insonderheit in Marktzeiten, wo alle gegenwärtig sein :) ist der Vorsteher schuldig durch den jüngsten Mit Collega die Ehrs. Mittl zusammenrufen zu lassen, allwo, so einen eine klag wider den andern hat, soll selber jene beibringen und alsdann seiner Art nach ausgemacht werden.

21mo So ein Herr mittels seines Briefes von einer andern Stadt einen gewissen Gesellen beruft, solchen Gesellen ist der Gesellenvater nicht schuldig durch den Altgesellen der Ordnung nach um Arbeit umbsehen zu lassen, sondern ihmt gerade demjenigen Herrn, auf wessen Schreiben er angekommen ist, anzutragen und in die Werkstatt bekleiten zu lassen. Nichtsdestoweniger aber sothanen Brief soll gut durchgesehn werden, ob solcher Gesell von demjenigen Herrn geschickt worden oder nicht und in waß Zeit er Datirt seyn, dieser Gesell aber nicht anderwärts, sondern gerade nach seiner Ankunft zu dem Gesellenvater gehn und allda sich anmelden soll.

22do Die in der Königs Frei Stadt Komorn befindliche Buchbinder, zumahlen selbe mit uns Pestern in einem Mittl dem präambulun nach sein, daß sollen dieselben mit uns in gleichem gehalten werden und der ältere von denen jungen Concollegis und e Contra der ordnung nach geehrt werden.

23to So einer von unsern Komorner Mitcollegis wär, welcher sein proffession auf den Jahrmärkten nicht continuirete, ein solcher einverleibter ist nicht schuldig (: uns die unkösten zu melden :) bei uns zu erscheinen, sondern nur das jährl. Obtingent zu schicken :

24to Diese besagte Concolleg in Komorn wollen eine Ordnung gleichwie wir Pester haben, die ist. Es kann sich einer alldort incorporiren, ein Lehrjung aufdingen ect.

25to Weil man findet, dass hier in Pest zwei Buchbinder den mahl übrigs genug seymdt, daher wird man besagt hiesige Buchbinder bei dieser Zahl lassen.

Nachdem wir obstehende ihre Bitte vor billig erkennet und solchen Articulos auch censuriret und theils modifizirt haben, dahero approbiren, ratificiren und Confirmiren mehrbesagte Cehät Article in allen

ihren puncten und clauseln, also und dergestalt, dass hier soweit sich dieser königl. freyen Stadtbürg — freidt extendirt, sich selben Gebrauchen und bedienen können wir es der wohl eingeführte und deren Reichssetzungen von Hungarn nicht zuwiderlaufende Handwerksgebrauch und gute Ordnung mit sich bringet. Gegeben Aus der Magistratual Session. Pest den 21ten Mertzen 1746

N. N. Stadt Richter und Rath qui Supra

L. S.

Néhai RÁTH György hagyatékából közli: GULYÁS PÁL.

TÁRCA.

JELENTÉS

A MAGYAR NEMZETI MŰZEUM ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA
ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1913. ÉV MÁSODIK NEGYEDÉBEN.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga az elmúlt negyedévben köteles példányokban 2555 drb nyomtatvánnyal, ajándék útján 156 drb, vétel útján 398 drb, áttétel útján 2 drb, összesen 3111 drb nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezenfelül köteles példányok címén beérkezett: alapszabály 465 drb, falragasz 2033 drb, gyászjelentés 2133 drb, hivatalos irat 128 drb, műsor 323 drb, perirat 4 drb, szinlap 1931 drb, zárszámadás 1413 drb, különféle 721 drb, összesen 9154 drb apró nyomtatvány. Vásárlásokra 4299⁶³ korona, 865⁸⁰ márka, 99 frank, 60 lira és 8 svéd korona fordított.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a nyomtatványi osztály anyagát:

Assoziacione elettrotecnica Italiana, Milano; BARÓTI Lajos (2 drb); BARWINSKI E., Lemberg (2 drb); BATTÁ J., Békés; Die Brücke. Intern. Inst. München (19 drb); Budapesti ker. munk. bizt. pénztár; Carnegie Endowment Washington; J. DABROWSKI, Kraków; Debreczeni Zenede; Deput. fiumana di storia Patria; Dunamelléki ref. egyh. kerületi főjegyz. hiv.; EGYED István dr.; Egyetemi könyvtár, Stockholm; Egyházmegyei hatóság, Kolozsvár (2 drb); Egyházmegyei nyomda, Nagyszeben; Emke főtitkára, Kolozsvár (2 drb); FEJÉRPATAKY László; FELEKY K., New-York (7 drb); FERENCZY István, Szatmár (3 drb); Finnisch-ugrische Forschungen szerkesztősége, Helsingfors; FRAKNÓI Vilmos (17 drb); GORZÓ Bertalan, Szatmár; GRÉB Gyula, Aszód; GULYÁS Pál; GYÖMÖREY Oszkár; HAMPEL Ferenc; HARGITAY István; INOTAY László, Temesvár (2 drb); Kaiserl. Akad. der Wissenschaften, Wien (9 drb); K. k. stat.

Zentralkommission, Wien; KAMMERER Ernő (2 drb); Képviselőházi iroda (16 drb); KERTÉSZ Béla, Szabadka; KREMMER Dezső (2 drb); Kunstgew. Museum, Prága; Library of Congress, Washington (2 drb); M. Herald. és gen. társaság; M. kir. áll. munkásbiztosítási hivatal (2 drb); M. kir. közp. stat. hivatal (2 drb); M. kir. Pósta közp. anyag-raktára; Magyarorsz. Kárpátgyal., Igló; M. Tud. Akadémia (8 drb); MEHEMMED Tahir, Konstantinápoly; MELICH J. (2 drb); Alb. S. OSBORN, New-York; PAÁL Á., Wien; Pannonhalmi főapát; ROTH Gy., New-York (2 drb); SIGRAY Pál; «Stefánia»-egyesület; N. STRAUSS, New-York; SZALAY Imre báró; SZEDENICH Fülöp, Pereszteg (5 drb); Székesfővárosi stat. hiv.; THALLÓCZY Lajos, Wien; The Academy of nat. sciences of Philadelphia; The John Crear Library, Chicago; Tiszti ügyészi hiv., Nagyvárad; University of London; Vallás- és közokt. m. kir. min. (4 drb); Vargha Zoltán; Városi Múzeum, Debreczen; Városi tanács, Rimaszombat; WEISS Emil; WICHMANN Julia, Helsingfors.

A vásárolt könyvek közt nevezetesebbek a következők: 1. KERESZTURI Pál: Fel-sördült keresztyén. Várad 1641. (20 K); 2. KÁJONI P. János: Cancionale catholicum, Csiki klostromban 1676. (csonka, ára a 3. szám alatt említettel 800 K); 3. REUSNERUS G.: Ad jus statutarium Saxonum, Vitembergae é. n. (árát l. 2. alatt); 4. HEVENESI G.: Meteora, Viennae 1690. (30 K); 5. GONZALEZ Th.: Synopsis, Tyrnaviae 1696. (14 K); 6. MASSEIUS J.: Vita fr. Suarii, Tyrnaviae 1694. (16 K); 7. GLEINIZ-MEDNYÁNSZKY: Divus Leopoldus. Viennae 1692. (20 K); 8. TAPOLCSÁNI L.: Axiomata. Tyrnaviae 1706. (30 K).

A könyvtár helyiségében az elmúlt negyedévben 6333 egyén 14.864 kötet nyomtatványt használt, kölcsön útján pedig 556 egyén 1217 kötetet vitt ki házi használatra.

A lefolyt negyedévben 2071 művet osztályoztak, melyekről 2153 cédula készült. Kötés alá 884 művet 1301 kötetben küldtünk.

A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe ez idő alatt 1508 csomag érkezett s ugyaninnen 570 levelet expediáltak. Reklamálás volt 555 esetben.

Az 1897. XLI. t.-cikk intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosokkal szemben peres eljárást indítottunk 5 esetben.

II.

A *hírlaptár* az 1913. év II. negyedében köteles példányok útján 403 évfolyam 29.843 számával gyarapodott (ebből 5975 szám a tör-

vényszabta nyomdai kimutatás nélkül, számonként érkezett); ajándék útján 13 évf. 614 számával, vásárlás útján pedig 403 számmal; mind-össze tehát 416 évf. 30.860 számával.

Ebből ajándék: FELEKY Charlestól (New-Yorkból) az Amerikában megjelenő 27 magyar nyelvű s még 3 magyar érdekű lap, továbbá dr. PÖZEL Istvántól The Egyptian Gazette (Alexandria), mind folytatólag; valamint HÖRMANN Szilárd osztályfőtől, a sarajevói orsz. múzeum intendánsától 3 hirlapszám. — Vásárlás: dr. VÁMOSSY Györgytől a Hazánk S A Külföld 1865—70. évi folyamai (30 K), antiquariusoktól pedig: KUN Dánieltől Regélő 1866. (3 K), STEMMER Ödöntől Magyar Kurir 1794. II. félév, Nemzeti Társalkodó 1844. (összesen 30 K).

Az évnegyed folyamán 863 olvasó 1178 hirlapnak 1509 évfolyamát 1886 kötetben használta; ebből házon kívül 26 olvasóra 32 hirlap 54 évfolyama esett 657 kötetben. Az új, Szentkirályi-utcai, hirlapraktárból 155 kötetet kellett át- és oda-vissza szállítani.

Átnéztük 416 évfolyam 24.885 számát; céduláztunk 70 évfolyamot (ebből új lap 3). Beköttettünk 235 kötetet. Ezenfelül a rendes folyómunkák is zavartalanul folytak.

III.

A *kézirattár* az 1913. év második negyedében ajándékozás útján 76 újkori kézirattal, 104 irodalmi levéllel és 1 zenei kézirattal, vétel útján 13 újkori kézirattal, 1 irodalmi analektával, 9 zenei kézirattal, 8 zenei levéllel és 64 fényképmásolattal, összesen 276 darabbal gyarapodott. Vételre 509 koronát, 3169 márkát és 8150 lirát fordítottunk.

Ajándékozók voltak: DÁRDAY Sándor, néhai báró MEDNYÁNSZKY Dénes, THALLÓCZY Lajos és ZSILINSZKY Lajos.

A jelen évnegyedi gyarapodásból kiemeljük THALY Kálmánnak már régebben idekerült gyűjteményét, mely a kiváló történetirónak a kuruckorra vonatkozó gazdag adalékait és másolatgyűjteményét tartalmazza; a gyűjtemény rendezése most ment végbe. Báró MEDNYÁNSZKY Dénes hagyatéka az elhunyt néhány kéziratát és levelezését tartalmazza. A szerzett anyag igen becses darabja COMENIUS egy sajátkezű búcsuzó levele magyar tanítványaihoz s egy francia nyelvű kézirat III. KÁROLY főlszabadító hadjárataról. A zenei gyűjtemény újból rendkívül értékes szaporodást nyert: egy firenzei antiquártól sikerült megszerezni LISZT Ferenc 1877—78. évekből való levelezőkönyvét, melybe levélfogalmaz-

ványait jegyezte be s mely levelek jelentékeny része kiadatlan. Ezzel s a mester még más nyolc levelével a kéziratár LISZT-gyűjteménye értékben igen sokat nyert.

Az évnegyed folyamán 75 kutató használt 200 kéziratot és 535 levelet. Kikölcsönöztünk 11 esetben 18 kéziratot.

IV.

A *levéltári osztály* gyarapodása a f. évi II. évnegyedben össze-
sítve a következő: vétel útján 686, ajándékozással 253, mindössze
939 darab.

Ajándékozók voltak: KAMMERER Ernő, KAUDERS Hermina, ROXER Béla és SAILER Géza.

A gyarapodás csoportonként részletezve a következő módon oszlik meg: eredeti középkori oklevél 3, fényképmásolat 2, összesen 5; újkori irat 443, nagyobb céhirat 1 középkori, kisebb céhirat 12 újkori, összesen 13; cimereslevél 4 újkori eredeti, középkori cimerképmásolat 1, összesen 5; 1848/49-es irat 4, nyomtatvány 1, emigrációs irat (KMETTY Györgytől) 181, gyászjelentés 253.

Cimeresleveleink csoportjának gyarapodása a következő öt darab-
ból áll: 1. 1418. február 1. Konstancz. ZSIGMOND király cimeres levele BOBAI Miklós fia György és rokonai részére, másolat. 2. 1590. január 22. Prága. RUDOLF király cimeres nemesítő levele BEOKEFFY György részére, eredeti. 3. 1635. január 29. Sopron. II. FERDINÁND cimeres levele NAGY Péter részére, XVII. sz. hártýára írt hiteles másolata. 4. 1670. február 22. Gyulafehérvár. APAFI Mihály cimeres levele ESZENYI S. András részére, eredeti. 5. 1680. okt. 20. Gyulafehérvár. APAFI Mihály cimeres levele UTTZAS Mihály és rokonai részére, eredeti.

A családi letétekben is van gyarapodás: BERÉNYI János gróf a BERÉNYI-levéltár kiegészítésére átadta a bodoki vár alaprajzát, FEJÉRPATAKY László családjának nemrég előkerült, 1564. március 26-án I. FERDINÁNDTÓL nyert eredeti cimeres levelét. A családi levéltárak száma 91-re emelkedett a dr. REVICZKY István által elhelyezett REVICZKY-levéltárral. Külön megemlítjük ÜCHRITZ-AMADE Emil gróf levelét, mely ÜCHRITZ Emil bárónak GÖRGEY Arthurhoz 1861-ben írt 3 levelét s az utóbbinak szintén 3 válaszát foglalja magában.

A gyarapodás darabjai közül ki kell még emelnünk a csetneki cipészeknek 1501. okt. 4-én kelt eredeti céhszabályzatát, az aradi várban

1848/49-ben elítelt foglyok teljes jegyzékét, a budai nemzetőrök I. zászlóaljának 1848. jún. 23-tól 1849. júl. 10-ig terjedő parancskönyvét, végül a KMETTY Györgyre vonatkozó iratokat, főleg az emigráció idejéből származó leveleit.

A személyzet munkája főleg a már régebben elhelyezett levéltári iratok földolgozására és felállítására irányult most is. A negyedév folyamán a szerzett új anyag lajstromozása mellett feldolgoztuk a SZENT-IVÁNY és a SZÉCHÉNYI-családi levéltárak több ládára menő anyagát, egyidejűleg folyt a CSÁKY-család löcsei levéltárának felállítása, a FORGÁCH-család levelei harmadik részének feldolgozása, és a középkori oklevelek tartalom szerint való lajstromozása is.

Az osztályban 100 kutató használt 24.717 levéltári darabot, kikölcsonőztünk 8 térítvényt 1705 darabot.

ID. SZINNYEI JÓZSEF

Az a fekete keret, mely ezt a mindnyájunktól tisztelt és szeretett nevet körülfonja, kettős gyász kifejezése: a M. N. Múzeum SZÉCHÉNYI-könyvtáráé, mely egyik legkiválóbb tisztviselőjét siratja a megboldogultban, akinek itteni negyedszázados működése szorosan összeforrott a könyvtár egyik legérdekesebb és legértékesebb osztályának, a hírlaptárnak a megteremtésével és megizmosodásával s a magyar bibliográfiáé, mely valóságos atyamesterét, szinte utolsó lehelletéig fáradhatatlan művelőjét veszítette el benne.

Noha 83 évet élt: oly kort, mely az arasznyi emberi lét mértékével mérve, kiváltságosan hosszúnak tetszik, mégis azzal az érzéssel állottuk körül a sírját, hogy korán szakadt el tőlünk: hiszen élete nagy művét, melynek előkészítésére férfikora legszebb éveit, megvalósítására pedig egy negyed századot szentelt, még az ő bámulatos szorgalma és vasenergiája dacára sem fejezhette be — néhány téglá hiányzik abból a hatalmas emlékműből, melyet nemzete irodalmának emelt. Pedig ha a sors csak még néhány hónapig kegyes hozzá, bizton betejezi nagy alkotását, melyen szinte végső lehelletéig dolgozott, úgy, hogy a szó legszorosabb értelmében csavarta ki kezéből a tollat a halál. Szeliden harmonikus élete végső akkordjának e tragikumát enyhíti azonban az tudat, hogy családja körében akadnak hozzáértő kezek, melyek nem fogják csonkán hagyni gigantikus vállalkozását. De ha e remény megnyugvással töltheti el a nemzetet, amely SZINNYEIBEN csakis az adatgyűjtő tudóst látta és értékelte, a mi gyászunkat, akik a mindennapos hivatali érintkezés révén az emberrel is szorosabb kapcsolatba jutottunk, érintetlenül hagyja. Az a nyájas humor, mely valódi őszi napsugárként az öreg úr egész lényéből szerteáradt s bearanyozta a hivatal komoly helyiségeit, az a mindenkít magához emelő atyai szeretet, mely a legfélénkebbel is elfeledtette azokat a különbségeket, melyeket különben a ranglétra a hivatali életben oly érezhetően jelez, az a jóindulatú, támogatásra kész érdeklődés, melyet a fiatalok tudományos törekvéseivel,

ambícióival szemben tanusított, mind oly szálak, melyek a tisztelet- és nagyrabecsülésnél erősebb kötelék, a szeretet kötelékével fűzték hozzánk a megboldogultat, aki mindnyájunknak szeretettel dédelgetett «SZINNYEI papája» volt. Kedves lényének emlékét kegyelettel ápoljuk!

Idősb SZINNYEI József 1830 március 18-án született Komáromban s bár korán elárvult, hála atyai nagynénjének, gondos nevelésben részesült. A gimnáziumot szülővárosában és Nyitrán, egyetemi tanulmányait Pesten és a győri jogakadémián végezte. Mint jogászyerek, nem nagyon tünt ki szorgalmával; inkább a nyelvtudományra volt hajlandósága. Több idegen nyelvet tanult, szabad idejét pedig társaságban és szerelmes versek írásával töltötte. A lírát azonban derékon vágta ketté a nagy nemzeti éposz s a fiatal SZINNYEI már 1848 október 21-én fölcsap honvéddnek, hogy végigküzdje a szabadságharcot. Az egész hadjáratot Komáromban és a vidékén élte át, védte a várat a többi hőssel együtt, résztvett tizenhárom csatában, s az október 5-iki kapituláció alkalmával mint főhadnagy tette le a fegyvert. A nagy ostrom ideje alatt naplót vezetett s ebből való jegyzeteit később ki is adta. A következő sötét években előbb sógora, BEÖTHY Zsigmond ügyvédi irodájában dolgozott Komáromban, majd 1853-ban megnősült s Pozsonyba költözött, ahol szintén ügyvédi irodában talált magának munkakört. Itt kezdte el a magyar hirlapirodalomra vonatkozó nagybecsű kutatásait s 1861-től fogva minden évben pontosan beszámolt a Vasárnapi Ujságban arról, hogy hol, milyen magyar lap született vagy szűnt meg az esztendő során. Ez a hasznos összeállítás 1895 óta a *Magyar Könyvszemle* mellékleteként látott napvilágot 1907-ig, amikor a most már könnyebb munkát nálánál fiatalabb vállakra hárította. Később egy ideig mint biztosító társasági hivatalnok is szerepelt előbb Pozsonyban, majd Pesten, de már 1875-ben a budapesti egyetemi könyvtárhoz nevezte ki könyvtári órré a közoktatási miniszter. Itt találta meg SZINNYEI igazi munkásságának a terét. Élénk részt vett e könyvtár rendezésében, majd fölvetette egy hirlapkönyvtár létesítésének gondolatát s az anyag összegyűjtésére a kormány támogatásával 1885—87-ig az ország majd minden városában megfordult. Az ekként összehordott s a M. N. Múzeumban nyalábszámmra elraktározott anyagból őt bízták meg a hirlapkönyvtár fölállításával és szervezésével, SZINNYEI 1888 novembere óta mint múzeumi őr végezte országos becsű, akkor még eléggé nem is méltányolt tudományos mű-

ködését. Résztvett a millenáris kiállítás sajtóosztályának zsürijében s e téren szerzett érdemeiért 1897-ben királyi tanácsosi címet kapott. Igazgatóórré 1901-ben, osztályigazgatóvá pedig 1910-ben neveztetett ki. Ugyanez évben ünnepelte a M. N. Múzeum tisztviselői kara nyolcvanadik születésnapja évfordulóját, amely alkalomból a miniszter és az államtitkár is felkereste elismerő soraival a szerény, fáradhatatlan buzgalmú tudóst. Az Akadémia 1899-ben választotta tagjai sorába.

Munkásságának javarésze, mely a saját összeállításában 32 önállóan megjelent kötetre és dolgozatra terjed, a könyvészet és biográfia körébe vág, mely téren páratlan érdemeket szerzett. A legfontosabb ilyen tárgyú dolgozatai, melyek ma is minden kutató nélkülözhetetlen segédforrásai, az Akadémia kiadásában 1874—1885-ben megjelent *Hazai és külföldi folyóiratok magyar tudományos repertoriuma*, a fiával ifj. SZINNYEI Józseffel együttesen szerkesztett s 1878-ban napvilágot látott *Magyarország természettudományi és matematikai könyvésze 1472—1875*, melyet a Természettudományi Társulat 100 arannyal jutalmazott, SÁNDOR Istvánról *Az első magyar bibliografus* címen tartott akadémiai székfoglalója s főműve, az arányainál s kivitele megbízhatóságánál fogva egyaránt monumentális *Magyar írók élete és munkái*, melynek első füzeté 1890-ben látott napvilágot, míg utolsó megjelent ivéhez ez év május 26-án adta még az imprimaturt. Az eddig megjelent 129 füzetben, mely 14 vaskos kötetet tesz, közel harmincezer író életrajza és munkáinak jegyzéke van felsorolva. A munka, melyhez fogható nincs a világirodalomban, örök időkre hirdetni fogja fáradhatatlan megteremtőjének nevét és dicsőségét, aki joggal mondhatta a költővel:

Exegi monumentum aere perennius.

GULYÁS PÁL.

SZAKIRODALOM.

Wiesner, Jakob: *Der ungarische Buchhandel*. (Budapest, 1913.) Herausgegeben durch das vorbereitende Komitee der achten Tagung des internationalen Verleger-Kongresses. (Hornyánszky Viktor-ny.) 8-r. 70 l.

U. a. *Histoire de la librairie hongroise*. Budapest, 1913. Publiée par le comité d'organisation de la huitième session du congrès international des éditeurs. (Hornyánszky Viktor-ny.) Nagy 8-r. 30 l.

U. a. *The history of the hungarian booktrade*. Budapest, 1913. Published by the organising-committee of the eighth session of the international publisher's congress. (Hornyánszky Viktor-ny.) Nagy 8-r. 30 l.

Ezen három különböző nyelven, különböző izlésben, de egyforma műgonddal kiállított azonos tartalmú füzet a VIII. könyvkiadói kongresszus ötletéből látott napvilágot. Bővebb megbeszélésekre nem terjeszkedünk ki, mivel a mű nem egyéb, mint WIESNERnek a *Oesterreich-Ungarische Buchhändler Korrespondenz* ötvenedik évfolyama jubileumi számában megjelent s e folyóiratban annak idején bőven ismertett¹ cikkének az új lenyomata, illetve fordítása néhány a legújabb eseményekre vonatkozó betoldással, apróbb pótlásokkal, egy pár alkalmi frázissal megtoldva. Helyreigazításai közül megemlítjük, hogy JÓKAI összes művei 9000, a SZILÁGYI-féle millenáris magyar történet pedig 18.000 példányban kelt el. A pótlások közt legérdekesebb, hogy a RÉVAI-lexikonból 22.000 példányon adtak túl a kiadó buzgó ügynökei. Az újabb pótlások közt kevés izlésről tanuskodik az a szertelen tömjénezés, amellyel WIESNER *A műveltség könyvtára* című vállalatnak s a vállalat megteremtéséért RANSCHBURG Viktor kongresszusi elnöknek adózik. E kötetek egy része tartalmilag oly kevésbé sikerült, illusztrativ

¹ V. ö. Magyar Könyvszemle 1910. 175—176.

részében pedig annyira gyöngé, illetve annyira függ a hasonló német vállalkozástól, hogy különösebb kiemelésük s e tények elhallgatása épen nem indokolt. Az ítélőképesség sajnálatos hiányáról tanuskodik az is, hogy a magyar könyvkiadás «nagyjelentőségű» faktorai sorában egy rangba kerül a Magyar Tudományos Akadémia, a Szent-István-Társulat vagy a Természettudományi Társulat és az — Izraelita Magyar Irodalmi Társaság (57. l.) Az is csak *cum grano salis* értendő, hogy a régi és új olcsó gyűjteményes vállalatoknál a fordítást «besorgen sachverständige, anerkannte Schriftsteller». (61 l.) Az is szertelenül túlzott állítás, hogy az *Én ujságom* által «wurde eigentlich die Kinder-und Jugendliteratur Ungarns' begründet». Az is helyreigazításra szorul, hogy az *Egyetemes Regénytár* ára kötetenkint 1 K, minthogy évek óta 1 K 20 fillérre emelte a SINGER és WOLFNER-cég az egyes kötetek árát. Csodáljuk, hogy WIESNER, aki a céghez tartozik, e sajnálatos tényről megfeledezett. Azt sem értjük, hogy a gyűjteményes vállalatok sorából, amelyek közt a rég megszűnt *Athenaeum Olvasótár* (helyesen Olvasótára, az efféle nyelvtanilag helytelen címek csupán a *Nyugat* térfoglalása óta divatoznak) is szerepel, miért maradtak ki a ma is kapható *Családi Könyvtár* vagy *Legjobb könyvek* című vállalatok? A STAMPFEL-féle *Tudományos zsebkönyvtár*, egyetlen olcsó «tudományos» vállalatunk, is megérdemelte volna a megemlítést.

E kifogások azonban nem vonnak le sokat a mű érdeméből, mely mint a kongresszus látogatói számára készült tájékoztató, elég jól felel meg feladatának.

GVALUS ISTVÁN.

Hellebrant Árpád. *A magyar történeti irodalom 1912-ben. Melléklet a «Századok» 1913. évi folyamához.* Budapest, 1913. Athenaeum r.-t. 8-r. 57 l.

Azt hiszem a történettudomány minden magyar művelője nagy örömmel vette a Magyar Történelmi Társulat választmányának múlt év december havi ülésén hozott határozatát, mellyel LUKINICH Imre indítványára egy történeti évi bibliográfia kiadását határozta el, mely a *Századok* eddigi nem sokat érő *Új könyvek* rovatát van hivatva helyettesíteni. Az is megnyugvással tölthetett el mindenkit, hogy a Társulat vezetősége a munkára egyik leggyakorlottabb, a legelrejtettebb cikkek felkutatásában is bámulatosan jártas és gondos szakférfiút, HELLEBRANT Árpádot nyerte meg. E választás eleve biztosítja, hogy az új vállalkozásnál a bibliográfiai összeállítások legfőbb, habár a dolog természetéből

kifolyólag teljesen soha meg nem valósítható követelménye: a teljesség, a lehetőség legszélső határáig meg fog közelíttetni. Már az előttünk fekvő első kísérlet is 926 számot ölel föl s bizvást reméljük, hogy a jövőben, amikor szerzőnek hosszabb idő áll rendelkezésére, a cikkek száma tetemesen meg fog öregbedni. De egyúttal azt is szeretnők, ha a mostani, valljuk meg, igen kezdetleges szakrendszer helyett — amely többek közt csupán világ- és magyar történet közt tesz különbséget, az egyes külföldi nemzetekre vonatkozó adatokat pedig a világtörténetbe olvasztja, továbbá életrajzi szakot egyáltalán nem ismer — egy a történet-tudomány mai állásának megfelelő részletesebb s tudományos igényeket is kielégítő rendszerrel váltsa föl, amelyet leghelyesebb volna, ha egy *ex asse* történészekből álló bizottság készítene el, mely egyúttal az adalékok helyes beosztására is ügyelne. Az új rendszernél mindenestre a történelem egyes ágaiból kellene kiindulni s ezen belül alosztályok gyanánt elkülöníteni az egyetemességre s az egyes államokra vonatkozó dolgozatokat. Az egyes államokon belül azután ismét különbséget kellene tenni az egész országra, az országrészekre, közigazgatási kerületekre, és egyes helyekre és személyekre vonatkozó irodalom közt, esetleg a chronologiai szempont (ókor, középkor stb.) figyelembevételével; a mai forma ezt csak a magyarországi megyékre és városokra nézve teszi meg, de azért a II. 10. szak korántsem tartalmazza az összes helyi-érdekű történeti cikkek repertoriumát. Így a VERESS Endre cikkét: *Adatok Brassó város számadáskönyveiből*, vagy VÖRÖS Istvánét: *A mező-túri céhek élete*, hogy csak kettőt említsek a sok közül, hiába keresnök e X. szakaszban a megfelelő helynevek alatt. Afelől is vitakozni lehetne hogy mit keres STÖHR Géza cikke: *Adatok a kereszteshadak részére engedélyezett búcsuk történetéhez*, a *Művelődéstörténet* szakjába, amikor van külön *Egyháztörténet* szak is. Hogy az olyan címek, mint JOACHIM Erich, *König Sigmund und der deutsche Ritterorden in Ungarn*, vagy SZEKULICS Géza, *Beatrix királyné emléke a délszláv népköltészetben* nem valók a köz-történet szakjába, szintén kétségen felül áll. De legyen elég a kifogásokból, melyekkel csak azt óhajtjuk bizonyítani, hogy új szakbeosztásra s a szakbeosztás keresztülvitelének gondos ellenőrzésére van szükség úgy tudományos, mint gyakorlati szempontból. Ezenkívül igen elkélne a bibliográfiához egy betürendes név- és tárgymutató is, mert enélkül a leggondosabban kidolgozott szakrendszerű könyvészet használata is nehézkes. Végül még egy óhajtás: azt hiszem, sokan lesznek, akik az adalékokat a maguk kézi apparátusa számára szétvagdalgadják s

rendszők szerint elrendezik. Az ilyenekre való tekintettel jó volna, ha az olyan hivatkozás, mint u. o., elkerültetnék s a folyóirat cím minden esetben kitétetnék. Reméljük, hogy ez óhajokat a Történelmi Társulat elnöksége megfontolás tárgyává teszi s a jövőben HELLEBRANT könyvszete nemcsak számra erősen meggazdagodva, hanem használhatóbb beosztásban is fog megjelenni. Az egyes oklevél-publikációk évrendi felsoroláa, mint a szorosabb értelemben vett történeti irodalomnak igen használható kiegészítése, teljes elismerést érdemel. Σ.

Guillaume Appolinaire, Fernand Fleuret et Louis Perceau: *L'enfer de la Bibliothèque nationale. Icono-bio-bibliographie descriptive, critique et raisonnée, complète à ce jour de tous les ouvrages composant cette célèbre collection avec un index alphabétique des titres et noms d'auteurs*. Deuxième édition. Paris, 1913. Mercure de France. (Ny. Saint-Amand, Bussière.) N. 8-r. 415 l. Ára 750 Fr.

A párisi Nemzeti Könyvtár Poklát, melynek misztikus hite messze földön elterjedt, leplezi le ez a vaskos kötet, melyben a három szerző sok szeretettel s részletező aprólékossággal ismerteti a világ egyik legelső könyvgyűjteményének remotáit. Mint a legtöbb leleplezés, ez is bizonyos csalódással jár s akik a szkatologikus irodalmat behatóbban ismerik, nagyon is néptelennek találják ezt a poklot, melynek Wertheim-zárral lelakatolt ajtai mögött nem is egész ezer kötet (pontosan 930 szám) sorakozik egymás mellé. S még ez a kis szám is erősen redukálódik, ha tekintetbe vesszük, hogy nem egy munka 2—3 s még ennél is több azonos példányban van képviselve s olyik-olyik különösen népszerű munkából a kiadások egész raja foglalja el a polcokat. Így pl. a VOLTAIRE-nek tulajdonított *Lettre philosophique de M. V.* négyféle kiadása 11 példányban, MIRABEAU *Erotika biblion*-ja kétféle lenyomata 5 példányban, ARETINO dialogusainak olasz, francia, angol és német kiadásai 23 példányban, a MUSSET-nek tulajdonított *Gamiani* 9 kiadása 12 példányban, SADE marquis hires *Justine*-je 7 példányban van képviselve, sőt a *Dialogues de Luisa Sigea*, melyet BARBIER Nicolas CHORIER grenoblei ügyvédnek tulajdonít, egymaga 35 számot foglal el különböző kiadásaival és e kiadások többes példányaival. Emellett a «Pokol» több száma üres: jeléül annak, hogy ebből a pokolból mégis csak van szabadulás. Ez a szerencse érte pl. a következő műveket: POGGIO *Facetiae* (9—11. számok), Marc de MONTIFAUD (Mme de QUIVOGNE) *Madame*

Ducroisy (15. sz.), Pierre BAYLE *Remarques sur les obscénités* (17. sz.), Marc de MONTIFAUD *Entre messe et vêpres* (41. sz.), *Nouvelles de Batacchi* (56. sz.) P. CORNEILLE *Oeuvres satiriques* (241. sz.), *Commento di ser Agresto* (256. sz.) stb. Viszont — szerzőink szerint — sok olyan munka élvezi a *Réserve*-ben vagy a többi szakokban a tisztességes könyveknek kijáró szabadságot, amely rég megért a pokolra. Van olyan eset is, amikor a rossz szomszédság juttatott egy különben egész ártatlan könyvet ebbe a gyanús társaságba. Példa rá HOFFMANN *Mes souvenirs* című versgyűjteménye, mely csakis úgy került az *Enfer*-be, hogy együvé van kötve a *Les quarts d'heures d'un joyeux solitaire* című obscenitással. A «Pokol» kezelőinek következetlen eljárása is nem egy esetben csökkentette a remoták számát. Így pl. THEOPHILE *Parnasse satirique*-jének régi kiadásai a ritkaságok közé kerültek, míg az újabb lenyomatok a «pokolra» vannak kárhozthatva. Nem egy pusztá látszatra került a gehennára, jelétül annak, hogy a könyvtáros nemcsak hogy a szivekbe és a vesékbe, de még a könyvek tartalmába sem lát. Így került zár alá valami LEBRUN egész sereg kis füzetkéje: olcsó szemetek, melyek a múlt század hatvanas éveiben jelentek meg a bruxellesi ponyván s amelyek unalmasan összetakolt szövege egyáltalán nem váltja be azt, amit a címük ígér.

Rendesen két szempont irányította a Nemzeti Könyvtár tisztviselőit a remoták kiválogatásánál: a szöveg vagy az illusztrációk obszcenitása. BOCCACCIO *Dekameron*-ja, melyet nagy irodalmi jelességei rég kiemeltek a szennyirodalom salakjából, csak egy-két olyan kiadásban jutott a «Pokol»-ba, melyet illusztrátorai vittek újra a kárhozatba. Szintúgy VOLTAIRE *Pucelle*-je is, habár nagyon is lehetne vitatkozni afelől vajjon a «ferneyi patriárka» ez otrombasága önmagában nem érdemelte-e ki bőven a száműzetést?

Érdekes megfigyelni, hogy az irodalom nagy nevei mennyire vannak képviselve ebben a suba alatt megjelenő, vagy törvény útján üldözött társaságban. Ott van elsősorban BAUDELAIRE a *Fleurs de mal* elitelt darabjaival és *Galanteries* című sorozatával, mindkettő — sajnos — nem az első kiadásban, hanem az Amsterdamban (valójában Bruxellesben) 1866-ban készült utánnyomásban (235. sz.), azután BÉRANGER erotikus dalainak többféle kiadásával¹ (216—240. sz.), DIDEROT, mint a

¹ E dalok összes művei ötödik kötete gyanánt először 1834-ben jelentek meg suba alatt, de a bíróság elkobozta a kiadást s a nyomdászokat fejenkint egy-egy havi börtönre és 500—500 frank kártérítésre ítélte.

Thérèse philosophe állítólagos szerzője, Prosper MÉRIMÉE, akinek tulajdonítják a *H. B. par un des quarantes* című szellemes és maró szatirájú füzetet, MIRABEAU, aki ép oly jeles szónok, mint feslett író volt. Alfréd de MUSSET, akinek szerzősége *Gamani*-t illetőleg legalább is kétséges, Jean RICHEPIN, akit a *Chanson des gueux* bíróság elítélt néhány darabjának új kiadása (58. sz.) juttatott e társaságba, Paul VERLAINE *Femmes, Hommes* és *Les amis* című ciklusaival, melyek elsejét Charles HIRSCH londoni kiadó 12 £-on vett meg a megszorult költőtől s végül VOLTAIRE már említett műveivel. A *Parnasse satyrique du dix-neuvième siècle* című anthológiában VIKTOR HUGO, ALFRED DE MUSSET, ALPHONSE KARR, ALEXANDRE DUMAS Fils, LAMARTINE, Th. de BANVILLE, BAUDELAIRE, ARSÈNE HOUSSAYE, BARBEY d'Aurévilly, MURGER, MOINEAUX, E. DESCHAMPS, Em. DESCHANEL, Théophile GAUTIER s mások nevével találkozunk, jelétül annak, hogy csak kevés jeles író van, aki ne áldozott volna néha-napján Priapusnak. A nevesebb illusztrátorok közül BOUCHER, COCHIN, EISEN, GRAVELOT, mindanégy a különösen feslett rokoko-világból s a modernek közül FÉLICIEEN ROPS, ez utóbbi nem kevesebb, mint 21 munkával van képviselve.

A művek egy külön kategóriáját teszik a fajtalan irányzatú politikai röpiratok, melyek legérdekesebb, legritkább darabjai a szerencsétlen MARIE-ANTOINETTE személyével foglalkoznak. Az egyiket, mely *Essai historique sur la vie de Marie Antoinette* címen Londonban jelent meg 1789-ben, állítólag maga az orléansi herceg iratta. A legtöbb röpiratnak már a címe is olyan, hogy alig lehet pirulás nélkül kimondani.

Szerzők nagy gondtal és sok utánjárással készítették el katalógusukat, mely az érdekesebb és értékesebb daraboknál a tartalom címszerű felsorolására s a legtöbb esetben kétes szerző kiderítésére is kiterjed. Ez utóbbi szempontból önálló kutatásokat nem igen végeztek s elődeik több-kevesebb érvvel támogatott fejtegetéseit reprodukálják s jobb híján a pusztá mendemondákkal is beérik. Ilyen légből kapott szóbeszéd például az az állítás, mintha VERLAINE *Amis* című ciklusának 1867-iki első kiadása, amely különben nincs meg a Bibliothèque nationaleban, François COPPÉE költségen jelent volna meg. Az eféle szóbeszédet, mely bizonyító erővel nem bír s csak arra alkalmas, hogy méltatlanul hirbe hozzon tiszta jellemeket, jobb lett volna hallgatással mellőzni. Egyébként szerzőink elég óvatossággal jártak el és szívesen rehabilitálnak írókat, akiket méltatlanul gyanúsított meg a közvélemény. Ez az eset forog fenn a *Les cousines de la colonelle* című pornográfikus regénnyel

szemben, melyet a közhit Guy de MAUPASSANT-nak tulajdonít, jóllehet maga az író mindig erélyesen tiltakozott ez inszINUÁCIÓ ellen. Szerzőink elfogadják MAUPASSANT tiltakozását, csak ott vették el a dolgot, hogy *on dit*-k alapján valami Guérouin de Boussiron vagy Mauriac de Boissiron nevű hölgyet tesznek meg szerzőjévé. BIBLIOPHIL.

Peddie, Robert Alexander: *National bibliographies: a descriptive catalogue of works which register the works published in each country.* London 1912. Grafton & Co 8r. VI, 34 l. Ára 6 Sh.

Szerző hasznos szolgálatot tett azért, hogy a *British Museum* nagyszerű könyvészeti segédkönyvtára felhasználásával egybeállította ebben az olcsónak éppen nem mondható füzetben az egyes országok könyvtermését repertorizáló, összefoglaló és évkönyvszerű bibliográfiákat. Az egyes művek berendezését, megbízhatóságát és teljességét rövid jegyzetekben méltatja s így lehetővé teszi olvasóinak, hogy családások nélkül használhassák művét. Az egyes nemzetek angol elnevezésük betűrendjében követik egymást, egy tartalommutató világrészek szerint csoportosítja őket. Eszerint a hasznos füzet a következő nemzeti bibliográfiákra terjed ki: 1. Európában: Belgium, Bulgária, Horvátország, Cyprus, Dánia, Finnország, Franciaország, Németország, Nagy-Británia, Hollandia, Magyarország, Izland, Írhon, Olaszország, Litvánország, Málta, Norvégia, Lengyelország, Portugália, Románia, Oroszország, Skócia, Szerbia, Spanyolország, Svédország, Wales; 2. Ázsiában: Kína, Hongkong, India, Burmah és Ceylon, Japán, Fülöp Szigetek, Straits Settlements; 3. Afrikában: Fokgyarmat; 4. Amerikában: Kanada, Mexikó, Egyesült-Államok, Kuba, Jamaika, Trinidad, Guatemala, Argentina, Bolivia, Brazília, Csile, Kolumbia, Ecuador, Peru; 5. Ausztráliában: Ausztrália, New-South-Wales.

Az összeállítás az angolul beszélő államok bibliográfiáját illetőleg a leggazdagabb, ami nemcsak a mű céljának, hanem a nemzeti bibliografia tényleges állásának is megfelel. Ahol szorosabb értelemben vett nemzeti bibliografia nem készült, bizonyos korszakokat felölelő jelentősebb könyvtárak katalógusai és biobibliografiai művek is szerepelnek. E tekintetben azonban szerző nem járt el egészen következetesen. Így pl. a magyar részből SZINNYEI József nagyszabású életrajzgyűjteménye kimaradt. Kimaradtak továbbá a Magyar Könyvszemle régebbi folyamaiban közzétett évi bibliográfiák is, KISZLINGSTEIN bibliografiai munkája pedig PETRIK nevé-

van elkönyvelve. Szerző azon jóakarátú megjegyzése, hogy «Hungary can claim to have one of the most complete series of national bibliographies possessed by any country» sajnos, nem áll egészen. Összeállításaink igaz, hogy a legrégebb kísérletektől napjainkig terjednek, de rendkívül hiányosak s leírásaikban is nem eléggé pontosak. A M. N. Múzeum pl. évről-évre egész sereg oly könyvet vásárol, melyek sem PETRIK, sem KISZLINGSTEIN jegyzékében nem szerepelnek, az 1711. előtti időre pedig éppen a mi folyóiratunkban megjelent több száz adalék bizonyítja SZABÓ K. különben megbecsülhetetlen alapvetésének gyöngeit. Hogy pedig a *Magyar Könyvkereskedők Évkönyve* évi bibliografiája mennyire hiányos, az szinte köztudomású. A munka egyéb részei hihetőleg több kritikával s nagyobb pontossággal készültek, mint a magyaroknak szentelt lap, mely néhány könyvcímet is némileg eltorzítva ad. Csupán egy sajnálatos tévedésre hívjuk fel a figyelmet. Austria—Hungary címszó alatt ezt olvassuk: «See also Bohemia, Croatia, Germany, Hungary.» Bohemia pedig egyáltalán nem szerepel a jegyzékben. Az utalások omene PEDDIET sem kimélte meg.

GULYÁS PÁL.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

La bibliofilia. *XV. évfolyam, 1. szám* (1913 április): Leo S. OLSCHKI: Le mie relazioni con J. Pierpont Morgan. (Az amerikai multimilliomos FITZHENRY közvetítésével ismerkedett meg OLSCHKIVAL, akivel 7—8 évig állt üzleti összeköttetésben s akit vagy maga keresett föl, vagy magához rendelt Párisba, illetve Londonba. OLSCHKI New-Yorkba jártában meglátogatta MORGAN könyvtárát is, melyet a következőkép ír le: A könyvtár MORGAN palotájának tőszomszédságában épült fehér márványból. A régi olasz kapukra emlékeztető fenséges és hatalmas bejárat előtt két nagy márványoroszlán őrködik. A komor hatású vesztibül jobb oldalán van a kiállítási terem, melynek falait embermagasságig fa-szinűre zománcolt acél-állványok futják körül. A terem közepén szép régi asztal áll s a bejáróval szemben egy remek XV. századi olasz kandalló, amely fölött egy ugyanezen korból való gobelin diszlik. Az állványokon szakok szerint vannak fölállítva a ritka és első kiadások és ősnymtatványok. Az asztalon kis üveg-kazettákban vannak kiállítva a ritkaságokban bővelkedő gyűjtemény legnagyobb ritkaságai, a IX. századi lindai *evangelistarium*, GUTENBERG 42 soros bibliájának egy hártýára nyomtatott példánya, FUST és SCHOIFFER híres *Psalteriuma*, több értékes arany- vagy ezüsttáblákkal s drágakövekkel borított keleti és bizánci kötés. Egy másik vitrinában több régi, pompásan miniált ősnymtatvány látható, köztük CICERO *Officia et paradoxa* c. művének 1465. évi kiadása, melyet a bécsi TRAU-féle árverésen 45.000 koronán szerzett meg MORGAN. A vesztibül bejáratával szemben van a könyvtári alkalmazottak tágas munkaterme, míg balról a kodexekkel, kéziratokkal s kéziratokkal bőven felszerelt dolgozószoba nyílik. MORGAN főleg unikumokat s egyéb ritkaságokat gyűjtött; hogy mily mohósággal, arról tanuságot tesz könyvtárának négykötetes katalógusa, mely 1906/7-ben jelent meg 120 példányban s alig tíz év gyűjtésének eredményéről tanuskodik.) — Carlo FRATI: La libreria del prof. Emilio Teza donata alla Marciana. (Emilio TEZA, az 1912 tavaszán elhunyt jeles filológus-tanár könyvtárát, papírjait és családi képeit a velencei Sz.-Márk könyvtárra testálta, melynek vezetősége 1912 júliusában vette át Padovában a hagyatékot, mely az elhunyt lakásán 12 helyiséget töltött meg a szó legszorosabb értelmében. Az elsősorban filológiai és nyelvészeti művekben gazdag könyvtár könyvei 292 ládat töltöttek meg, amihez 9300 füzet és 7550 folyóiratszám és különnyomat járult. Iratai közül nagykiterjedésű levelezése különösen értékes.) — Roland BARRAUD: Essai de bibliographie du songe de Poliphile. (F. COLONNA híres latin regényének, a *Hypnerotomachiának* könyvészeti leírása. Ez az első rész az 1499. és 1545. latin, az 1546., 1554., 1561., 1600.,

1703., 1772., 1804., 1811. és 1883. francia, meg az 1542. és 1890. angol kiadást írja le.) — J. M.: *American courier*. (Edward N. CRANE *amerikana*-gyűjteményének márc. 24—28-án lefolyt árveréséről szól, amely 59.000 \$-t jövedelmezett. Ime az 1000 \$-t meghaladó tételek: George ALSOP, *A character of the province of Maryland*. London, 1666: 1130 \$. — William BERKELEY, *A discourse and view of Virginia*. [London, 1663]: 5100 \$. — Thomas BUDD: *Good order established in Pennsylvania*. [Philadelphia] 1685: 1700 \$. — COLUMBUS, *Epistola de insulis Indiae*. Romae, 1493: 1950 \$. — Daniel DENTON, *A brief description of New-York*. Londón, 1670: 1050 \$. — [Robert JOHNSON], *The new life of Virginea*. London, 1612: 1100 \$. — *An abstract... of... testimonies from... New-Jersey*. London, 1681: 1600 \$. — *An advertisement concerning... New-Jersey*. Edinburg, 1685. Csak három példánya ismeretes: 3800 \$. — William WOOD, *New Englands prospect*. London, 1634: 2300 \$.) — 2—3. szám (május—június): Emidio MARTINI: Chi era il copista Camillo Veneto? (Szerző kimutatja, hogy az Ambrosiana-könyvtár kétségkívül egy kéztől eredő 76 görög kéziratának másolója, aki magát az egyik Velencében készült kötetben CAMILLUSnak nevezi, azonos a párisi Bibliothèque Nationale 2455. sz. görög kéziratának magát CAMILLUS VENETUSnak nevező leírójával, a madridi Nemzeti Könyvtár 037 jegyű kéziratának Κάμλλος Γιάντοςnak nevezett másolójával s a berlini könl. Bibliothek 16 kéziratának másolójával, aki nem más, mint CAMILLO BARTOLOMEO DE ZANETTI Bresciából. Ez a ZANETTI egyideig nyomdászkodott is Rómában, de úgylátszik, 1541 körül eladta vállalatát GIOLITÓ-nak.) — Renato SORIGA: Un regolamento del Sant' Ufficio per i libri Pavesi. (Közli az indexkongregációnak a tiltott könyvek árusítása tárgyában 1567-ben kibocsátott rendeletét, mely a pavai könyvkereskedőknek szól.) — Enrico CELANI: Manusiana. (E befejező közlemény 49 adalékot tartalmaz REYNOUARD *Aldina*-bibliografiájához. Az adalékok eredetére nézve l. *Magyar Könyvszemle* 1913: 174. lapját.) — Carlo FRATI: Bolletino bibliografico Marciano. (Rövid ismertetések a velencei Sz.-Márk-könyvtár tulajdonában lévő kéziratokkal és nyomtatványokkal foglalkozó kiadványokról. Folytatás: 229—244. sorszámok.) — Aldo SORANI: Nuove pubblicazioni riguardanti la bibliografia etc. (A szerkesztőséghez beküldött könyvek és folyóiratcikkek jegyzéke, részben rövid tartalmi ismertetésekkel.) — A. VALGIMIGLI: *British courier*. (Ismerteti a januárban elhunyt lord CRAWFORD, híres angol bibliofil, Haigh Hall Wiganban lévő könyvtárát, mely a BORGHESE-gyűjteményből közel 8000 pápai bullát, levelet s hasonló okmányt, LUTHER műveinek korai kiadásait, számos a bélyeggyűjtésre, csillagászatra, a francia forradalomra és NAPOLEONRA vonatkozó könyvet tartalmaz. Kézirat-gyűjteményét, mely 6000 darabból állott, még 1901-ben eladta a John RYLAND's librarynak állítólag 150.000 £-on. — Közöl néhány nem valami magas árat két kevésbé jelentős londoni árverésről. Hírt ad a British Museum újabb gyarapodásáról, a manchesteri exlibrisz kiállításról s a legközelebbi árverésre kerülő BROWNING-könyvtár katalógusáról. Végre bőven ismereteti a *Times* két könyvészeti érdekű cikkét.)

Le bibliographe moderne. XVI. évfoyam 91—92. sz. (1912—13. január—június): Henri STEIN: L'imprimeur Juan de Valdes. (E nyomdásznak eddig

csupán egy Geronában 1497-ben megjelent művét ismerjük, de ennek egyetlen példánya is lappang valahol. Egy 1499. október 15-én Perpignanban kelt okiratban VALDES, mint végrendelet és örökösök nélkül elhunyt nyomdász szerepel és STEIN azt hiszi, hogy VALDES Perpignanban is gyakorolta mesterségét.) — Marcel FOSSEYEUX: Inventaire sommaire des papiers de L. A. de Noailles et de G. de Vintimille du Luc, archevêques de Paris, conservés aux archives de l'Assistance publique. (Rövid inventár a XVIII. században élt két főpapnak a Hôtel-Dieu levéltárában őrzött, műveltségtörténeti szempontból becses irományairól.) — Association amicale professionnelle des archivistes français. (Az egyesület 1912 április 12-én Henri STEIN elnöklété alatt tartott IX. közgyűléséről számol be és szösz szerint közli az elnök megnyitó- és záróbeszédét.) — F. PASQUIER: La suppression des papiers inutiles dans les archives communales. (Szerző felhívja a felső hatóságok figyelmét azokra a тұrhetetlen állapotokra, melyeket a községi levéltárakban az irományok felhalmozódása okoz s sürgeti azoknak az irányelveknek a megállapítását, amelyek ez irattárak kiselejtezésénél szemmeltartandók lesznek, nehogy történeti fontosságú irományok essenek a hozzá nem értő polgármesterek és titkárok kiselejtező munkássága áldozatául.) — F. PASQUIER: Les répertoires des séries historiques des archives départementales. (Az 1909. évi miniszteri rendelet belső ellentmondására hívja fel a figyelmet, mely az 1841. évi rendelettel széniben a francia megyei levéltárak történeti, vagyis 1790 előtti részére nézve eltörli az addig előírt osztályozást, míg a modern részre továbbra is fenntartja.) — F. LONGCHAMP: Esquisse d'une histoire du développement du commerce et des industries du livre à Leipzig depuis les origines jusqu'à nos jours. (Lipcse már 1170 óta híres volt kereskedelméről s 1268 óta vásárai nagy jelentőséggel bírtak. A könyvkereskedés terén eleinte Frankfurt a. M. vezet, amint ezt a két város vásári katalógusában lajstromozott művek száma mutatja, de 1604 óta ez a helyzet Lipcse javára megváltozott s 1689 óta Lipcse győzelme állandó volt. A könyvnyomtatást állítólag Andreas FRIESNER honosította meg Lipcsében, akit 1479-ben neveztek ki tanárnak a hittudományi karra. De állítólagos lipcsei nyomdájának egyetlen terméke sem ismeretes. Az első datált lipcsei nyomtatvány 1481-ből való s PANZER szerint Marcus BRANDIS munkája. A XV. század végéig másfélszáznál több keltezett nyomtatvány került ki a lipcsei sajtókból, viszont 1500-tól 1517-ig mintegy 250 keltezett és vagy 100 kelet nélküli nyomtatványt állítottak elő Lipcsében. A sajtóképi könyvkereskedők foglalkozása a XV. század végén alakult ki s Lipcsében 1489-től 1530-ig 30 *Buchheimführert* ismerünk. 1539 körül fejlődött ki a könyvekkel hálalók rendje, míg az első modern értelemben vett kiadó Ernst VÖGELIN volt 1559-ben. A szép fejlődést hosszú időre megakasztotta a harmincéves háború [1618—1648] s újabb lendületet a könyvpiar csakis a század végén kezdett venni. A modern német könyvkiadás egyik alapvetője Bernhardt Christoph BREITKOPF volt, aki 1719-ben vette át apósa, Johann Gaspar MILLER nyomdáját, amelyet 1723-ban bővített ki ma is fennálló könyvkiadóüzletével. A könyvkiadás ezentűl annyira föllendült, hogy az 1641—1740. terjedő század termése 11.495 művel multa felül az előző évszázad termelését. A következő félszázadban Johann Gottlob BREIT-

KOPF nyomdája volt a legtekintélyesebb, mely 1794-ben, a tulajdonos halálakor, 400-féle betűvel birt és 120 munkást foglalkoztatott. A német könyvkereskedelem újjászervezője viszont Philipp-Erasmus REICH volt [1717—1757], aki az utánnomással üzérkedő könyvárusokkal szemben 1765-ben megalakította a könyvkiadók szövetségét, melynek ekkor 65 tagja volt. Utóda a klasszikus kiadásairól méltán híres Georg Joachim GÖSCHEN volt a szövetség titkári székében. Egy másik fontos momentuma a német könyvkereskedelemnek Justus PERTHES gótai könyvkiadó nevéhez fűződik, akinek indítványára 1825-ben megalakult a német könyvkereskedők börze-egyesülete, mely nevét onnan nyerte, hogy a tagok eleinte egy régi börze-épületben gyűltek össze. Az új egyesület, melynek alapításakor csak 108 tagja volt, 1875-ben már 1156 s 1906-ban 3080 tagot számlált. A lipcsei könyvkereskedők helyi érdekeit egy 1833-ban alakult újabb egyesület védi. Az egyetemes jellegű börze-egyesület 1836-ban avatta föl egy millió márka költséggel épült palotáját s hivatalos organuma, a *Börsenblatt*, mely 1866 óta naponként jelenik meg, manapság a könyvkereskedelem legfontosabb közlönye. Az orosz háború és az 1848-iki forradalom a múlt században erősen megrázkodtatta Lipcse kereskedelmi életét s hogy e zökkenők a könyvkiadás terén nagyobb károkat nem okoztak, az oly férfiak, mint B. G. TEUBNER, Josef MEYER, a *Bibliographisches Institut* megalapítója és Fridrich Arnold BROCKHAUS törhetetlen erélyének és vállalkozó kedvének köszönhető. A könyvkereskedők számszerű szaporodása szintén élénk bizonyága a lipcsei könyvpar fejlődésének. Míg 1716-ban a könyvkereskedők száma csupán 17-re rugott, 1827-ben pedig csupán 77-re, ma számuk meghaladja az ezret. A külső cégeket képviselő bizományosok száma, mely 1791-ben 28 volt, 1898-ban érte el tetőpontját: 158, azóta e szám egyre csökken: 1912-ben csupán 140 bizományos volt, de a képviselt cégek száma folyton emelkedik. Míg ugyanis 1791-ben a 29 bizományos 50 céget, 1898-ban pedig a 158 bizományos 8385 céget képviselt, addig 1912-ben 140 bizományos 11.060 céget szolgált ki. A bizományosok közül K. F. KOEHLER és F. VOLKMAR-STAAKMANN üzlete egészen kolosszális méreteket öltött. Ez utóbbinak könyvraktárában pl. a polcok hossza több mint 35 kilométer. A könyvkereskedelmi üzleti részének gyors és olcsó lebonyolítását nagyban elősegíti az 1842-ben alapított Bestellanstalt für Buchhändlerpapiere, mely 1906-ban mintegy 35 millió könyvrendelést, körlevelet s egyéb üzleti papirost juttatott az egyes cégekhez. Szerző ezután a mai fontosabb cégeket veszi sorra és ismerteti munkásságukat bizonyos szempontok szerint csoportosítva.) — Pierre GAUTIER: Le fonds Laloy aux archives de la Haute-Marne. (Pierre Antoine LALOY [1749—1846] ügyvéd, majd közhivatalnok, több mint 12.000 darabra terjedő irattárát ismerteti, mely legújabbban került ajándékképp Haute-Marne megye levéltárába s úgy művelődés-, mint köztörténeti érdekű darabokban szerfölött gazdag.)

Österreichische Zeitschrift für Bibliothekswesen. I. évfolyam. 1. szám (1913. március): Paul Schwenke. (Az osztrák könyvtárosok egyesületének üdvözlő irata SCHWENKÉHEZ 60-ik születésnapja alkalmából.) — Rudolf WOLKAN: Aus österreichischen Handschriftenkatalogen. (A reitenstetteri bencés-kolostor kéziratári katalógusából közöl szemelvényeket. A kolostort 1112-ben alapított-

ták, könyvtára, mely főleg a XV. században gyarapodott, 320 kodexet tartalmaz.) — Konrad SCHIFFMANN: Mitteilungen zur Geschichte des Buchdruckes in Österreich. (Egy imádságokat tartalmazó egylevelű nyomtatványról szól, melynek szövege állítólag azonos a St.-Zeno-Reichenhall-i templomban 1521-ben márványba vésett imákkal. Szerző megállapítja, hogy a két szöveg közt eltérés van s így a márványlap a nyomtatvány keletkezésénél mint *terminus ante quem* nem jöhet figyelembe. Ha a nyomtatvány 1500 és 1519 közt készült, úgy Salzburg nem tekinthető a nyomtatás helyének.)

Revue des bibliothèques. XXIII. évfolyam. 1—3. szám (1913. január—március): Hugues VAGANAY: Pour l'édition critique du II. livre des Amours de Ronsard. (RONSARD e munkájának egyik-másik kiadása 179 darabból áll, ami úgy állott elő, hogy a költő több más gyűjteményéből is átvett ide, majd ismét elhagyott egyes darabokat. Az új kiadásnál az 1578. évi kiadás lesz a döntő, mely 104 darabból áll. A költemények állítólagos hősnője valami Marie GUILLET, aki azonban inkább csak kiinduló pontul szolgált a költő ezen stílusgyakorlataihoz.) — Amédée PAGÈS: Étude critique sur les manuscrits d'Auzias March. (E befejező közlemény a következő hét kézirat részletes leírását adja: 1. Valencia, egyetemi könyvtár 92—6—7. sz. kézirata; 2. Saragossa, egyetemi könyvtár 184. sz. kézirata; 3—4. Barcelona, a katalán tanulmányi intézet könyvtára 3. és 4. kézirata; 5. Cheltenham. Thomas PHILLIPPS könyvtára 9625. sz. kézirata; 6. Barcelona, ez *Ateneu* könyvtára egyik kézirata; 7. New-York, az amerikai spanyol-egyesület könyvtárában lévő kézirata.) — R. FOULCHÉ-DELBOSC: Manuscrits hispaniques de bibliothèques dispersées. (II. közlemény. Az első közleményről l. *Magyar Könyvszemle* 1913: 176. lapját. Itt két könyvtárjegyzékből közli szerző a spanyol kéziratok címét: az egyik KRIGS Jakab amsterdami róm. kath. lelkésznek 1727-ben elárverezett könyvtárának katalógusa, melynek 5574 száma közül 76-ot sorol fel, a másik Pedro SALVA könyvtárának 1872-ben megjelent jegyzéke, melynek könyvei később Ricardo HEREDIA tulajdonába kerültek, aki viszont 1891—94-ben adta ki a könyvek jegyzékét. A SALVA-HEREDIA-könyvtár 8304 címet tartalmaz, amiből 206 esik spanyol kéziratokra.) — Émile HENRIOT: La bibliothèque Spoelberch de Lovenjoul. (A francia romantika fíradhatatlan kutatója, az 1907-ben elhunyt SPOELBERCH DE LOVENJOL tudvalevőleg az Institutre hagyta intim okmányokban gazdag könyvtárát, melyet áprilisban nyitottak meg a chantillyi múzeumban. Tekintve az okmányok nagy részének diszkrét természetét, külön bizottság őrködik a fölött, hogy kit bocsásson be a becses gyűjteménybe. A 659 könyvet és iratokat tartalmazó ládát és 818 ujság-csomagot 1910 decemberében vette át Georges VICAIRE, az intézet könyvtárosa, aki 1912 végére készült el a rendezéssel. Külön szekrényben állítottak fel a Honoré de BALZACRA vonatkozó okmányok: műveinek minden elképzelhető kiadása, a reá vonatkozó irodalom, a neki dedikált könyvek, kéziratai, híres kefelevonatai, levelezése és az ellene kiadott végrehajtások. Szomszédja Théophile GAUTIER, akinek kiadatlan levelei, számos kézirata és néhány rajza van itten. SAINTE-BEUVE-öt jegyzeteinek nagy száma, sajátkezű jegyzeteivel ellátott könyvtára, felolvasásainak kézirata és 7000 darabból álló levelezése képviseli. A MUSSET-re vonatkozó gyűjtemény kevésbé gazdag.

Társomszédja Georges SAND, aki mellett viszont BAUDELAIRE, id. DUMAS, Gérard de NERVAL, STENDHAL, Alfred de VIGNY és Victor HUGO foglal helyet. Számos ritka első kiadás, almanach és füzet egészíti ki a páratlan gyűjteményt, mely valódi kincs bányája a romantikus korszak irodalomtörténetének.)

The library world. XV. kötet. 79. szám (1913. január): Reginald E. SMITHER: The treatment of pamphlets, maps, photographs, and similar items. (A füzeteket osztályozás után alak és tartalom szerint válogassuk ki és kössük együvé. Az egybekötött füzeteket tintával vagy számozógéppel folyólapszámozással látjuk el s a kolligátumok kötet és [új] kezdőlapszámára a cédulakatalogusban is hivatkozunk. Ha valamely csoportból az újabb füzetek még nem adnak ki egy kötetre valót, azokat megfelelő felirású tokba tesszük s a már bekötött sorozat legutolsó kötete mellé helyezzük. A meghívókat, műsorokat albumokban tanácsos kezelni, a képeslevelezőlapok mintájára és időrendi egymásutánban. A térképek vászonra húzandók fel és fölcsavarva külön raktárba helyezendők. Ha arra nincs hely, úgy fel kell daraboltatni a térképet s vászonra kasirozva összehajtogatott alakban kell elrakni. Fotografiák tárgyak szerint csoportosítva helyezendők el dobozokban.) — H. T. C.: Wilful damage: the general reader's responsibility. (A közkönyvtárak szabályában rendszeren van paragrafus a könyvek, hírlapok és egyéb cikkek megrongálásának, befirkálásának stb.-nek az eltiltására. Helyesebb ezt a könyvek első lapjára feltűnő betűkkel ráütött bélyegző útján is emlékeztetőbe juttatni a feledékeny olvasónak. E bélyegző szövege így szólhat: «E könyvet tilos rongálni, befirkálni vagy bármiképp megjelölni s az olvasó felelős minden általa elkövetett rongálásért.» Sokkal érellyesebb a Great Crosbyi könyvesház bélyegzőjének a szövege, mely a hírlapok és folyóiratok egyik sarkába kerül s így szól: «A könyvtár tulajdonában lévő újságokat stb. megcsonkító egyének súlyos bírsággal sújtatnak s aki a rongálók rajtakapására megfelelő segédkezet nyújt, jutalomban részesül.») — James JOHNSTON: The open-access system in technical libraries. (Azokról a kedvező eredményekről számol be, melyeket a glasgowi Royal technical college könyvtárában a nyílt polc-rendszerrel elértek.) — Maurice J. WRIGLEY: The library staff: a plea for its recognition and organization. (Az angol könyvtárak asszisztenseinek helyzetéről szól, akiket a legtöbb helyt pusztá küldöncöknek vagy szolgálknak tekintenek. Helyzetük javítására sürgeti, hogy tétessék lehetővé önművelődésük előmozdítása s e mellett bizonyos rangfokozati kategóriákba is osztassanak.) — M. G. N. Ten commandments for borrowers of books. (A könyvkölcsönzők tízparancsolata humorisztikus formában.) — 80. szám (február): Henry T. COUTTS: Sir Thomas Bodley: a centenary note. (1913. jan. 28. volt háromszáz esztendeje, hogy meghalt Thomas BODLEY, akinek neve Oxford híres könyvtárának elnevezésében van megörökítve. Mint egy exeteri kereskedő legidősebb fia született 1545-ben, ifjúságát Genfben töltötte, ahonnan családjával együtt, Erzsébet királyné trónra lépte után, visszatért hazájába s több diplomáciai küldetésben is eljár. 1547-ben visszavonult a magánéletbe s Oxfordban telepedvén meg, úgy a saját vagyonából, mint barátjai segélyéből bőven áldozott az oxfordi könyvtár bővítésére és gyarapítására, kieszközölte számára az egyik kötelepéldány jogát s nagy alapítványt is tett fizetésekre és könyvek vásárlá-

sára.) — W. C. Berwick SAYERS: Elements of notation. (A jelzet a szakosztályozásnak csupán kiegészítő, de nem lényeges része s hiba csupán a jelzet-rendszerre lenni tekintettel a szakrendszer megválasztásánál. A jelzet kétféle lehet: tiszta, ha csakis egyféle jegyek, pl. számok vagy betűk, összerakásából áll s vegyes, ha két vagy többféle jegy kombinálása. A jelzet három főkövetelménye az egyszerűség, rövideg és terjeszkedőképesség. Az egyszerűség egyik fő faktora az alkalmazott jelzet rövidege, ami az egy jellel jelzett főosztályok mennyiségétől függ. Kiváltképp fontos a jelzet-rendszer terjeszkedőképessége. Ez csak kismértékben van meg oly rendszereknél, ahol a már megállapított osztályok között néhány jel-kombináció üresen marad a mindig nehezen előrelátható jövő fejlődés számára. Legjobban alkalmazkodik a Dewey-féle rendszer, mely egy-egy számjegy hozzáadásával bármely új tárgy jelzésére alkalmas. A jelzet használhatóságát nagyban elősegíti egyes elemeinek mnemotechnikai értéke, ami abban áll, hogy a jelzet egyes elemei pl. bizonyos betűk, számok, illetve betű- vagy számcsoportok mindig azonos jelentéssel bírnak.) — Alfred Cecil PIPER: Some great printers and their work: Aldus. (ALDUS MANUTIUS és leszármazottjai könyvsajtójának történetét vázolja az ismert adatok alapján.) — H. G. STEELE: A note on alphabetical order. (A szótárkatalogus egyik legfontosabb kelléke a szoros betűrend helyes értelmezése. A kataloguskészítők ebből a szempontból sem járnak el teljes egyöntetűséggel. Szerző a következő szabályokat állítja fel: 1. A címeket egyes szavakat tekintve sorozzuk be, pl. *At the sign of the cat and roquet* megelőzi *Athletics*-et és *De la terre à la lune* megelőzi *Deerslayer*-t. 2. Kettős helyneveket, mint individuális szavakat kezeljük, pl. New Jersey és New Zealand megelőzi Newfoundlandot. 3. Két egyes névből összetett családnevet, mint külön szavakat kezeljük, pl. Fonte Resbecq megelőzi Fontenay-t. 4. Névelők vagy prepozíciós nevek egy szóból állóknak tekintendők pl. De Morgan Demorgannak, De La Pasture Delapasturenak. 5. Kötőjellel összekötött szavak egy szónak veendő, pl. Sing, Singapore. Singing, Sing-Sing prison stb. 6. Rövidítések úgy osztandók be, mintha teljes egészükbe ki volnának írva, pl. Dr.—Doctor, M.—Monsieur. 7. Számon kezdődő címek úgy osztandók be, mintha a cím betűkkel volna kiírva a könyv nyelvén.) — *81. szám* (március): Alfred Cecil PIPER: Some great printers and their work: John Froben. (Johann FROBEN, a híres XV. századi baseli nyomdász életét s tevékeny munkásságát ismerteti az eddigi kutatások alapján.) — Arthur J. HAWKES: The alphabetization of catalogues (A betűrend megállapításánál a British museum eljárását ajánlja követésre s abból a következő szabályokat vonja le: 1. A betűrendnél az angol betűrend irányadó, kivéve ott, ahol I és U kétségtől egyenlő a modern J és V-nek felel meg, pl. Iacob=Jacob. 2. Az egy betűvel megjelölt diftongusok, pl. a német ä, ö, ü (!) úgy osztandók be, mintha teljesen ki volnának írva: ae, oe, ue, pl. B Böhme=Boehme. 3. Rövidítések feloldva sorozandók a betűrendbe, pl. M', Mc, S. = Mac, Mac, Sanctus stb. 4. A közönséges angol nevek oly változásai, melyeknél a szokásos ll helyett l-t találunk, ez ll-es forma mellé helyezendők pl. Philips = Phillips. 5. Számokban kifejezett mennyiségek úgy osztandók be, mint ahogy a cím nyelvén kell kimondanunk őket. 6. Személy- és helynevek, továbbá folyóiratok rendszói, ha

regisztrálja. Így főlemlti Antonius URCEUS a klasszikus filológia bolognai tanárát, aki megőrült, amikor saját gondatlansága folytán porrá égett a könyvtára. Konrad GESSNER természettudós és zürichi tanár úgy szerette könyveit, hogy amikor pestisbe esett, könyvtárába vitette magát s ott lehelte ki lelkét. Caius CALCAGNIUS 1540-ben meghalt ferrarai kanonok a városnak hagyományozta könyveit, de azzal a kikötéssel, hogy mauzoleumát a könyvtárban kell fölállítani. Johannes HARIUS gorkumi tudóst, aki 1532-ben bekövetkezett halálakor könyveit V. KÁROLY császárra hagyta, Hágában sok könyveért *Johannes de libris*-nek csúfolták. Johann Michael DILHERRÖL, aki mint nürnbergi plébános 1669-ben hunyt el, az a hír volt elterjedve, hogy könyvei 104 mázsát nyomtak. Jakob Friedrich RIEMANN ermslebeni könyvtára 1710-ben leégett s a tudós e szerencsétlenséget isten büntetésének tartotta, amiért túlságosan szerette ezeket a bálványokat. Carl Julius WEBER *Demokritos*ának tanúsága szerint szintén szenvedélyes könyvgyűjtő volt s amikor 64 éves korában lakást változtatott, könyvei két kétfogatú fuvart igényeltek. — A könyvtolvajok jegyzékét szerző Leo ALLATIUSSzal nyitja meg, aki állítólag igen megdézsmálta a XIII. GERGELY pápának ajándékozott heidelbergi könyvtárat. Egy másik könyvtolvaj Friedrich LINDENBURG 1648-ban meghalt hamburgi jogtudós volt, akit a párisi Bibliothéque de St.-Victorban kaptak rajta, hogy rendszeresen lopta a kéziratokat. Isaak VOSSIUS († 1689), leideni tudós a svédek királyi könyvtárát dézsmálta meg. Mathias FLACCIUS lutheránus lelkész pedig sorra járván a kolostorokat, minden kezeügyébe eső könyvet elemelt s a nagyobb alakú könyveket könyörtelenül megcsonkította és összegyűrtte, hogy csak feltűnés nélkül magával vihesse. Johann Heinrich WASER zürichi plébános okmánylopásért fejével lakott 1780-ban. Christian Friedrich MATTHAEI jeles görög nyelvész, aki 1811-ben mint moszkvai tanár halt meg, egész könyv- és kéziratgyűjteményt lopkodott össze Moszkvában és «gyűjteményét» 1788-ban jó pénzért eladta a szász választófejedelem drezdai könyvtáranak. A múlt századból két theologus esete érdemel említést. Az egyik Wilhelm Bruno LINDNER lipcsei egyetemi tanáré, aki ritka nyomtatványok eltulajdonítása miatt állását veszítette és hatévi börtönre ítéltetett. A másik az ó-katolikus mozgalom egyik vezéréé, Alois PICHLERÉ, aki 1871-ben a szentpétervári cári könyvtárból mintegy 4000 kötetet tulajdonított el és Szibériába száműzetett. Szerző végül egy oly esetet is említ, amikor a könyvmaniákust szerencsétlen szenvedélye egész a gyilkosságig ragadta el. Johann Georg TINIUS volt ez a szerencsétlen, akit 1814-ben háromszoros gyilkosságért ítélték halálra, aminek az volt az indoka, hogy pénzt szerezzen könyvgyűjtő szenvedélye kielégítéséhez. A halálbüntetést a felsőbbíróság életfogytiglani fegyházra szállította le s később ki is szabadult börtönéből például magaviselete következtében; könyveit 1821-ben árverezték el Lipcsében.) — Flooard von BIEDERMANN: Gelegenheitsdrucke von 1749—1832. (GOETHE korából való alkalmi nyomtatványokat ismertet, melyek lakodalmakra, ezüst- és arany-mennyegzőkre, születésnapra, gyász esetében, aratásoknál, jubileumokra stb. készültek. Ez emlékek legérdekesebbike az a költemény, melyben a lipcsei egyetem üdvözölte I. NAPOLEONT a jénai csata után.) — Paul HENNIG: Ein Stück Geschichte der graphischen Künste in Tabellenform. (A különböző-

több szóból állanak, egybeirt szónak veendőik, akár kötőjellel vannak egyesítve, akár a nélkül állanak egymás mellett, pl. Fonte Resbecq = Fonteresbecq, Gambier-Parry = Gambierparry, Monte Carlo = Montecarlo, Amateur photographer = Amateurphotographer. 7. Rendszók, ha több szóból is állanak, egynek veendőik, kivéve, ha a második, vagy a következő szavak az első rész pusztá magyarázói. Tehát Iron and steel = ironandsteel, addig Folklore British = Folklore, melynek egyik alfaja a British, épúgy, mint James a Smith-nek. 8. Címek kizárólag első szavuk szerint sorozandók be, míg a többi szó betűrendjét mellőzzük. 9. Tulajdonnevek keresztnév nélkül megjelölik a keresztnévvel ellátott tulajdonneveket; ha a tulajdonnév mint egy család neve szerepel, ez kerül a hasonló tulajdonnevek élére, tulajdonnevek, mint cégek, a keresztnévvel ellátott nevek után jönnek, pl. Cassel család, Cassel [] kapitány, Cassel John, Cassel and Company kiadók. 10. A keresztnévükön katalogizált egyének a következőképp csoportosítottak: a) szentek; b) uralkodó királyok és fejedelmek; c) hercegek; d) egyének, akiket földrajzi melléknév jelöl meg; e) egyének, akiknek állandó jelzőjük van, pl. William, Saint I. William of Norwich, William I. angol király, William I. német császár, William I. Németalföld helytartója, William I. porosz király, William connaughti herceg, William of Malmesbury, William of Newbury, William of Norwich Saint, William the Silent. 11. Azonos vezeték- és keresztnévvel bíró személyek a kiegészítő leírás első szavának kezdőbetűje szerint sorakoztatnak betűrendbe.) — Maurice H. B. MASH: Foreign student-assistants in english libraries. (Arról szól, mint kell kezelni az angol közkönyvtárakban hosszabb-rövidebb ideig tartózkodó idegen kollégákat.)

Zeitschrift für Bücherfreunde. Új sorozat. V. évfolyam. 1. szám (1913. ápr.):

9. KOHFELDT: Einband-Makulatur. (A rostocki egyetemi könyvtár a *Corpus-juris* baseli 1541. évi kiadása öt kötetének tábláit szétáztatva, abból nem kevesebb, mint 43 nyomtatvány került elő többé-kevésbé ép állapotban, köztük egy «szentek élete» közel 200 lapból álló folió kiadása. A makulaturának használt nyomtatványok jobbára a XVI. század első feléből való hitbuzgalmi és iskolai könyvek s beszédes tanúságai annak, hogy mit tartott makulaturának valónak a közfelfogás a XVI. század derekán.) — Paul Emil RICHTER: Michael Koswick, Roswick genannt. (Érdekes példa a XVI. sz. nyomtatványok fraktur betűinek sokszor nehéz olvasására. A Lipszében 1516-ban először megjelent *Compendaria Musice artis aeditis* szerzőjeként eddig mindig Michael Roswick szerepelt, cikkíró kimutatja, hogy ez hibás olvasat Koswick helyett s egyben a szerzőre vonatkozó életrajzi tévedéseket is helyreigazítja.) — Bernhard KABUSE: Die französische Buchdrucker und Buchhändlerfamilie der Barbou. (A BARBOU-család Franciaország három pontján: Lyonban, Limogesban és Párisban működött közel három századig: 1524-től 1820-ig. A család kiadványai közül főleg a XVIII. században megjelent latin klasszikusok zsebkiadású sorozata érdemel említést. Szerző a család történetét DUCOURTIEUX *Les Barbou* című 1894—96-ban megjelent műve nyomán ismerteti.) — 2. szám (május): Heinrich KLENZ: Gelehrten-Kuriositäten. I. Büchernarren und gelehrte Bücherdiebe. (A könyvek túlzott szeretetének szomorú következményekkel járó eseteit

A választmány nyolc tagja közt a szász állam és a lipcsei községtanács egy-egy kiküldöttje is helyet foglal. A könyvek ingyenes beküldésére nem köteleztetnek a kiadók, de az ügy érdekében elvárják tőlük, hogy ingyen engedjék át kiadványaikat. A könyvtár célja elsősorban a megőrzés és épen ezért csakis a helyszínen használható. Ily formában SCHWENKE szerint tárgyaltanok azok az aggodalmak, melyek az új intézet ellen elhangzottak.) — J. V. SCHLODERER: Eine Gruppe Strassburger Drucke aus den Jahren 1496—1500. (A British Museum-ban levő s eddig a GRÜNINGER-nyomdának tulajdonított inkunábulumok közül nyolc quartalakú nyomtatványról az újabb vizsgálat kiderítette, hogy nyomda jelzése nélkül jelentek meg s emellett a cégjelzéssel ellátottaktól elütő típusokkal vannak szedve.) — Hermann FITTING: Die Annalen der deutschen Studenten zur Padua. (Az Atti della Nazione Germanica Artista nello Studio di Padova I.—II. kötetének ismertetése, mely az 1553—1615. évekről szól.) — J. v. GRUNER: Ein Zeitungskuriosum aus dem Anfang des vorigen Jahrhunderts.) (Megállapítja, hogy GÖRRES *Rheinischer Merkur* c. lapjának 1—65. száma egy időben két nyomdából a PAULI- és HERIOT-félebből került ki, amelyek tartalma nem mindig azonos, 21 számon pedig egyáltalán nincs rajta a nyomda neve. P. S. ehhez még hozzát teszi, hogy a kétféle nyomás nem egyidejű, hanem HERIOT, aki a lap nyomtatását a 66. sz.-tól átvette, az előző számokból új fejléccel ellátott utányomást készített.) — 11. szám (november): C. BENZINGER: Die Inkunabeln der Berner Stadtbibliothek. (A berni városi könyvtárban 377 ősnomtatvány van, amelyek közül öt eddigi bibliografiákban nem szerepelt. Ezek: ORTLEIB: *Questio omnes christi fideles etc.* Basel, 1495. körül; *Missale Basileense*, Basel, 1480. körül; A. PERSIUS: *Satirae*, Angers, 1477. körül; L. VALLA: *Invectiva in Poggium*, Paris, 1479. körül; J. LEGRAND: *Le livre des bonnes moeurs*, Rouen, 1487. Kiválóan becses ősnomtatványok nincsenek a gyűjteményben; a legrégebb 1467-ből való. Egykorú kötése csupán 77 kötetnek van, a legtöbbé a XVI. sz.-ból való, köztük egy MAIOLI-kötés. Végül szerző közli Aymo de Charbilliac könyveinek lajstromát 1523-ból.) — R. HELSSIG: Nochmals der Erwerb des Codex Utinensis durch Gustav Hänel. (Hosszas cáfolata PATETTA egy újabb tanulmányának, melyben ez HELSSIG első cikkével szemben a *Codex Utinensis* megszerzésének jogosságát vitatja.) — 12. szám (december): C. NÖRRENBURG: Die Bibliotheken auf der BUGRA. (Az 1914. évi lipcsei nemzetközi könyvipari kiállítás programjának könyvtárakat érdeklő részét ismerteti.) — P. SCHWENKE: Deutsche Nationalbibliothek und Königliche Bibliothek. (HARNACK egy röpiratának ismertetése, mely tiltakozik az ellen, hogy a szász földön megalakuló Deutsche Bibliothek kijátszassék ama törekvés ellen, mely a berlini Königliche Bibliotheket más egységesebb államok nemzeti könyvtárának megfélelően akarja továbbfejleszteni. Ez a továbbfejlesztés 1885 óta programja a berlini intézetnek, mely közel egy millió márkás költségvetéssel rendelkezik. HARNACK véleménye szerint helyesebb lett volna, ha a szász kormány az új Deutsche Bibliothekra fordítandó tetemes áldozatok helyett bizonyos összeggel, pl. évi 20.000 márkával járulna a berlini könyvtár

¹ V. ö. Magyar Könyvszemle. 1912. évf. 184 l.

grafikai eljárások kronológiai táblázata Kr. e. 560-tól Kr. u. 1910-ig). — 3. *szám* (június): C. BENZIGER: Beiträge zur Geschichte des katholischen Andachtsbildes. (A milliószámra készülő, kevés művészi jelentőséggel bíró szentképek fejlődéséről nyújt szerző érdekes áttekintést az einsiedelni apátságánál használt képek alapján. Ez a középkor óta híres búcsujáráshely, mielőtt saját nyomdával rendelkezett volna, kívül szerezte be szentképszükségeit. Az einsiedelni Madonna legrégebbi ilyenmű ábrázolását egy E. S. jegyű mester készítette. Ezt követte a nürnbergi Hans MAYR fametszete 1490-ből. Közél száz év múltán, 1580 körül létesült az első einsiedelni nyomda, valami Henrik mester vezetése alatt, de termékei közül csupán egy röplap ismeretes. A XVII. és XVIII. századból a kolostor könyvtára már a különböző anyagokra készült szentképek egész sorát őrzi. A kolostor saját nyomdáját 1664 körül állította fel Plazidus REYMANN apát, de azért kívülről is beszereztek évenként vagy 300 tallér ára képet. 1730-ban nem kevesebb, mint 60,000 képet nyomtattak Einsiedelnben; a nyomtatásért ezrenként, a lapok nagysága szerint, 36 krajcártól 1 forint 30 krajcárig fizettek a munkásnak. A képek tucatjának ára minőségük szerint 5 és 35 shilling közt ingadozott.) — 1—3. *szám*: Heinrich HÖHN: Alte Stammbücher im Besitz des Germanischen Nationalmuseums zu Nürnberg. (Szerző a következő albumokat ismerteti bő illusztrációk kíséretében: Ulrich Johannes STARCK nürnbergi lakos albumát 1568—72-ből; Georg WERNER nürnbergi plébános albumát [1624]; Hieronymus KRESZ albumát a század végéről; Albrecht von WALLENSTEINét ugyane korból; a XVII. századból valók Georg Siegfried PFINZING, Gebhard CERDNER, Johann Hieronymus QELHAFEN, Georg NOESSLER, Ludwig JUNGMANN, Georg Andreas HARSDÖRFFER, Johannes GRAMB és Andreas HARSDÖRFFER albumai; a XVIII. századot tükrözik vissza Friedrich KORDENBUSCH, J. C. HAASE, Christoph Friedrich WERNDT, Thomas WAGNER, Carl Friedrich TREUTTEL albumai, míg J. E. HABERMANN, Th. MASIUS és VÖLKER albuma a XIX. század közepéig is benyúl.)

Zentraiblatt für Bibliothekswesen. XXIX. évfolyam. 10. szám (1912. október): G. SCHNEIDER: Vorträge zur Einführung in die Bibliotheksbenutzung. (A berlini tudományegyetemi könyvtár szaktanfolyamát ismerteti, amelyen az összes karok hallgatóinak megmagyarázták a könyvtári ügymenetet s a könyvészet elemeit. Főleg a katalógusok berendezéséről és használatáról, a könyvek megrendelésének s kikölcsönzésének a módjáról, a kívánatok megfogalmazásáról stb. szólt az a tizenkét előadás, amelyet ezúttal először tartottak.) — P[aul] S[CHWENKE]: Die Begründung der Deutschen Bücherei in Leipzig. (Közli a Deutsche Bücherei des Börsenvereins der deutschen Buchhändler megalapítására vonatkozó híradás és alapszabályok szövegét. Eszerint az épülethez Lipcse városa ingyen engedett át egy kb. 500.000 Mk. értékű telket, míg a szász kormány három millió Mk. költséggel fölépíti a könyvtárt. Fenntartásához a kormány 85.000 s a város 115.000 Mk.-val járul hozzá. A könyvtár célja 1913. jan. 1-jétől kezdve gyűjteni a német birodalom területén megjelenő bármely nyelvű s a külföldön megjelenő németnyelvű irodalmat s arról tudományos igényeknek megfelelő jegyzéket vezetni. A könyvtár ügyeit az ügyvezető választmány, a kezelő tanács és a Börsenverein közgyűlése intézi.

«nemzeti könyvtár»-ra leendő fejlesztéséhez s ekként követendő példával szolgálja a birodalomban képviselt többi államoknak. SCHWENKE mindenben helyesli HARNACK nézetét s több indítvánnyal kiegészíti. Így óhajtandónak véli, hogy a közkönyvtárak kettős példányai ingyen engedtesse át a Königliche Bibliotheknek s kedvezményeket remél azon kiadóktól is, akik nem tartoznak a porosz kötelespéldány-törvény rendelkezései alá.) — Heinrich MEISNER: Schleiermachers Briefe. (SCHLEIERMACHER levelezése új kritikai kiadásának szükségességét fejtegeti s közli SCHLEIERMACHER és családja ismert leveleinek a jegyzékét.) — Ernst CROUS: Internationale Wasserzeichenforschung. (C. de WITTE-nek a vízjegyek és papírgyártás nemzetközi földolgozása tárgyában kifejtett agitációját ismerteti. A terv egy a vízjegyeket felőlelő cédulajegyzék előállításában kulminál, amelyet WITTE nemzetközi együttműködés útján szeretne előállítani.) — O. GÜNTHER: «J. S.» (Hét darab bölcsokori nyomtatvány ismeretes, valamennyi Konrad KACHELOFEN műhelyéből, amelyen J. S. aláírás látható. Szerző kimutatja, hogy e két betű Johann SCHMUEDHOFER tiroli származású lipcsei könyvkereskedőt jelenti, aki KACHELOFENNEL szerződéses viszonyban állott.) — XXX. évfolyam. I. szám (1913. január): Fr. VOGELSANG: Alt-ägyptische Bibliothekare? (E. C. RICHARDSON amerikai könyvtáros *Some old egyptian librarians* c. felolvasásával foglalkozik s az eredeti szövegmaradványok alapján kimutatja, hogy azon 21 egiptomi férfiú közül, akiket RICHARDSON könyvtárosoknak feltüntet, egyetlen egy sem viselt ily hivatalt. Könyvtárosokat az egész ó-egiptomi irodalomból nem sikerült eddigelé kimutatni, noha feliratokban többször történik említés templomi könyvtárakról, sőt könyvtári helyiségek is fönmmaradtak.) — K. PREISEDANZ: Drei Briefe Creuzers an Jacobs. (Szöveggözlés.) — 2. szám (február): H. SCHNORR v. Carolsfeld: Deutsche Nationalbibliothek, Königliche Bibliothek und Königliche Hof- und Staatsbibliothek München. (Az igyekszik bizonyítani, hogy a müncheni intézet van oly érdemes, mint a berlini s hogy ezzel legalább is egyenrangú hely illeti meg a német könyvtárak sorában.) — Fritz BEHREND: Die John Rylands Library zu Manchester. (A RYLANDS-könyvtár rövid történetét adja GUPPY 1912-ben megjelent könyvtárkatalogusa alapján.) — Walter DOLCH: Bestimmung der Dr. Ed. Langerschen Bibliothek über Bucheinbände, ihre Erhaltung und Katalogisierung. (LANGER braunau magánkönyvtára, mely 500 kötet inkunabulumot és 800 kéziratot tartalmaz, igen gazdag figyelemreméltó kötésekben. Az itt közölt szabályzat 72. §-ba szedve tárgyalja azokat a szabályokat, melyek az újra kötésre, a régi kötések konzerválására, javítására, szétbontására és katalogizálására vonatkoznak. E szabályok szerint a könyvtárban lévő összes 1400. elött készült kötések külön kartondobozokban, a zománcos és festett kötések pedig selyemmel kipárnázott dobozokban őriztetnek. A kötések tisztítása puha, száraz flanellruhával, esetleg langyos vízzel, benzinnel vagy terpentinnel történik. A tisztított s kellőképp megszártított kötések becsirozzák. Becsirozáshoz egyenlő mennyiségű tiszta parafin és gyantától megtisztított lenolaj keverékét használják, mely 50°-ra hevítendő. A bedörgölt kötések elöbb vattával, majd ruhával kell letörölni. A kezelt kötések cédula jegyzéket vezetnek, melyben elnaplózzák az első bedörgölés és az esetleges utándörgölések időpontját. A szűtől megtáma-

dott fatáblákat legalább háromszor két-kétheti időközben étherben fűrészik meg. A rongált bőrkötések hiányzó vagy kivágandó darabjait hasonló színű bőrrrel pótolják, de semmiféle mustrázással sem látják el, hogy a javítás legott fölismerhető legyen. Ha a táblák makulaturából állanak, az -rendes kéregepapirossal helyettesíthető. A makulaturáivek szétszedése vagy mechanikai úton, vagy áztatás útján történhetik. Ha a lapok írását a víz megtámadja, úgy gőzzel kell szétáztatnunk a leveleket. A fődélről először is az őrlapot kell lefejtetni, azután föláztatjuk a táblára ragasztott kötőzsinórokat, melyeket késsel fejtünk le. A táblára behajtott bőrt száraz, a pergament nedves úton feszítjük le és a táblát alkotó makulaturát kiemeljük. Ha a makulatura egészében ki nem emelhető, úgy rétegenként kell kiáztatni. Az egy kötésből kifejtett lapok együvé kötendők s a kötésbe bele kell vezetnünk a lapok provenienciáját. A figyelemreméltó kötésekről ívrétű lapokra készült katalogus vezetendő, mely a következő rovatokat tartalmazza: *A) a) készítés kora; b) anyag és technika; c) proveniencia; d) könyvkötő vagy könyvkötő-iskola.* *B) A kötés részletes leírása, lehetőleg fotografia- vagy dörzslevonat kíséretében.* *C) A könyv címe, egykori tulajdonosai és jelzete. A dörzslevonatot miniszteri papirosra készítik H. B. Kohinor-írónnal. A levonatot alkoholban oldott sellakkal rögzítik. Az egyes diszítő elemeket külön is ledörgölik s folyószámmal látják el. Ha ugyanazon elem más kötésben is előfordul, ott a folyószámra utalunk.)* — *3. szám (március):* G. LEYH: *Das Dogma der systematischen Aufstellung.* (E dolgozat első részének ismertetését l. Magyar Könyvszemle, 1912. : 377—378. A rendszeres fölállítás mellett szól, 1. e módszer logikája, 2. nagy történeti multja. Valóban semmi sem logikusabb, mint ugyanazon mű különböző kiadásait, illetve az ugyanazon tárgyra vonatkozó műveket együtt tartani. A történeti multja szintén nagy, de nem szabad felednünk, hogy a könyvtárak jelene: úgy a berendezést, mint a terjedelmet és használatot illetőleg merőben eltér ettől a multtól. Amíg a könyvraktár csak néhány ezer kötetből állott s a napi 2—3 olvasó számára nem volt külön dolgozóhelyiség, addig a rendszeres fölállítás teljesen megfelelt, de ma már a nagy közkönyvtáraknál ez a felállítás teljesen idejét multta. Szerző ezután a könyvjelzet különböző fajait tárgyalja. Először a helyhez kötött jelzet nehézségeit ismerteti, amelyek főleg a könyvek átrakásakor érezhetők. Azután a folytatólagos számozás és az ugró számozás hátrányairól ad képet. Mindkét módszer eredendő bűne, hogy előre s így önkényesen megszabott kereteket állít föl, amelyek azután csakhamar szűknek bizonyulnak a valóságban s mindenféle korrekтивára szorulnak, amely valódi jelzet-monstrumokhoz vezet. Ezután érdekesen mutatja ki, mily gyorsan avulnak el tudományos szempontból a szakrendszerek s ennek megfelelően a reálkatalogusok. A legtöbbjük 50—150 év előtti tudományos terminológiával dolgozik, úgy hogy valóságos magyarázó szótára van szüksége annak, aki át akarja érteni. Sok bajt okoznak a politikai eltolódások, a tudományos problémák változásai, a régi tudományágakból kisarjadt s önállósult új tudományok. A szakkatalogusok tehát örökös átdolgozásra szorulnak, az átdolgozás mind nehezebben s lassabban valósítható meg s épen ezért nem épen indokolt a szakkatalogus s a könyvanyag fölállítása között junktimot létesíteni, illetve fönntartani. A szakkatalogusok barátai

azt állítják, hogy e nehézségek nagy része elesik, vagy legalább is csökkenthető, ha a szakkatalogus nem kötetekbe van bevezetve, hanem mozgó lapokon készül, melyek bármily rendszer szerint fölhasználhatók. LEVY szerint itt is főnforog egyik legnagyobb nehézség: az átszignálás szükségessége, mely a hibás beosztás következtében szinte mindennapos. Mindezek alapján szerző azon véleményhez csatlakozik, hogy a könyveket nem a szakrendszer szerint kell fölállítani, hanem akár a folyószám szerint egyetlen sorozatban, akár bizonyos nagyobb szakcsoportokon belül érkezésük sorrendjében. Igaz, hogy így külön helyrajzi katalogust is kell vezetni, de ez sokkal kisebb munkával jár, mint a könyvek örökös átrakása s ennek megfelelő jelzetmódosítása.) — X.: Zum Tode Julius Eutings. (Nekrolog a strassburgi egyetemi könyvtár igazgatójáról, aki 1871-től 1909-ig működött ez intézetnél, 1900. óta igazgatói minőségben.) — *XXIX. évfolyam 11. és XXX. évfolyam 1—2. szám*: P. SCHWENKE: Eindrücke von einer amerikanischen Bibliotheksreise. (Szerző a porosz kormány megbízásából egy hónapot töltött Amerikában és sorra látogatta New York, Brooklyn, Boston, Cambridge (Mass.), Brookline, Springfield (Mass.), Albany (NY), Chicago, St. Louis, Pittsburgh, Washington, Philadelphia és Princeton könyvtárait. Főleg a tudományos könyvtárak szemüvegén át nézte ez intézményeket s efajta könyvtárak igényeit tartva szem előtt, írta meg visszaemlékezéseit: I. Az épületek. A közönség használatára szánt helyiségek: bejáró, lépcső, folyosó, olvasóteremek nagy méreteikkel s gazdag díszítésükkel tűnnek ki. A díszes kiállításnak megfelelő az épületek ára is. Az 1893-ban épült chicagói Newberry library építkezése csak félmillió dollárt emésztett föl, a bostoni Public libraryé (1895.) már 2½ millióba, a washingtoni Library of Congressé 6 millióba, a newyorki Public Libraryé pedig 9 millióba került s ezzel rekordot teremtett. De a szabály alól itt is akad kivétel. Vannak esetek, amikor Amerikában is csupán a gyakorlatiasságot és szükségeset tartják szem előtt s kerülük a fölösleges díszet. Igen jól oldotta meg a newyorki Mercantile Library a kérdést, mely nagy üzleti palotát emelt s ennek csupán egyik emeletét foglalta el, míg a többi emeletek bérjővedelme — csekély 60.000 dollár — a könyvtár fenntartására szolgál. A főbb könyvtárépületek közös vonása, hogy nemcsak fényes, de igen sokféle nyilvános helyiségük van a kikölcsonzó csarnok s általános olvasóterem mellett. A rendkívüli elaprózódás az olvasó szempontjából igen hasznos, de a fenntartás szempontjából rendkívül költséges. Az elaprózódás az egyetemeknél is tapasztalható, amelyek központi könyvtára csakis az általános, történeti, filológiai, művészeti, technikai stb. művekre szorítkozik s még e szakokból is sokat az egyes szemináriumi, illetve kari gyűjteményekbe utalnak. Így a Columbia-egyetem 41 olvasóteremmel rendelkezik 15 különböző épületben. De minde könyvtárrészek az egyetemi könyvtáros felügyelete és vezetése mellett működnek s egyesített jegyzékük a főkönyvtárban rendelkezésre áll. Az egy épületben elaprózott tudományos gyűjtemények jó példája lesz a Harvard-egyetemi könyvtár új épülete, mely a történeti és nemzetgazdasági művek olvasóinak berendezett 150 személyes s a 375 személy befogadására szolgáló általános olvasóterem mellett 20 szemináriumi helyiséget, 80 tudósok számára berendezett magánszobát és 360 íróasztallal fölszerelt külön-

helyiséget fog tartalmazni, mely utóbbiakban a tanulók dolgozhatnak. A szemlyzetből csupán az igazgatónak van külön szobája, melyet sokszor helyettesével kell megosztania. A többi tisztviselő nagy közös munkatermekben dolgozik, melyekben néha üvegfallal kerítik el a vezetők helyét. Rendszerint három munkaterem van: egy a rendelő, egy az osztályozó s egy a katalogizáló osztály számára. Ellenben mindenütt vannak a szemlyzet részére fönntartott étkező- és pihenőszobák, melyek tűzhellyel, főzőedénnyel és éléskamrákkal vannak ellátva. A könyvek raktárszerű elhelyezése a szabály, de a raktár schol sincs elkülönítve a kezelési helyiségektől, sőt szoros kapcsolatban áll velük. A raktárak kihasználása rendkívül gazdaságos és SCHWENKE sajnálja, hogy a berlini új könyvtárpületben a raktárak tengelytávolságát 1'83 m. helyett nem szabták 1'53 m.-re. II. A belső berendezés. Az amerikai könyvtárak belső berendezésének egyformaságát nagyban előmozdítja a Bostonban székelő Library Bureau c. vállalat, mely a legkülönbözőbb főszerelési tárgyakat állítja elő. A legtöbb változatosság még a vasállványoknál tapasztalható, melyeket 4—5 különböző cég állít elő. A különböző rendszerek nagy része szilárd oldalrészekkel készül s helykihasználás szempontjából kevésbé kielégítő. A nagyalakú kötetek — sokhelyütt még a hírlapkötetek is — fekvő helyzetben, könnyen gördülő lapokon helyeztetnek el. A könyvek szállítására a legtöbb helyen villamos erőre berendezett liftek s igen mozgékony kézi kocsik szolgálnak. Komplikáltabb szállító eszközökre, minthogy a raktár az olvasóterem vagy kezelőhelyiségek szomszédságában van, rendszerint nincs szükség. A rendelőlapok közvetítésére szinte kizárólag csőpostát, a cédulakatalogus elhelyezésére pedig fabutorokat használnak. A cédulafiókók oldalt mélyen ki vannak vágva s így a lapozás bennük szerfőlött kényelmes. A new-yorki public-library katalogusterme 8 millió cédula befogadására van építve s most 2 és fél millió cédulát tartalmaz. Az olvasóterem butorozása és világitása különös figyelemreméltót nem nyújt. A tisztviselők munkaasztalai igen kényelmes berendezésűek s rendszerint mindegyik külön írógéppel is föl van szerelve. A sokszorosítógépek közül főleg a multigráfot kedvelik. A gyarapodás két főforrása a vétel és ajándék. A könyvárusokhoz intézett rendelőlapok normálalakúak. A növedéknapló egyúttal leltárul is szolgál. Nagy súlyt helyeznek a könyvek osztályozására. Legelterjedtebb a tizedes rendszer, de a nagy tudományos könyvtárak legtöbbje Amerikában is más rendszert követ. A szótárkatalogus előnyeit SCHWENKE is elismeri. Saját nyomdája csupán három könyvtárnak van. Itt készülnek a különböző úrlapok s a nyomtatott kataloguscédulák. Ez utóbbiakat az esetek többségében sorszedőgépen szedik. A nagy könyvtárak mindegyike saját könyvkötőműhellyel rendelkezik s a kisebbek is házilig végzik a javításokat. A bolyhos vásznak, melyeket azelőtt nagyon kedveltek, újabban mellőzik, mivel rájöttek, hogy nagyon szívesen magába veszi a port. A könyvek, főleg hírlapok és folyóiratok egy részét az ú. n. Chivers-módszerrel fűzik, mely abból áll, hogy az ivatek 1—1 cm.-nyi távolságban alkalmazott öltésekkel egymáshoz varrják s a varrás kiálló fonalaín húzzák keresztül a fűzőszineget, melynek segítségével a könyvetet a födelekhez erősítik. E módszer hátránya, hogy a kötetek újrakötését lehetetlenné teszi. III. A használat. A használatot illetőleg Amerikában mások a

viszonyok, mint az európai tudományos könyvtárakban. Egyik oka, hogy az amerikai közép- és felsőoktatásnál a tanulók házi dolgozata ismeretlen fogalom. A másik oka, hogy a gyakorlati élet emberei igen sűrűen keresik föl informálódás céljából a könyvtárat. A Public libraryk és szakkönyvtárak tudományos [reference] osztályából rendszerint nem kölcsönöznek ki könyveket; az egyetemi könyvtárak korlátolt számban kölcsönöznek ki könyveket a hallgatók és a docensek részére, de a határidő túllépését itt is birsággal sújtják. Nagy tudományos munkán dolgozók kivételes elbánásban részesülnek. A gyors kiszolgálás csak abban az esetben áll fenn, ha az olvasó helyesen közli a könyv jelzetét. Könyvrendelést telefon útján is lehet eszközölni. A fő olvasótermek rendszerint reggel 9-től este 10-ig, egyéb nyilvános helyiségek pedig d. u. 5 vagy 6-ig vannak nyitva. IV. A személyzet. Az alkalmazottak vagy gyakorlati uton, vagy külön szakiskolákban képeztetnek ki. A könyvesházakban közel 80% a nőalkalmazott, a tudományos könyvtárakban jóval kevesebb. Csakis a vezető tisztviselők húznak igazán magas fizetést, némelyik évi 10.000 dollárt is. A Library of Congress tisztviselői, akiknek fizetési viszonyai különben távolról sem a legjobbak, 720 és 6500 dollár közt váltakozó fizetést élveznek.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Id. Szinnyei József halálához. Nagy kartársunknak földi maradványait 1913. augusztus hó 11-én d. u. 4 óraker helyezték örök nyugalomra a Kerepesi-úti temető halottasházából barátainak és tisztelőinek igen nagy részvételével. A halottasház bejáratánál a Magyar Nemzeti Múzeum díszbe öltözött szolgálói s a 48-as honvédek álltak sorfalat. A temetésen megjelentek többek között: **BENEDEK Sándor** kultuszminiszteri államtitkár, **BEÖTHY Zsolt** főrendiházi tag, **GOPCSA László** miniszteri tanácsos, **KISS János** egyetemi rektor és báró **SZALAY Imre** vezetésével a Magyar Nemzeti Múzeum tisztviselői karának a fővárosban időző tagjai. A ravatalnál a Magyar Nemzeti Múzeum nevében báró **SZALAY Imre** búcsuztatta el a megdicsőültet a következő fennkölt szárnyalású szavakkal:

«Alig mult négy hónapja, hogy a nagy tudóst, **HAMPEL Józsefet** temették s a Nemzeti Múzeum ormán már ismét lengő gyászlobogó újabb súlyos veszteségét jelzi évszázados intézetünknek. Kedves ősz tudósunk, **SZINNYEI József** nincs többé! Az egész magyar irodalom tudja és érzi, mit jelent ez!

Ő, a fáradhatatlan szorgalmú, lelkiismeretes irodalmi munkás valóságos prototypja volt, akinek mindenkor és minden körülmények között csakis szakmunkássága töltötte be egész lelki világát.

Minden kutatóhoz volt egy szeretetteljes szava, pedig hányan fordultak hozzá nap-nap után irodalmi adatokért s Ő soha nem fáradva, szerényen, jóakarattal, szolgálatkészen adta mindenkor felvilágosításait.

Egy ambíciója volt élte utolsó éveiben, hogy nagy munkáját, a Magyar Irók életrajzát befejezhesse. A sors ezt az elégtételt megtagadta tőle. Főmunkájának utolsó ivein dolgozott, amidőn a halál körülnkből elszólitotta. Munkája így is ércnél maradandóbb emléket emel nevének, szívünkben pedig a háláérzet, a szeretet és nagyrabecsülés emléke sohasem fog elmúlni.

Kedves tisztviselő társunk, fáradhatatlan munkásságod után nyugodjál békében. Isten veled!»

A sirnál pedig a **SZÉCHÉNYI** Könyvtár tisztviselői kara nevében dr. **SEBES-
TYÉN Gyula** a következő kegyeletes szavakkal áldozott **SZINNYEI** emlékének:

«A Magyar Nemzeti Múzeum Országos **SZÉCHÉNYI**-könyvtára óhajt még elbúcsuzni nagy halottjától. Hiszen legendás munkásságának fénykorát köztünk, a mi kultur-intézetünkben élte le. Midőn mi, akik itt utána következünk, e könyvtár kötelekeibe kerültünk, **SINNYEI József** már öreg ember volt és a könyvtárnak már annyit dolgozott, hogy az eredmény egy külön osztály, a hirlaptári osztály lett. Irásából, nyitott könyveiből fölemelt homlokán nekünk

már mindig ott ragyogott az a glóriás fény, amelyet a vele együtt született és már letűnt hőskor nagy embereinek társaságából, barátai és rokoni köréből közvetített felénk. És ez a munkában görnyedő patriárcha a körötte sarjadt új nemzedékeknek jóságos lelki édesapja, támasza, irányító atyamestere lett. A gyöngéket a saját gyöngeségével bátorította, a szilaj erőket csendes, de tervszerű munkásságának csodás eredményeivel szelidítette meg. Nyomatékkal kívánom mondani, hogy ez az egyszerű munkás bevilágított a tudomány mélységeibe és magasságaiba is. Fáklyái azok a hangyaszorgalommal készült hatalmas segédkönyvek voltak, amelyek világánál aztán kiderült, hogy a tudomány tulajdonképpen nem más, még a legdölyfőbb tudomány sem más csak — *elgázodás!*

Mikor életének egy-egy évtizede végén tisztviselőtársai üdvözölték, tré-fálkozva mondta, hogy nem ér rá megöregedni, vagy hogy azt, aki a munkába merült, talán a halál is ott felejtí. Bizony, ő — Istennek hála — mindvégig friss szellemi erővel rendelkezett. Fiatalos munkakedvének titka az volt, hogy még az öreg patriárcha is a fiatal komáromi hadnagy tűzénél hevült. Mert kérdezhajtuk: ezen éltető hazafias tűz nélkül tudta volna-e egy 63 esztendő s szürke könyvtárnok írni elkezdni a negyvenezer magyar író életrajzát? Semmi esetre sem! Ám a komáromi tűztől az öreg honvéd homloka alatt a magyarok egének új hadakútja gyulladt ki. Negyvenezer író örökké élő emlékének, a fennmaradásunkat biztosító nemzeti erőknék égi lámpásai, amelyek ezeréves kultur-életünk égének széles útján sohasem ragyogtak fényesebben, mint mikor a komáromi hadnagy szemei előtt Világos után minden borulni kezdett...

Amit az írótoltnak ez a magyar honvédő katonája művelt, eredményeiben soha el nem muló értékű köztulajdon marad, de legelső sorban dicsősége marad a Nemzeti Múzeumnak is, amelynek könyvtárából kikerült. Mi ezt, nagy halottunk, most hálásan köszönjük. Es a válás e fájdalmas pillanatában azzal sem maradunk adósok, hogy munkás öregséged még az elmúlás gondolatával sem hagyott megzavarni bennünket. Most, mikor örökre itt hagyatál bennünket, megdöbbenve látjuk, hogy hiszen mi következünk. A vizontlátás e reményében, kedves Szinnyei papa, Isten veled.»

Végül megemlítjük, hogy a M. Tud. Akadémia és Irodalomtörténeti Társaság nevében HEGEDŰS István tartott gyászbeszédet s hogy KOLLÁNYI Ferenc, NYÁRI Sándor, a mezőgazdasági múzeum, a M. kir. Technologiai iparmúzeum, a kolozsvári egyetemi könyvtár és a Fővárosi könyvtár levélben, vagy táviratban fejezték ki részvétüket az intézetünket ért súlyos veszteségen.

Változás az Országos Levéltár vezetésében. Ő felsége NAGY Gyula orsz. főlevéltárnokot nyugdíjaztatása alkalmából, érdemei elismeréséül m. kir. udvari tanácsosi címmel méltóztatott kitüntetni. A főlevéltárnok nagy fontosságú állásába dr. CSÁNKI Dezső min. osztálytanácsos, eddigi levéltárnok került, akinek kinevezését az egész tudományos világ osztatlan lelkesedéssel és megnyugvással fogadta. CSÁNKI, aki az intézetnek egyik rég kipróbált, érdemekben gazdag, oszlopos tisztviselője s multunk történetének fáradszató, nagy koncepciójú kutatója, mindenképpen hivatott ez állás betöltésére, mely a levéltár küszöbön álló építkezése folytán kétszeres terhet ró reá.

Személyi hírek a budapesti és kolozsvári egyetemi könyvtárakból. Ő felsége dr. FERENCZI Zoltánt, a budapesti egyetemi könyvtár igazgatóját az V. fizetési osztályba nevezte ki, dr. ERDÉLYI Pál kolozsvári könyvtárigazgatónak pedig, az egyetemi és múzeumi könyvtár új épülete létesítésénél kifejtett munkássága elismeréséül a m. kir. udvari tanácsosi címet adományozta. Itt említjük meg, hogy DEDEK C. Lajos, a budapesti egyetemi könyvtár öre, esztergomi kanonokká nevezetvé ki, kivált az egyetemi könyvtár kötelékéből. Benne az intézet egyik legképzettebb tisztviselőjét veszíti el, aki különösen a könyvtár kéziratári katalógusa kiadása körül szerzett érdemeket.

A VII. könyvtártani szaktanfolyamot 1913 július 3-tól 12-ig tartotta a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelőse FEJÉRPATAKY László orsz. felügyelő vezetésével s a szakkörök nagy érdeklődése mellett. A tanfolyamon FEJÉRPATAKY paleografia és kéziratok kezelése címen tizenhat előadást, FERENCZI Zoltán könyvtártan címen tizenkét előadást, GULYÁS Pál könyvészet címen tizenöt előadást és VARJU Elemér könyvismerettan címen tizenkét előadást tartott. A hallgatók ezenkívül megtekintették a M. N. Múzeum, a budapesti Egyetem és Műegyetem, továbbá a Budapesti Könyvtáregyesület Korvin-téri könyvtárát, ahol a bemutatást szakszerű magyarázat kísérte. A tanfolyamon résztvevő hallgatók névsora a következő: 1. Dr. GASZNER József vm. levéltárnok, Alsókubin. 2. Dr. FARKAS József id. könyvtáros, Arad. 3. RÁKÓCZY Béla főgimn. h. tanár, Gyulafehérvár. 4. PUHALA Anna könyvt. szakdíjnok, Kassa. 5. BIRÓ Lajos főgimn. tanár, Kézdivásárhely. 6. HUSZÁR György főgimn. tanár, Nagykőrös. 7. BÉKÉSY János könyvtári segédőr, Nagyvárad. 8. LOYSCH Ödön múzeumi igazgató, Rimaszombat. 9. Dr. MIKLÓSSY Zoltán vm. levéltáros, Selmeczbánya. 10. SZÁSZ József főgimn. tanár, Székelyudvarhely. 11. KERESKES Ernő főgimn. tanár, Zilah. 12. FEHÉR Géza koll. könyvtáros, Debreczen. 13. FERENCZY Gyula könyvtárigazgató, Debreczen. 14. D'ISOZ Kálmán múz. titkár, Budapest. 15. ANTALFI Sándor min. fogalmazó-gyakornok, Budapest. 16. SCHÄFFER János, a Sz.-István-Társulat osztályfőnöke, Budapest. 17. Dr. SZO-LÁR Ferenc főgimn. tanár, Budapest. 18. ZIMMERMANN Ágoston állatorv. főisk. tanár, Budapest. 19. TIMÁR Kálmán tanárjelölt, Kalocsa. 20. KELNDORFER Ákos földmiv. min. szakkönyvtárkezelő, Budapest. 21. Dr. MOLNÁR Gábor kulturházi könyvtáros, Marosvásárhely. 22. CSILLÉRY Lajos keresk. múz. könyvtártiszt, Budapest. 23. SZONTÁGH Hugó ny. ítélőtáblai bírós. Budapest. 24. CSOKÁN Pál áll. tanító, Hódmezővásárhely. 25. SZEMES Miklós egyet. könyvtári gyakornok, Budapest. 26. CZAKÓ Ervin egyet. könyvtári gyakornok, Budapest. 27. BALLUN Géza egyet. könyvtári gyakornok, Budapest. 28. VARGA Zsigmond, Felvincz. 29. FERENCZY Ferencz koll. könyvtáros, Debreczen. 30. GASZNER Józsefné, Alsókubin. 31. Dr. ARDAY Pál főgimn. tanár, Miskolcz. A hallgatók közül az első 12 az Orsz. Főfelügyelőség, a többi pedig saját, vagy kiküldő intézete költségén vett részt a tanfolyamon.

Nemzetközi kiadókongresszus Budapesten. 1912 június 1—5. napjain folyt le mintegy 300 jobbra külföldi kiadó részvételével a VIII. nemzetközi kiadó-kongresszus, amelyen RANSCHBURG Viktor, az Athenaeum igazgatója elnökölt. A kongresszuson JANKOVICH Béla, vallás- és közoktatásügyi miniszter

is megjelent, míg az igazságügyi minisztert TÖRNY Gusztáv, államtitkár képviselte. Utóbbi üdvözlő beszédében kijelentette, hogy Magyarországnak a berni egyezményhez való csatlakozására vonatkozó törvényjavaslat teljesen kész, úgyszintén elkészült az a javaslat is, mely a magyar szerzői jognak a berni egyezménnyel kapcsolatos részeit revideálja. A kongresszus tárgyalásai során a pornográfia ellen való védekezés, a fényképek törvényes védelme, a kiadó és a fonográf közti jogviszony szabályozása, egy nemzetközi kiadó-múzeum terve, nemzeti könyvtárak és kultúrházak létesítése, a detail-árusoknak engedélyezhető árleszállítások, az ajánlott könyvküldemények portómérséklése s végül a zenei kiadványok árengedményének ügye került szóba. Mindez ügyekben több-kevesebb vita után, hol egyhangúlag, hol szótöbbséggel hoztak elvi jelentőségű vagy gyakorlati értékű határozatokat.

Levél a szerkesztőhöz.

Budapest, 1913. jun. 8.

Igen tisztelt szerkesztő úr!

A Magyar Könyvszemle 2. füzetében két vonatkozásban kerül szóba a Fővárosi könyvtár. Mindkét ponton estek tévedések. Legyen szabad helyreigazítanom.

1. A 132. oldalon arról van szó, hogy az új épületre 20 milliót kér az építész. Soha sem az építész, sem én, sem más illetékes személy ilyet nem mondott. Ellenben igenis fölvetette az eszmét a könyvtári bizottság egy ülésén FELEKI Béla dr. biz. tag, hogy sorsjegykölcsön útján 20 milliós *alapot* kellene létesíteni, amelyből a főváros összes szabadoktatásügyi intézményei, tehát könyvtárai, múzeumai, tanfolyamai stb. fönntarthatók volnának. Ebből lett a Budapesti Hirlapban 20 millió építési költség. A könyvtár építése nem a költségen, hanem a helykérdésen mulik.

2. Könyvtárunk alkalmazottjának, dr. NIKLAI Péternek közléséből a 189. oldalon néhány szó kimaradt: «A Fővárosi könyvtár... programmszerűen gyűjti a szabadságharc irodalmát» így egészítendő ki: «gyűjti a szabadságharc politikai és budapesti vonatkozású irodalmát». Nem akarunk konkurrálni a Nemzeti Múzeummal e téren sem.

A szakkörök információja érdekében kérem e rövid helyreigazítás közlését.

Dr. SZABÓ ERVIN.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdáknál 1913. január—június hónapokban.

Budapesten.

«A Nap» nyomdája, Mérei Jenő és társai
betéti társaság. (Üv. Mérei Hugó.) VIII.,
Röckk Szilárd-u. 9.

** Özv. Berkovits Jánosné. VI., Teréz-
körút 40—42.

** Fuchs Miksa. V., Visegrádi-u. III.

Fuchs Miksa. VI., Váci-út 73.

«Hunnia» kny. r.-t. V., Szalay-u. 3.

Karczag Vilmos. V., Ujpesti-rakpart 5.

** Klein Gábor. VI., Rózsa-u. 47.

** Klein Simon és Grünwald Béla. VII.,
Bethlen-u. 8.

* Központi könyvnyomda tul. Klein Simon
és Grünwald Béla. VII., Bethlen-u. 8.

** Margó-másoló nyomtatványgyár r.-t.
(Üv. Weisz Márk.) V., Tátra-u. 3.

** Müller József és Müller Józsefné. VIII.,
Nagyfuvaros-u. 9.

Prickelmájér Béla. VIII., Bezerédi-u. 9.

** Prickelmájér és Ktusek. VIII., Bezerédi-
utca 9.

** Reich Bernát. VII., Hársfa-u. 56.

Sicherman Majer Lébb és Fischer Lefkovits

Vilmos. VII., Klauzál-u. 22.

** Somogyi Lipót és Kardos Fülöp. VI.,

Gróf Zichy Jenő-u. 37.

** Steiner Zsigmond és Vida Károly. VII.,
Óvoda-u. 29.

** Szántó József, Singer Olga és Wank
Frigyes. VI., Lovag-u. 6.

Szlávits Dániel. VII., Aréna-út 7.

Vidéken.

Abrudbánya. ** «Pannonia» kny.

Baja. * «Corvin» kny.

Brassó. * Égető testvérek. — * Kerschner
és társai.

Eperjes. ** Zavaczky Gyula.

Erzsébetfalva. * Kaufman Dezső.

Facsád. Kain Armin.

Felsőgalla. Hacker Dezső.

Felsővisó. * Horovitz Mátyás. — ** Schiff-
mann Hermina.

Hódmezővásárhely. ** Suhajda Jenő.

Jászberény. ** Balázs Ferenc.

Jászó. * Remény ny. (Cégjegyző: Dubay
Götfried dr.)

Kaposvár. ** «Somogyi Napló» ny. és
lapkiadó r.-t.

Karcag. * Klein és Rátkay.

Kassa. ** Breitner Mór.

Kiskőrös. ** Majoros és Szekulesz.

Kismarton. Nentwich Ferenc.

Kolozsvár. * Globus ny. (Tul. Polonyi
Albert és társa.) — ** Szabadság ny. —

** Szövetség ny. — ** Újhelyi és Boros.
Maroshévíz. * Szabó Fülöp.

Medgyes. ** Krausz Josefín. — Wendler
Ferenc.

Nagykanizsa. ** Offenbeck és Balászy.

Nagyvárad. ** Rákos Szabadság ny. (Tul.:
Rákos Ferike.) — ** Rákos Vilmos utóda
Adler Béla.

Nyiregyháza. ** Feldman és Burger.

Pozsony. Kurz Manó.

Rákospalota. ** Fischer Dezső és tsa.

Rákosszentmihály. ** Rákosvidéki nyomda-
vállalat. (Tul.: Balázsovich Kálmán.)

Sárvár. ** Strancz János.

Sátoraljaújhely. ** Vajda és Eisenstädter.

Savanyukút. * Első savanyukúti kny.

Siklós. ** Siklós-drávavölgyi kny. (Tul.:
Berki Gyula.) — Siklós-drávavölgyi kny.
(Tul.: Cserni János.)

Sopron. Ungár Józsefné, Nussbaum Fáni. —

** Wetzler Kornél és Wetzler Sándor.

Soroksár. ** Kaufman Dezső.

Stájerlakanina. * Hollschütz Gizella. —

** Nickmann Róza.

Szabadka. ** «Papírház» nyomdája.

(Philipp és tsa.)

Szeged. ** Leopold ny.

Székesfehérvár. ** Kovács Józsefné.

Szempcz. ** Katz Ignác.

Szükszó. Stamberger testvérek.

Sztropkó. ** Amszel Ignác.

Tata. Pataki Géza.

Temesvár. * Hunyadi ny. (Temesvári

Hírlap nyomdája.)

Ujpest. * Ujpesti-vidéki (ker. szoc.) nép-
nyomda.

Vasvár. ** Singer Mór és fia.

Az egy *-gal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve. A két **-gal jelöltek megszűntek.

A
MAGYAR KÖNYVSZEMLE
ÚJ FOLYAMA.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtáranak hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlőnye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait, beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvészeti irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként március, június, szeptember és december hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben, több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvtárusi forgalomban 8 korona; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a szerkesztő címére a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók *Ranschburg Gusztáv* könyvkereskedésében, Budapest, *IV. Ferenciek-tere 2.* A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—20. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezentúl is a *Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához* küldendők.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai időszaki sajtó 1910-ben.* I. *A magyar hírlapirodalom, Kereszty Istvántól.* II. *A nem magyar nyelvű hírlapirodalom, Kereszty Istvántól.* III. *Folyóiratok, Dr. Fitos Vilmostól.* Függelék: *A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája.* Ára 1 kor. 50 fillér. Ezt évről-évre kiegészíti: *A hazai időszaki sajtó változásai c. füzet.* Ára 50 fillér.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois.

Directeur: M. le Dr. PAUL GULYÁS.

Quatre livraisons par an: prix du volume
6 couronnes = 6 francs = 5 marcs.

Nouvelle série. XXI. volume. III-e
livraison. Juillet—Septembre 1913.

SOMMAIRE DU BULLETIN.

	Page
La Bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois en 1912 (Avec deux planches)	19*
Dr. Paul Gulyás: Organisation der geistigen Arbeit... ..	21*
Jules U. Szabó. Le manuscrit Lugossy	21*
Étienne Harsányi: La bibliothèque Rákóczi et son catalogue. (Troisième partie)	22*
Bibliothèque hongroise. Contributions au II ^e volume de l'Ancienne Bibliothèque hongroise de Charles Szabó (Par le dr. Zoltán FERENCZI, le dr. Paul GULYÁS, Étienne HARSÁNYI, Louis KROPF Désiré REXA, Gerson SZINYEI et le dr. Jules TODORESCU)	22*
Documents inédits. Statuten der Pester Buchbinder-Gilde aus 1746. Mitgeteilt von Dr. Paul GULYÁS	22*
Indicateur officiel. Bericht über die Széchényische Bibliothek des Ung. National-Museums im zweiten Quartal des Jahres 1913.	22*
Dr. Paul Gulyás. Joseph Szinnyi père †	23*
Littérature. Jacob WIESNER: Der ungarische Buchhandel. (Von Stephan GYALUS.) — Árpád HELLEBRANT: Die historische Lite- ratur Ungarns in 1912. (Von Z.) Guillaume APPOLINAIRE, Fer- nand FLEURET, Louis PERCEAU; L'enfer de la Bibliothèque nation- nale. (Par BIBLIOPHILE.) — Robert Alexander PEDDIE: National bibliographies. (By Paul GULYÁS.)	24*
Revue des périodiques hongrois Corvina. XXXIII. 9. 13. — Egye- temes philologiai közlöny XXXVII. 4—5.	25*
Notices. Sur la mort de Joseph Szinnyi père. — Changements dans la direction des archives nationales. — Nouvelles person- nelles des bibliothèques d'université de Budapest et de Kolozs- vár. — Le VII. cours de bibliothèque. — Le congrès international des éditeurs à Budapest. — Lettre au directeur de la revue. (Par le dr. Ervin Szabó)	26*
Changements dans l'état des imprimeries hongroises de janvier à juillet 1912.	26*
Appendice. Changements dans l'état de la littérature périodique en Hongrie en 1912. Par Étienne KERESZTY et le dr. Guillaume FITOS.	1—23

Siège de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle*
Budapest, Musée National Hongrois.